

2024.

SUZANA KIKIĆ

Informiranje žrtava kaznenih djela i prekršaja o pravima

– PRIMJENA U POLICIJSKOJ PRAKSI –

Nakladnik

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske

Policijska akademija „Prvi hrvatski redarstvenik“

Za nakladnika

Josip Ćelić

Recenzenti

izv. prof. dr. sc. Dalida Rittossa

dr. sc. Hrvoje Filipović

Urednica

Ana Marija Dunaj

Lektorica

Ivana Plavčić

Priprema

Služba za nakladničko-knjižničnu djelatnost i Muzej policije

E-izdanje

ISBN 978-953-161-346-0

Zagreb, 2024.

SUZANA KIKIĆ

**Informiranje žrtava
kaznenih djela i prekršaja
o pravima**

SADRŽAJ

UVOD	6
1. PROCESNI POLOŽAJ ŽRTAVA U SUVREMENOM ZAKONODAVSTVU ..	7
1.2. Međunarodni i nacionalni standardi zaštite žrtava	9
1.2.1. Međunarodni standardi zaštite žrtava	9
1.2.2. Nacionalni standardi zaštite žrtava	10
2. PRISTUP POLICIJSKIH SLUŽBENIKA PREMA ŽRTVAMA	12
2.1. Reakcije žrtava na kazneno djelo/prekršaj	12
2.2. Komunikacija policijskih službenika sa žrtvama	15
2.2.1. Osobine policijskih službenika	16
2.2.2. Znanja policijskih službenika	17
2.2.3. Komunikacijske vještine policijskih službenika	18
3. PRAVA ŽRTAVA U KAZNENOM/PREKRŠAJNOM POSTUPKU	22
3.1. Prava žrtava – taksonomija	22
3.2. Normativni okvir postupanja policije – opće odredbe	24
4. INFORMIRANJE ŽRTAVA O PRAVIMA	26
4.1. Opća prava žrtava (ZKP, članak 43. stavak 1. točke 1. do 13.)	26
4.1.1. Pravo žrtve na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 1.)	27
4.1.1.1. Služba za podršku žrtvama i svjedocima	27
4.1.1.2. Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima	28
4.1.2. Pravo žrtve na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacija i ustanova za pomoć žrtvama kaznenih djela (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 2.)	29
4.1.2.1. Hrvatski zavod za socijalni rad	30
4.1.2.2. Zdravstvene ustanove	30
4.1.2.3. Udruge građana, organizacije civilnog društva	30
4.1.3. Pravo žrtve na zaštitu od zastrašivanja i odmazde (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 3.)	31
4.1.4. Pravo žrtve na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 4.)	33
4.1.5. Pravo žrtve da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 5.)	34
4.1.6. Pravo žrtve na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 6.)	35
4.1.7. Pravo žrtve da se medicinski zahvati prema njemu/njoj poduzimaju u najmanjoj mjeri i ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 7.)	36

4.1.8. Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 8.)	38
4.1.9. Pravo žrtve na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 9.).....	41
4.1.10. Pravo žrtve da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 10.)	42
4.1.11. Pravo žrtve da na svoj zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 11.)	43
4.1.12. Pravo žrtve predložiti da bude ispitana putem audio-video uređaja (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 12.)	44
4.1.13. Druga prava žrtve propisana zakonom (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 13.)	46
4.2. Prava oštećenika (ZKP, članak 51.)	47
4.2.1. Pravo oštećenika služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 1.)	48
4.2.2. Pravo oštećenika na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 2.)	49
4.2.4. Pravo oštećenika da u kaznenom postupku može upozoravati na činjenice i predlagati dokaze (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 4.)	52
4.2.5. Pravo oštećenika na prisustvovanje dokaznom ročištu (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 5.)	53
4.2.6. Pravo oštećenika na prisustvovanje raspravi, sudjelovanje u dokaznom postupku te iznošenje završnoga govora (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 6.)	53
4.2.7. Pravo oštećenika na uvid u spis predmeta (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 7.)	54
4.2.8. Pravo oštećenika na traženje obavijesti od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 8.)	55
4.2.9. Pravo na podnošenje žalbe (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 9.)	55
4.2.10. Pravo oštećenika da može zatražiti povrat u prijašnje stanje (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 10.)	57
4.2.11. Pravo oštećenika na obavijest o ishodu kaznenog postupka (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 11.)	57
4.3. Dodatna prava pojedinih kategorija žrtava (ZKP, članak 43. stavci 2. i 3.)	58
4.3.1. Prava žrtava teških kaznenih djela, koje trpe teže posljedice.....	58
4.3.1.1. Pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 43. stavak 2.).....	58
4.3.2. Prava žrtava kaznenih djela počinjenih s namjerom.....	59
4.3.2.1. Pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna (ZKP, članak 43. stavak 3.)	59
4.3.3. Dodatna prava djece žrtava kaznenih djela	61
4.3.3.1. Pravo djeteta žrtve na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 1.)	63
4.3.3.2. Pravo djeteta na tajnost osobnih podataka (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 2.)	64
4.3.3.3. Pravo djeteta na isključenje javnosti (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 3.)	66
4.3.4. Dodatna prava žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima (ZKP, članak 44. stavak 4.).....	67
4.3.4.1. Pravo žrtve prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 1.)	68

4.3.4.2. Pravo žrtve na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 2.).....	70
4.3.4.3. Pravo žrtve da je u policiji i državnom odvjetništvu ispita osoba istog spola te da je u slučaju ponovnog ispitivanja, ako je moguće, ispituje ista ta osoba (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 3.)	71
4.3.4.4. Pravo žrtve na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u izravnoj vezi s kaznenim djelom, a koja se odnose na strogo osobni život (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 4.)	72
4.3.4.5. Pravo žrtve zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 5.)	74
4.3.4.6. Pravo žrtve na tajnost osobnih podataka (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 6.)	76
4.3.4.7. Pravo žrtve zahtijevati isključenje javnosti s rasprave (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 7.)	77
4.4. Prava žrtava nasilja u obitelji	77
4.4.1. Pravo žrtve na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 12.)	79
4.4.2. Pravo žrtve na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu sukladno s posebnim zakonom (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 13.)	81
4.4.4. Druga prava propisana zakonom kojim se uređuje kazneni postupak, osim onih prava koja po naravi stvari može imati samo žrtva kaznenog djela (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 15.)	85
LITERATURA.....	86
PRILOZI	90
Prilog 1. Obavijest žrtvi kaznenog djela – opća.....	91
Prilog 2. Popis tijela i organizacija koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima	93
Prilog 3. Obavijest oštećeniku kaznenog djela.....	98
Prilog 4. Obavijest oštećeniku kaznenog djela – pravna osoba	100
Prilog 5. Imovinskopravni zahtjev oštećenika	102
Prilog 6. Potvrda o prijavi kaznenog djela.....	103
Prilog 7. Obrazac zahtjeva za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela.....	105
Prilog 8. Obavijest žrtvi kaznenog djela – dijete	109
Prilog 9. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima s utvrđenim posebnim potrebama zaštite	111
Prilog 10. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima – dijete	114
Prilog 11. Obavijest žrtvi prekršaja nasilja u obitelji.....	117
KAZALO POJMOVA.....	119

UVOD

Kontinuirano unaprjeđenje položaja žrtve u međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu posljednjih petnaestak godina policijskim službenicima predstavlja izazov zbog promjene paradigme postupanja orijentiranog na osumnjičenike, njihova prava i ulogu u kaznenom postupku. Usmjeravanjem rakursa s do tada gotovo marginalizirane uloge žrtve u kaznenom postupku na uspostavu standarda zaštite žrtava prije, tijekom i nakon kaznenog postupka, pred policijske službenike postavljene su nove zadaće, kako u pogledu pristupa žrtvama tako i u provođenju zakonskih obaveza informiranja žrtava o njihovim pravima i načinima njihova ostvarivanja. Brojne nejasnoće sukcesivno donesenih zakonskih i podzakonskih normi, nedovoljna educiranost policijskih službenika, organizacijski problemi i nedovoljna povezanost s tijelima pravosuđa, reflektirali su se na negativnu percepciju žrtava o pravnoj zaštićenosti. Naime, novija empirijska istraživanja provedena u Hrvatskoj upućuju na činjenicu da policijski službenici i dalje nemaju adekvatan pristup žrtvama, nedovoljno ih jasno informiraju o njihovim pravima i načinima ostvarivanja tih prava.

Tako je u sklopu projekta *VICTATIS – Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela* provedeno istraživanje o problemima pružanja potpore žrtvama u smislu pružanja informacija, upućivanja žrtava u njihova prava i ostvarivanja međuinstitucionalne suradnje. Rezultati istraživanja dobiveni intervjuiranjem žrtava skrenuli su pozornost na činjenicu da policijski službenici, koji najčešće prvi informiraju žrtve o njihovim pravima, nisu dovoljno osjetljivi u odnosu na situaciju u kojoj se žrtve nalaze i njihovo moguće teško emocionalno stanje pa se informiranje žrtava o njihovim pravima često svodi na isključivo zadovoljavanje forme, bez utvrđivanja okolnosti koje upućuju na to da je žrtva sposobna razumjeti pojedino pravo¹.

Isto tako, rezultati istraživanja Ženske sobe provedenog od lipnja 2021. do travnja 2022., dobiveni intervjuiranjem žrtava kaznenih djela, upućuju na to da žrtve i dalje u policiji ne dobivaju informacije o svojim pravima (83% ispitanika zaprimilo je obavijest o pravima od policijskih službenika), a žrtve koje su informirane o pravima, ta prava nisu razumjela (66% ispitanika nije razumjelo prava koja im je priopćila policija). Također, gotovo trećina policijskih službenika (28%) intervjuiranih tijekom istraživanja smatra da upute nisu uopće ili da uglavnom nisu razumljive žrtvama². U konačnici, o tome svjedoče i presude Europskog suda za ljudska prava³.

Cilj rada je prikazati i pojasniti pravni okvir i način postupanja policije prema žrtvama, posebno u pogledu pristupa žrtvama i informiranja žrtava o njihovim pravima radi unaprjeđenja radnih procesa policije u području zaštite žrtava. Rad je namijenjen studentima Veleučilišta kriminalistike i javne sigurnosti i svim policijskim službenicima koji se u svom radu susreću sa žrtvama kaznenih djela i prekršaja.

¹ Hrvatski pravni centar VICATIS – Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela Komparativno izvješće. Dostupno na: <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/02/Komparativno-izvje%C5%A1%C4%87e.pdf>. Pristupljeno 7. 4. 2020.

² Ženska soba – Žrtve kaznenih djela u hrvatskom kazneno-pravnom sustavu. Dostupno na: <https://pzs.hr/wp-content/uploads/2023/02/Zrtve-kaznenih-djela-u-hrvatskom-kaznenopravnom-sustavu-rezultati-istrazivanja.pdf>. Pristupljeno 15. 6. 2023.

³ Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Bljakaj i drugi protiv Hrvatske. Dostupno na: <https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/nova-presuda-bljakaj-i-drugi-protiv-hrvatske/219>. Pristupljeno: 19. 7. 2023., <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Presude%20i%20odluke//D.J.,%20presuda.pdf>

1. PROCESNI POLOŽAJ ŽRTAVA U SUVREMENOM ZAKONODAVSTVU

1.1. Žrtva i oštećenik – terminološke i procesne razlike

Žrtvom se u najširem smislu riječi smatra osoba koja nepravедно ispašta, onaj koji je stradao⁴. U viktimološkom smislu, žrtvom se smatra svaka osoba koja strada, bez obzira na to jesu li uzrok njezina stradavanja nesreća, prirodna katastrofa ili kažnjiva radnja (Karmen, 2003).

U pravnom smislu, prema **Direktivi 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (u daljnjem tekstu Direktiva)**⁵ žrtvom se smatra:

Fizička osoba koja je pretrpjela štetu, uključujući tjelesnu, umnu ili emocionalnu štetu ili ekonomski gubitak koji je izravno uzrokovan kaznenim djelom, ali i članovi obitelji osobe čija je smrt izravno uzrokovana kaznenim djelom i koji su pretrpjeli štetu kao posljedicu smrti te osobe (Direktiva, članak 2., stavak 1., točke i., ii.), neovisno o tome je li počinitelj poznat ili ne, je li član obitelji, je li pronađen, uhićen, je li protiv njega pokrenut postupak pred pravosuđnim tijelima, je li osuđen ili ne (Direktiva, recital (19)).

Iako Republika Hrvatska nema poseban zakon o žrtvama, kao članica Europske unije prihvatila je međunarodne standarde i njihove odredbe transponirala u hrvatski pravni sustav, kako u pogledu definiranja žrtve tako i osiguranju ostvarenja svih mehanizama zaštite, pomoći i potpore žrtvama.

Tako **Zakon o kaznenom postupku** definira žrtve:

Žrtva kaznenog djela je fizička osoba koja je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda koji su izravna posljedica kaznenog djela. Žrtvom kaznenog djela smatraju se i braćni i izvanbraćni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra one osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati (Zakon o kaznenom postupku NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 126/19., 130/20., 80/22., članak 202. stavak 11.; u daljnjem tekstu ZKP).

Iz ove definicije vidljivo je da zakonodavac razlikuje **izravne (posredne)** i **neizravne (neposredne)** žrtve u odnosu na pretrpljene posljedice kaznenog djela. Tako se izravnim žrtvama smatraju osobe koje su izravno pogođene (oštećene) kaznenim djelom, dok se neizravnim žrtvama smatraju one osobe koje su pretrpjele posljedice gubitkom života člana obitelji uslijed počinjenog kaznenog djela (primjerice, gubitak zdravstvenog osiguranja, uzdržavanja, posebne skrbi i sl.). Pritom zakonodavac striktno definira krug osoba, odnosno članova najuže obitelji izravne žrtve (supružnike, partnere, djecu, braću i sestre žrtve koja nije imala djecu te osobe koje je žrtva prije kaznenog djela bila dužna uzdržavati), koje mogu ostvarivati prava žrtava u kaznenom postupku.

Do uvođenja pojma žrtve, u procesnom i materijalnom zakonodavstvu Republike Hrvatske upotrebljavao se pojam oštećenika, koji je bio definiran gotovo identično kao i pojam žrtve, radi čega

⁴ Hrvatski jezični portal. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f15jXRJ%2B. Pristupljeno 31. 3. 2023.

⁵ Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK>, 31. 3. 2023.

su se pojmovi žrtve i oštećenika često poistovjećivali. Međutim, danas postoje razlike u zakonskom definiranju njihovih uloga u kaznenom postupku, kao i pravima koja im u tom postupku pripadaju.

Oštećenik je žrtva kaznenog djela i pravna osoba na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, koja sudjeluje u svojstvu oštećenika u postupku (ZKP, članak 202. stavak 12.).

Iz te definicije možemo razabrati da oštećenik može biti i fizička i pravna osoba koja može biti žrtva, ali i ne mora, dok žrtva postaje oštećenikom u trenutku kada u kaznenom postupku izjavi da želi sudjelovati u tom istom postupku u svojstvu oštećenika. Iz navedenog se može zaključiti da pojam žrtve ima više kriminološki i materijalnopravni karakter, dok pojam oštećenika stavlja žrtvu u aktivnu procesnopravnu ulogu. Naime, prema odrednicama Direktive, žrtva kaznenog djela je fizička osoba kojoj u kaznenom postupku pripadaju određena prava, bez obzira na to želi li sudjelovati u kaznenom postupku (Direktiva, članak 2. stavak 1. točka (a)). Kada žrtva želi aktivno sudjelovati u kaznenom postupku, što je njezino pravo, za koje se mora decidirano izjasniti, ona postaje ujedno i oštećenik i tada joj pripadaju dodatna procesna prava (Burić, 2015). Valja napomenuti da oštećenik, osim fizičke osobe, može biti i pravna osoba na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo, ali pravna osoba ne može biti žrtva.

Kaznenim zakonom pojam žrtve decidirano je određen istovjetno kao i u Zakonu o kaznenom postupku (Kazneni zakon, NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21., 114/22., članak 87. stavak 25.; u daljnjem tekstu KZ). Međutim, Kaznenim zakonom nije definiran pojam oštećenika, iako se on pojavljuje najčešće kod kaznenih djela u kojima je nastupila materijalna šteta, odnosno kod ostvarenja imovinskopravnog zahtjeva (KZ, članci 77., 147., 151., 180., 228, 284., 287., 290).

Pojam žrtve u prekršajnom zakonodavstvu prepoznat je samo u **Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji**. Naime, tim zakonom, kada govorimo o žrtvama, određuje se način postupanja nadležnih tijela prema žrtvi nasilja u obitelji, kao i druga prava žrtve kojima se uređuje kazneni postupak, osim prava koje može imati samo žrtva kaznenog djela (NN 70/17., 126/19., 84/21., 114/22., članak 5. i članak 6.; u daljnjem tekstu ZZNO).

S druge strane, **Prekršajni zakon** poznaje samo pojam oštećenika, dok se pojam žrtve gotovo uzgredno spominje⁶. Oštećenik u prekršajnom postupku može biti i fizička i pravna osoba, koja je oštećena prekršajem, a u postupku može sudjelovati kao sudionik i kao ovlašteni tužitelj (Prekršajni zakon, NN 107/07., 39/13., 157/13., 110/15., 70/17., 118/18., 114/22., članak 108. i članak 109; u daljnjem tekstu PZ). Kada oštećenik sudjeluje u postupku kao ovlašteni tužitelj (PZ, članak 113.), može sam podnijeti optužni prijedlog i, osim što se može ispitati kao svjedok, ovlašten je sam ili putem ovlaštenog opunomoćenika/predstavnika poduzimati sve radnje na koje je zakonom ovlašten, i to: staviti sudu zahtjev da okrivljenika presudom obveže da mu nadoknadi štetu koja mu je prouzročena prekršajem, predlagati sudu izvođenje potrebnih dokaza, predlagati dokaze radi utvrđivanja krivnje okrivljenika za prekršaj, prigodom ispitivanja postavljati pitanja okrivljeniku, svjedocima i vještacima te stavljati primjedbe na njihove izjave, kao i davati druge izjave i prijedloge (PZ, članak 116.). Kada je oštećenik maloljetna osoba ili osoba lišena poslovne sposobnosti, optužni prijedlog podnosi njegov zakonski zastupnik i poduzima sve radnje u postupku, a može za to imati i ovlaštenog opunomoćenika (PZ, članak 113. stavak 4.). Maloljetnik s navršenih 16 godina može sam podnijeti optužni prijedlog i poduzimati radnje u postupku (PZ, članak 113. stavak 5.). Oštećenik koji nije sam podnio optužni prijedlog, kao sudionik u prekršajnom postupku može, kada to traži ili je očito neuk, ostvariti prava koja mu prema zakonu pripadaju kao oštećeniku, o kojima ga je sud dužan upoznati (PZ, članak 116. stavak 6.). Žrtva

⁶ Samo u članku 109.c. Prekršajnog zakona (NN 107/07., 39/13., 157/13., 110/15., 70/17., 118/18., 114/22.) pojam žrtve spominje se u kontekstu njezina aktivnog sudjelovanja u donošenju odluke ovlaštenog tužitelja o nepokretanju prekršajnog postupka protiv počinitelja prekršaja nasilja u obitelji, odnosno davanja pristanka na napuštanje obiteljske zajednice počinitelja koji je preuzeo obavezu podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja nasilničkog ponašanja.

prekršaja nasilja u obitelji ujedno je i oštećenik u prekršajnom postupku, s time da mu, osim prava oštećenika, pripadaju i prava žrtve prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji (ZZNO, članak 6.).

1.2. Međunarodni i nacionalni standardi zaštite žrtava

Iako je tijekom povijesti uloga žrtava kaznenih djela u kaznenim postupcima često bila marginalizirana jer se puno veća pozornost posvećivala pravima počinitelja kaznenih djela, od polovice 20. stoljeća, a posebno u posljednjih petnaestak godina, pristup žrtvama se mijenja, kako u viktimološkom tako i u normativnom pogledu (Bezić, Šprem, 2020). Naime, uspostavom međunarodnih i nacionalnih standarda žrtve dobivaju važnu ulogu u kaznenom postupku i sve se više pozornosti posvećuje pravima žrtava i njihovoj zaštiti tijekom kaznenog postupka.

1.2.1. Međunarodni standardi zaštite žrtava

Najvažniji dokumenti na međunarodnom planu koji se odnose na ljudska prava su **Opća deklaracija o ljudskim pravima**⁷, koja je usvojena i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217 /III 10. prosinca 1948. godine, **Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima**⁸, koji je usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 16. prosinca 1966. (rezolucija br. 2200 A /XXI/), a stupio je na snagu 23. ožujka 1976. godine. Iz tih dokumenata proistekle su brojne konvencije, rezolucije, direktive, platforme i preporuke, kako na razini Ujedinjenih naroda tako i na razini Europske unije, u čijim se odredbama promovira i nastoji unaprijediti zaštita temeljnih ljudskih prava u svim zemljama potpisnicama (npr. Konvencija o pravima djeteta, koja je usvojena na 44. zasjedanju Opće skupštine Ujedinjenih naroda 20. studenoga 1989. (rezolucija br. 44/25); Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ets br. 5, 1950) i njezini protokoli, Europska socijalna povelja (ets br. 35, 1961, revidirana 1996. godine, ets br. 163), Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (cets br. 197, 2005); Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (2006); Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (cets br. 201, 2007); Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (2011); Preporuka Odbora ministara državama članicama Vijeća Europe: Preporuka rec (2002) 5 o zaštiti žena od nasilja, Preporuka cm/rec(2007)17 o standardima i mehanizmima ravnopravnosti spolova, Preporuka cm/rec(2010)10 o ulozi žena i muškaraca u sprečavanju i rješavanju sukoba i izgradnji mira i dr.

Najvažniji dokument na razini Europske unije koji se odnosi na zaštitu žrtava kaznenih djela jest **Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela**, kojom su postavljeni minimalni standardi u području prava, zaštite i potpore žrtava kaznenih djela i primjenjuje se u odnosu na kaznena djela počinjena u Uniji i na kaznene postupke koji se vode u Uniji. Cilj Direktive jest uspostaviti minimalne standarde pružanja zaštite i potpore žrtvama u državama članicama Europske unije uspostavom pravnih mehanizama na razini svake članice pojedinačno, kako bi se osigurali preduvjeti da svaka žrtva u EU ostvari temeljna prava te da se olakša provedba policijske i pravosudne suradnje u kaznenim predmetima s

⁷ UN, Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948. Dostupno na: https://www.pariter.hr/wp-content/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf. Pristupljeno 7. 8. 2019.

⁸ UN, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966., Dostupno na: https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Zakoni%20i%20ostali%20propisi/UN%20konvencije/Medjunarodni_pakt_o_građanskim_i_politickim_pravima_HR.pdf. Pristupljeno 7. 8. 2019.

prekogrančnim elementima (recital (3) i (67), članak 1. Direktive), u skladu s poglavljem 4. Ugovora o Europskoj uniji i Ugovorom o funkcioniranju Europske unije⁹. Njome se, osim minimalnih prava svih žrtava, propisuje individualiziran pristup žrtvama u odnosu na obilježja kaznenog djela i osobne karakteristike žrtava, a u skladu s tim i dodatna prava posebno ranjivih kategorija žrtava, kao što su djeca žrtve kaznenih djela, žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima i žrtve nasilja u obitelji.

Budući da ta Direktiva predstavlja obvezujući dokument za Republiku Hrvatsku koja je, kao članica Europske unije, bila dužna implementirati njezine odredbe u nacionalni pravni sustav, odnosno donijeti zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s tom Direktivom, 2017. godine u Zakon o kaznenom postupku¹⁰ i u Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji¹¹ transponirane su odredbe kojima se jamči zaštita prava žrtava, kako kaznenih djela tako i prekršaja nasilja u obitelji.

1.2.2. Nacionalni standardi zaštite žrtava

Zakonom o kaznenom postupku propisano je posebno obzirno postupanje policije, istražitelja, državnog odvjetništva i suda prema žrtvama kaznenih djela (ZKP, članak 16.). Također, pripadnici nadležnih tijela dužni su žrtvu i oštećenika upoznati s njihovim pravima, i to u svim fazama postupka te se primjereno skrbiti o njihovim pravima. Prava svih žrtava kaznenih djela taksativno su navedena u članku 43. ZKP-a. U istom članku zakonodavac uvodi i pojam pravne osobe, kojoj pripadaju određena prava žrtava (iz stavka 1. točaka 8., 9. i 11.) ako je na njezinu štetu počinjeno kazneno djelo, a ostvarivanje tih prava mora biti adekvatno omogućeno. U članku 44. istog zakona navedena su dodatna prava posebnih kategorija žrtava: djece i žrtava za koje je pojedinačnom procjenom utvrđeno da su posebno ugrožene (žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja i nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja i spolnog iskorištavanja, zločina iz mržnje te žrtve s invaliditetom).

U **Kaznenom zakonu**, koji sadrži materijalne odredbe i ne određuje prava žrtava u postupku, žrtve se spominju u smislu definicije pojma (KZ, članak 87.), a specifični mehanizmi njihove zaštite propisani su predviđanjem strožih kazni za počinitelje u nekim kaznenim djelima u kojima je posebna ranjivost žrtava bitno obilježje kaznenog djela (posebna ranjivost, ovisno o pojedinom kaznenom djelu, proizlazi iz dobi, teže duševne ili tjelesne smetnje, bolesti, invaliditeta, bliskog odnosa s počiniteljem, trudnoće, ovisnosti i sl.).

Kao *lex specialis*, **Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji**, koji sadrži i materijalne i procesno-prekršajne odredbe o nasilju u obitelji, u pravni poredak Republike Hrvatske prenosi odredbe Direktive pa se u tom zakonu posebno navode prava žrtava nasilja u obitelji, a termin „žrtva“ upotrebljava se u cijelom zakonu, iako se taj zakon primjenjuje isključivo u prekršajnom postupku (ZZNO, članak 6.).

Osoba oštećena prekršajem ostvaruje svoja prava sama ili uz pomoć ovlaštenog opunomoćenika sukladno s odredbama **Prekršajnog zakona**, a žrtve prekršaja nasilja u obitelji ostvaruju prava koja imaju na temelju Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (PZ, članak 116.).

⁹ Službeni list Europske unije. Pročišćene verzije ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije (2016/C 202/01). Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=OJ%3AC%3A2016%3A202%3AFULL>, 7. 8. 2019.

¹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, NN 70/17.

¹¹ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17.

Zakonom o sudovima za mladež uređuje se posebna zaštita djece žrtava kaznenih djela u skladu s međunarodnim standardima zaštite žrtava općenito i zaštite djece (Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11., 143/12., 148/13., 56/15., 126/19.; u daljnjem tekstu ZSM). Radi zaštite prava i interesa djece oštećenika i žrtava kaznenih djela, tim su Zakonom djeci zajamčena prava na institucionalnu pomoć i podršku, koju su u obvezi pružiti stručni suradnici županijskog, odnosno općinskog suda u sjedištu županijskog suda, odnosno druge stručne osobe na teret proračunskih sredstava ako županijski, odnosno općinski sud u sjedištu županijskog suda nema stručnog suradnika (ZSM, članak 116. stavak 3.). Također, u procesnom smislu tim se Zakonom osigurava postavljanje opunomoćenika djetetu žrtvi kada je to u njegovu najboljem interesu, a ispunjeni su zakonski uvjeti (ZSM, članak 116. stavci 1. i 2.). Kako bi se olakšao djetetu žrtvi pristup sudu i informacijama, tim se zakonom uređuje niz mogućnosti, kojima je cilj sprječavanje dodatne viktimizacije djeteta žrtve (npr. nadležnost suda po mjestu prebivališta djeteta žrtve (ZSM, članak 119.)), poseban način ispitivanja djeteta kao svjedoka (ZSM, članak 115.), poduzimanje mjera za otklanjanje okolnosti koje su pridonijele ili pogodovale izvršenju kaznenog djela putem tijela socijalne skrbi (ZSM, članak 117.) i sl.

Zakonom o socijalnoj skrbi uređuju se djelatnost, načela, financiranje, prava i socijalne usluge u sustavu socijalne skrbi i postupci za njihovo ostvarivanje, korisnici, sadržaj i način obavljanja djelatnosti socijalne skrbi, stručni radnici u socijalnoj skrbi, zbirke podataka, inspeksijski i upravni nadzor te druga pitanja važna za djelatnost socijalne skrbi (Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22., 46/22., 119/22., 71/23., članak 1.; u daljnjem tekstu ZOSS). Tim zakonom, među ostalima, dijete žrtva obiteljskog, vršnjačkog ili drugog nasilja, dijete žrtva trgovanja ljudima, odrasla osoba žrtva obiteljskog ili drugog nasilja te žrtva trgovanja ljudima definiraju se kao korisnici socijalne skrbi (ZOSS, članak 18. stavak 1. točke 2. i 8.), što znači da kao žrtve uživaju posebnu zaštitu i potporu države. Među ostalim, žrtvama obiteljskog nasilja i žrtvama trgovanja ljudima, prema tom Zakonu, nadležna tijela socijalne skrbi dužna su u slučaju potrebe osigurati privremeni smještaj u kriznim situacijama najdulje do šest mjeseci, iznimno do godinu dana te planirati aktivnosti za osiguranje njihova ponovnog uključivanja u život zajednice u suradnji s lokalnom samoupravom (ZOSS, članak 112. stavak 2. točke 7. i 8., i članak 113., članak 109.).

Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. izrađena je u suradnji ministarstava nadležnih za pravosuđe, unutarnje poslove, socijalnu politiku i zdravstvo te Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Državnog odvjetništva RH, predstavnika nevladina sektora i drugih stručnjaka. Strategija daje smjernice budućeg razvoja navedenog sustava i postavlja glavni cilj: žrtvi ili svjedoku već od samog počinjenja kažnjivog djela, tijekom cijelog kaznenog, odnosno prekršajnog postupka i nakon njega pružiti odgovarajuću podršku i pomoć radi izbjegavanja dodatnih trauma i prevladavanja osjećaja prepuštenosti samima sebi te radi osnaživanja za rehabilitaciju i uspostavu narušenih prava (Odluka o donošenju Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020., NN 75/15:2; u daljnjem tekstu: Nacionalna strategija). Kako bi se poduzela učinkovita zaštita žrtava, Vlada RH donijela je **Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2018. do 2020. godine**¹², čiji je cilj osiguranje koordinacije državnih tijela, institucija i organizacija civilnog društva koje pružaju podršku žrtvama i svjedocima te standardizacija njihova djelovanja. Provedba prava žrtava kaznenih djela i prekršaja osigurana je u Hrvatskoj nizom zakona, među ostalima: Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Zakonom o zaštiti svjedoka, Zakonom o pravosudnoj suradnji u kaznenim stvarima s državama članicama Europske unije, Zakonom o izvršavanju kazne zatvora, Zakonom o udomiteljstvu i dr.

¹²Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2018. do 2020. godine, str. 3.. Dostupno na: [Akcijski plan 2019-2020.pdf \(gov.hr\)](#) . Pristupljeno 10. 7. 2023.

2. PRISTUP POLICIJSKIH SLUŽBENIKA PREMA ŽRTVAMA

Uspješnost u obavljanju policijskih poslova i primjene policijskih ovlasti u zaštiti žrtava, ali i otkrivanju i procesuiranju počinitelja kaznenih djela i prekršaja, često ovisi o prvom kontaktu žrtve s policijskim službenicima. Kako bi se žrtve osjećale zaštićenima i s povjerenjem se obratile policijskim službenicima, policijski službenici moraju raspolagati znanjima i vještinama iz različitih područja: viktimologije, psihologije, komunikologije, kriminalistike, prava i dr.

2.1. Reakcije žrtava na kazneno djelo/prekršaj

Kako bi razumjeli neka specifična ponašanja žrtava, policijski službenici trebali bi imati osnovne spoznaje o psihološkim i tjelesnim reakcijama žrtava nakon doživljenog kaznenog djela/prekršaja. Na temelju tih spoznaja, nužno je razvijati potrebne komunikacijske vještine, kojima se može pridonijeti osjećaju povjerenja i sigurnosti žrtava.

Žrtve kaznenih djela i prekršaja često su u stresu, izazvanim doživljenim traumatskim događajem. Naime, bez obzira na to je li kažnjivom radnjom došlo do ugroze života (prijetnjama, napadom) ili je povrijeđen integritet osobe (tjelesni, spolni, ekonomski i sl.), radi li se o trenutačnom izoliranom događaju ili je radnja počinjena u kontinuitetu, žrtva je traumu doživjela osobno i njezine reakcije mogu biti neobjašnjive osobi koja se s njima susreće pa mogu dati potpuno pogrešnu sliku doživljaja žrtve. Zbog toga je važno da policijski službenici, koji često prvi dolaze u kontakt sa žrtvom, dobro poznaju uzroke i posljedice stresa te moguće stresne reakcije žrtve.

Stres se često definira kao „štetna transakcija između pojedinca i određenog svojstva okoline“ (Furlan i sur., 2005:472.). U brojnim životnim situacijama ljudi se individualno suočavaju s problemima, ali kada osoba procijeni da situacija u kojoj se nalazi nadilazi njezine mogućnosti suočavanja, dolazi do stresa koji može izazvati reakcije na tjelesnom planu (npr. napetost, povišen krvni tlak, ubrzan rad srca, suha usta), emocionalnom planu (npr. strah, tjeskoba), kognitivnom planu (otežana koncentracija, zbunjenost, nesposobnost donošenja odluka) i ponašajnom planu (nekontrolirane reakcije, dezorganiziranost). Te posljedice mogu biti kratkoročne, ali uslijed ponavljanja stresnih situacija mogu prouzročiti narušavanje tjelesnog i mentalnog zdravlja, bitno smanjeno socijalno funkcioniranje i zadovoljstvo životom (Vuković, 2019:24).

Kada osoba doživi stres uslijed nekog neočekivanog događaja poput potresa, prometne nesreće, gubitka ili napada bliske osobe i pri tome osjeti izrazitu neugodu kao što su napadaj panike, intenzivan strah, osjećaj bespomoćnosti i užasa, bol u tijelu, nesanica, intenzivan osjećaj ljutnje i sl., kažemo da je **doživjela traumu**¹³. Ponovljenim doživljavanjem stresova i trauma može se dogoditi da osoba izložena takvim ponašanjima nema više kapaciteta za prevladavanje stresa, dolazi u stanje bespomoćnosti, preplavljenosti osjećajima osobne ranjivosti (strah, očaj, tuga), gubitka kontrole i unutarnje ravnoteže pa čak i poteškoća u misaonom i ponašajnom funkcioniranju (zbunjenost, smetnje pamćenja, ispadi plača, bijesa) pa kažemo da se nalazi u tzv. krizi iscrpljivanja (Ajduković, 2000).

Uslijed traume doživljene kaznenim djelom, kod žrtava može doći i do određenih poremećaja pa im se tijekom razgovora s policijskim službenikom iznenada može pogoršati zdravstveno stanje.

¹³ Više o stresu i traumi vidi: Arambašić, L. (2000.). Stresni i traumatski događaji i njihove posljedice. U: L. Arambašić (ur.), Psihološke krizne intervencije (11. – 31.). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.

Zbog opisanih razloga može doći do međusobnog nerazumijevanja žrtve i policijskog službenika, odnosno pogrešaka u komunikaciji. Naime, osobe pod stresom možda neće moći dati precizan iskaz zbog rastresenosti, mogu biti usredotočene na nebitne detalje, teže razumijevaju pitanja, mogu govoriti zbrkano, gubiti koncentraciju, imati flashbackove, mogu izgledati kao da im je svejedno ili biti napadački i neprijateljski nastrojene prema policijskom službeniku.

Kako bi policijski službenik bolje razumio stanje u kojem se žrtva nalazi i način pristupa prilagodio njihovu trenutačnom stanju, važno je da raspolaže znanjima o najčešćim poremećajima koji se mogu pojaviti kod žrtve te indikatorima prema kojima može prepoznati takva stanja.

U tablicama 1. – 4. prikazani su uzroci i indikatori najčešćih poremećaja do kojih dolazi nakon intenzivnih traumatskih iskustava, i to: akutnog stresnog poremećaja, posttraumatskog stresnog poremećaja, sindroma traume silovanja i stockholmskog sindroma.

AKUTNI STRESNI POREMEĆAJ traje 3 do 30 dana	
KADA	PONAŠANJE ŽRTVE
▪ osobna izloženost smrti, ozljeđivanju, seksualnom nasilju ▪ svjedočenje ▪ saznanje za blisku osobu ▪ višekratno izlaganje neugodnim detaljima	▪ zastrašujuće misli, flashbackovi ▪ psihička patnja, fiziološke reakcije na podražaje ▪ snažan osjećaj krivnje, depresije ili brige, emocionalna tupost ▪ ošamućenost, izbjegavanje podsjetnika ▪ nepovezanost između pamćenja i osjećaja ▪ nemogućnost prisjećanja važnih aspekata traumatskog događaja - potrebni tjedni (pribjegavaju nadopunjavanju izmišljenim sadržajem) ▪ razdražljivo ponašanje, napetosti ili osjećaj da je osoba „na rubu” ▪ pretjerana pobuđenost ▪ poteškoće s koncentracijom ▪ pretjerana reakcija na iznenadni podražaj

Tablica 1. Uzroci i indikatori akutnog stresnog poremećaja¹⁴

¹⁴ Prikaz je izrađen prema: Petz (2005).

POSTTRAUMATSKI STRESNI POREMEĆAJ - PTSP

traje dulje, može i doživotno

KADA	PONAŠANJE ŽRTVE
▪ intenzivan strah, bespomoćnost ili užas ▪ iskustvo ili svjedočenje događaju u kojem je prijetila opasnost od vlastite ili tuđe smrti ili ozbiljnog ozljeđivanja ▪ kod <u>iznimno jakih stresora</u> koji su <u>izvan moći ljudske kontrole</u> ▪ češće obolijevaju osobe koje su i inače ranjive	▪ zastrašujuće misli, flashbackovi ▪ psihička patnja, fiziološke reakcije na podražaje ▪ snažan osjećaj krivnje, depresije ili brige, emocionalna tupost ▪ ošamućenost, izbjegavanje podsjetnika ▪ nepovezanost između pamćenja i osjećaja ▪ nemogućnost prisjećanja važnih aspekata traumatskog događaja - potrebni tjedni (pribjegavaju nadopunjavanju izmišljenim sadržajem) ▪ razdražljivo ponašanje, napetosti ili osjećaj da je osoba „na rubu“ ▪ pretjerana pobudenost ▪ poteškoće s koncentracijom ▪ pretjerana reakcija na iznenadni podražaj ▪ pretjerana uzbuđenost i stalni oprez i/ili stalna napetost, nervoza niski prag tolerancije na frustraciju („kratki fitilj“, osoba „lako plane“)

Tablica 2. Uzroci i indikatori akutnog stresnog poremećaja¹⁵

SINDROM TRAUME SILOVANJA - STS može trajati tjednima (ako je dulje od 1 mjesec – PTSP)

KADA	PONAŠANJE ŽRTVE
▪ okolnosti prije ▪ način počinjenja kaznenog djela ▪ okolnosti nakon	▪ otvoreno pokazivanje osjećaja (straha, bijesa, tuge, potresenosti, panike...) / skrivanje/izostanak ili maskiranje osjećaja (osoba djeluje mirno i sabrano), pretjerano prisebno i staloženo ponašanje ▪ osjećaj odbačenosti, prljavosti, obezvrijeđenosti, obilježenosti ▪ teškoće prisjećanja na traumatski događaj ▪ strah, depresija, promjene raspoloženja, teškoće sa spavanjem, noćne more, seksualni problemi ▪ poricanje događaja i umanjivanje posljedica ▪ udaljavanje od prijatelja i članova obitelji, nepovjerljivost prema ljudima, odbijanje novih poznanstava ▪ posttraumatski stresni poremećaj ▪ suicidalne misli

Tablica 3. Uzroci i indikatori sindroma traume silovanja¹⁶

¹⁵ Prikaz je izrađen prema: Mandić (1993).

¹⁶ Prikaz je izrađen prema: Arbanas (2010)

STOCKHOLMSKI SINDROM

KADA	PONAŠANJE ŽRTVE
▪ žrtvu je strah većih posljedica ▪ žrtva traži dokaz nade ▪ počinitelj se povjerava žrtvi ▪ počinitelj omogućava žrtvi određene pogodnosti	▪ ugađanje počinitelju ▪ odbijanje bijega kada se za to ukaže prilika ▪ opravdavanje loših postupaka počinitelja ▪ obrana počinitelja ▪ suosjećanje s počiniteljem ▪ iskazivanje divljenja prema počinitelju ▪ odbijanje svjedočenja protiv počinitelja

Tablica 4. Uzroci i indikatori stockholmskog sindroma¹⁷

Stoga je važno da policijski službenik pravilno protumači moguće reakcije žrtve te u odnosu na prepoznate indikatore prilagodi način pristupa žrtvi, ostavi joj dovoljno vremena kada je to potrebno te joj svojom reakcijom dâ do znanja da uvažava njezino stanje. Pri tome će strpljivost s dozom empatije i stvaranje smirujućeg okruženja, uz objašnjenje svih postupanja i očekivanja koja se pred žrtvu stavljaju, pridonijeti njezinu osjećaju sigurnosti i povjerenja.

Imajući u vidu da je žrtvi prva trauma stresni/traumatski događaj, situacija kada ona mora to prepričati policijskom službeniku može također predstavljati dodatnu traumatu/stres (Šeparović, 1998:24). Od načina prvog kontakta sa žrtvom ovisi uspješnost policijskog službenika u prikupljanju obavijesti na temelju kojih će prije svega poduzimati mjere zaštite žrtve, a potom i sve one mjere i radnje radi prikupljanja dokaza te pronalaska i procesuiranja počinitelja.

2.2. Komunikacija policijskih službenika sa žrtvama

U komunikaciji sa žrtvama, policijski službenici često se oslanjaju na ranija iskustva kolega ili na osobna iskustva u komunikaciji s drugima (Kikić, Martinjak, Šoronda, 2020:297). Međutim, profesionalnost koja se od njih očekuje u obavljanju njihova posla iziskuje poznavanje tehnika verbalne, neverbalne i pisane komunikacije kako bi se postigao određeni cilj: pribavljanje točnih i pouzdanih informacija na kojima će se temeljiti supstrat prijavnog materijala, o čemu će kasnije ovisiti uspješnost kaznenog/prekršajnog postupka. Komunikacija sa žrtvom u tom je smislu iznimno bitna jer će spremnost žrtve za sudjelovanjem u daljnjem postupku ponekad biti presudna za njegovo vođenje i adekvatno finaliziranje (osuđujuća presuda), a ujedno će svim nadležnim tijelima omogućiti da u suradnji sa žrtvom poduzmu sve kako bi je zaštitili. Da bi komunikacija između policijskih službenika i žrtava bila uspješna, policijski službenici nužno moraju posjedovati određene osobine, ali i znanja i vještine.

¹⁷ Prikaz je izrađen prema: Graham, 1994; prema Jülich, 2005.

2.2.1. Osobine policijskih službenika

U domaćoj i stranoj literaturi često se kao tipične osobine policijskih službenika navode: hrabrost, autoritarnost, cinizam, agresivnost, sumnjičavost, izolacija i konvencionalnost¹⁸. Određene su profesionalnim zadaćama policijskih službenika koje obavljaju u okviru javnih ovlasti, i to sprječavanjem, otkrivanjem i ograničavanjem protupravnih ponašanja, primjenom zakona, ali i osobinama ličnosti. Neke od njih u javnosti se percipiraju i u negativnom kontekstu, iako policija ne kreira, ne donosi niti tumači zakone koje je dužna provoditi (Cajner Mraović, Puhovski, 2005:6). Primjerice, iako se autoritet, zbog prirode ustroja policijske organizacije i prirode posla, očekuje od policijskog službenika, nerijetko u kombinaciji s potencijalnom opasnošću i kaotičnosti u policijskom okruženju vodi u izolaciju, kako od građana tako i unutar vlastite obitelji (Gaines, Kappeler, 2011; Paoline, 2000; Kirschman (1997), prema Baboselac- Marić, 2014:244). Cinizam, koji se pojavljuje kod policijskih službenika uslijed frustracija nastalih zbog općeg stava o policiji, kontinuiranog propitivanja i kritiziranja javnosti, uvjeta rada i nezadovoljstva sudskim odlukama, postaje osobina policijskih službenika koju karakterizira gubitak poštovanja prema društvu, zakonima, ali i samom sebi. Samopoimanje uloge policijskog službenika kao borca protiv kriminala, stalni osjećaj ugroženosti te negativni stilovi ophođenja i ponašanja u radnom okruženju mogu dovesti do razvoja agresivnih i diskriminirajućih ponašanja (Armacost, 2004, prema Baboselac- Marić, 2014). Neke osobine utvrđene u spomenutim istraživanjima, a posebno cinizam, agresivnost i autoritarnost nisu poželjne pa je stoga za uspješno obavljanje policijskog posla važno mijenjati obilježja policijske kulture unutar policijske organizacije te razvijati i druge osobine, znanja i vještine koje mogu utjecati na stav i percepciju građana o policiji kao službi koja nije zadužena isključivo za kažnjavanje, nego prije svega za zaštitu ljudskih prava i sloboda te javnog poretka. U prikupljanju obavijesti primarno su to: visoka motiviranost policijskog službenika, otvorenost, uljudnost i profesionalnost te komunikacijska znanja i vještine.

Kod pristupa žrtvi, temeljno je pitanje **motiviranosti** policijskog službenika. Ponajprije je potrebno postaviti pitanje zašto policijski službenik uopće ostvaruje kontakt sa žrtvom i koji je cilj tog kontakta. Kontakt policije i žrtve jest profesionalna zadaća. Naime, policijski će službenik doći u kontakt sa žrtvom nakon što je zaprimio dojavu da je na njezinu štetu počinjena određena kažnjiva radnja. Primarni cilj policijskog službenika mora biti pružanje pomoći i potpore žrtvi. Da bi se to moglo ostvariti, nužno mora utvrditi je li riječ o kažnjivoj radnji, o kojoj točno, tko je njome oštećen i koje je pravo povrijeđeno, kako, čime i od koga. Rezultat komunikacije, koji se očekuje od policijskog službenika, jesu kvalitetne informacije od žrtve, što znači da komunikacija policijskog službenika treba biti djelotvorna. Da bi se zadovoljili navedeni uvjeti, policijski službenik mora *htjeti* doći do njih i pritom upotrijebiti *znanja i vještine* da bi ostvario te ciljeve. Motiviranost policijskog službenika ovisit će o njegovim osobnim svojstvima (želji da pomogne, sposobnosti suosjećanja, zainteresiranosti i dr.), ali i o vanjskim faktorima (adekvatna plaćenost, opremljenost, educiranost, mogućnost napredovanja i dr.) (Kikić, Martinjak, Šoronda, 2020:297).

Otvorenost, uljudnost i profesionalnost preduvjet su za uspostavu odnosa sa žrtvama. Otvorenost predstavlja spremnost policijskih službenika na komunikaciju, odnosno na aktivno slušanje i traženje pojašnjenja u slučaju nerazumijevanja sugovornika. Uljudnost se odnosi na pokazivanje ili privid pokazivanja obzira prema drugima (Thomas, 1995:150). Ona mora biti usklađena s okolnostima događaja, ali i osobnim obilježjima žrtve. Pretjerana uljudnost može kod žrtve stvoriti osjećaj da joj se obraćamo s omalovažavanjem ili nepovjerenjem (npr. obraćanje djetetu s „vi“, povlađivanje žrtvi u svemu i sl.). Svakako će pomoći asertivna komunikacija, koju karakteriziraju jasno izražavanje vlastitog

¹⁸ Više o spomenutim karakteristikama vidi u: Baboselac-Marić, M. (2014). Obilježja policijske kulture. *Policija i sigurnost*, 23(3/2014), 239-250.

mišljenja, jasni zahtjevi i očekivanja od žrtve, uz uvažavanje i razumijevanje njezina trenutačnog stanja. Profesionalan stav s odnosom poštovanja i dozom empatičnosti (ne sažaljenja) i davanje do znanja da smo tu zbog nje, omogućit će žrtvi stvaranje osjećaja povjerenja. Pri tome je važno stvaranje emocionalne distance kako bi se izbjeglo pretjerano zbližavanje, što nije uvijek lako te zahtijeva zanemarivanje vlastitih uvjerenja i emocija. Osjećaju sigurnosti, povjerenja i posvećenosti žrtvi pridonijet će ponašanje policijskog službenika koje pokazuje da je spreman odvojiti dovoljno vremena kako bi je saslušao, pokušao razumjeti situaciju u kojoj se našla te, primjenjujući policijske ovlasti, primijenio zakonom propisane mjere zaštite. I način komunikacije među policijskim službenicima utjecat će na percepciju žrtve, ne samo o policijskim službenicima nego i policiji općenito (Kalem, 2014:160-162). Podupirući i poticajan pristup policijskog službenika, uz omogućavanje neometanog slobodnog iskazivanja, omogućit će žrtvi stjecanje povjerenja u institucionalne mehanizme zaštite te može utjecati na njezinu voljnost i spremnost za aktivnim sudjelovanjem u daljnjem postupku.

2.2.2. Znanja policijskih službenika

Budući da je prema normativnom okviru i opisu poslova policijskih službenika temeljni policijski posao provedba zakona, koja uključuje sprječavanje i otkrivanje kažnjivih radnji, procesuiranje počinitelja i zaštitu žrtava (Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09., 92/14., 70/19., članak 3.; u daljnjem tekstu ZOPPO), nužnu pretpostavku policijskog postupanja predstavlja širok spektar znanja o postojećoj pravnoj regulativi, kako na nacionalnoj tako i međunarodnoj razini. To znači da policijski službenik, osim normi (zakona) kojima se propisuju kažnjiva ponašanja, mora poznavati postupovne odredbe kaznenog i prekršajnog postupka, ali i odredbe kojima se propisuju policijski poslovi i ovlasti.

Europska unija još je 2001. godine, Okvirnom odlukom Vijeća Europe o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001/220/PUP)¹⁹, poduzela mjere kako bi zajamčila minimalna prava i određene standarde s kojima države članice trebaju uskladiti svoje zakone, obvezujući države članice na usklađivanje propisa i prakse u pogledu položaja i glavnih prava žrtve, posebno u odnosu na pravo žrtve na njezino osobno dostojanstvo, pravo na davanje i primanje informacija, pravo da razumije i da se nju razumije, pravo na zaštitu u svakoj fazi postupka i pravo na uvažavanje njezina nepovoljnog položaja uvjetovanog time što ne živi u istoj državi članici u kojoj je počinjeno kazneno djelo (Okvirna odluka, (8):53). Direktivom iz 2012. unaprjeđuje se pravni položaj žrtava u pretkaznenom i kaznenom postupku tako da se nadležna tijela država članica obvezuju već od prvog kontakta sa žrtvama na upoznavanje žrtava s njihovim pravima, pri čemu se ne dovode u pitanje prava počinitelja (Direktiva, članak 4.). Kao članica Europske unije, Republika Hrvatska je, implementirajući odredbe brojnih međunarodnih dokumenata koji se odnose na prava žrtava u kaznenom postupku u svoje zakonodavstvo, osigurala pravni temelj za minimalne standarde njihove zaštite.

Osim odredbi Zakona o kaznenom postupku, policiju postupovno obvezuju i ZOPPO i Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika (NN 20/22., 37/23.; u daljnjem tekstu PONPPS).

Prilikom prvog kontakta sa žrtvom, policijski službenik koji je prvi došao na mjesto događaja dužan je poduzeti mjere pomoći i zaštite žrtvi, poštujući pritom dostojanstvo, ugled i čast svake osobe, kao i druga temeljna prava i slobode čovjeka (ZOPPO, članak 14. stavak 2. i članak 66.). Isto tako, policija će prikladno zaštititi žrtvu i drugu osobu koja je dala ili može dati podatke važne za kazneni postupak ili njima blisku osobu, ako njima ili njihovim bliskim osobama prijeti opasnost od počinitelja ili drugih

¹⁹ Okvirna odluka Vijeća Europe o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001/220/PUP), Službeni list Europske unije, 19/Sv. 3; u daljnjem tekstu: Okvirna odluka.

osoba u svezi s kaznenim postupkom (ZPPO, članak 99.). Posebno obzirno policijski službenik postupaju prema djeci, maloljetnim, starim i nemoćnim osobama, osobama s invaliditetom i prema žrtvi kaznenog djela i prekršaja, dok će osobama s invaliditetom osigurati potrebnu prilagodbu i odgovarajuću podršku, imajući u vidu specifičnosti svakog pojedinog oštećenja (tjelesno, senzoričko, intelektualno i mentalno) (ZPPO, članak 14. i članak 36.).

Kao rezultat implementacije odredbi Direktive, u hrvatskom zakonodavstvu konkretiziran je način postupanja policijskih službenika prema žrtvama kaznenih djela. Prema toj odredbi Pravilnika policijski službenik dužan je:

- prema žrtvi kaznenog djela postupati s posebnim obzirom
- na primjeren način voditi brigu o pravima i interesima žrtve, njezinim specifičnim potrebama i zaštiti privatnosti
- već u prvom kontaktu žrtvu na razumljiv i primjeren način upoznati s njezinim pravima i načinom njihova ostvarenja, vodeći računa o pojedinoj kategoriji žrtve (dijete žrtva, žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode, žrtva kaznenog djela trgovanja ljudima, žrtva kaznenog djela nasilja, žrtva stranac, žrtva osoba s invaliditetom, žrtva terorizma, žrtva zločina iz mržnje, žrtva rodno utemeljenog nasilja)
- nakon usmenog informiranja o njezinim pravima, uručiti žrtvi pisanu obavijest o njezinim pravima, ustupiti joj podatke o službama za zaštitu i podršku žrtvama te besplatnom broju telefona za podršku žrtvama na području njezina prebivališta i/ili boravišta, neovisno o tome želi li žrtva prijaviti kazneno djelo
- provesti postupak pojedinačne procjene potreba žrtve i u odnosu na specifične potrebe žrtve te procjenu rizika i ugroženosti žrtve
- poduzeti adekvatne mjere zaštite (fizička i/ili tehnička zaštita, smještanje ugrožene osobe u sigurno sklonište (PONPPS, članak 170. i članak 171.).

2.2.3. Komunikacijske vještine policijskih službenika

Građani, a posebno žrtve, policijske službenike percipiraju prema prvom dojmu. Izgled, stav, geste, kontakt očima i međusobni položaj ponekad su presudni čimbenici za uspostavu adekvatnog i profesionalnog odnosa policijskog službenika prema žrtvama, odnosno uspostavu odnosa s uzajamnim poštovanjem i povjerenjem. Stoga se u nastavku donose osnovni elementi neverbalne i verbalne komunikacije, nužni za rad sa žrtvama.

2.2.3.1. Neverbalna komunikacija

Odijevanje

I prije verbalnog kontakta, žrtva će osjećaj povjerenja temeljiti na odijevanju i ponašanju policijskog službenika očekujući, osim stroge profesionalnosti, pristupačnost i otvorenost, što je posebno važno za uspostavu povjerenja. Naime, u prvom trenutku izgled vizualno određuje percepciju osobe. Uniformirane osobe već svojom pojavom ostavljaju dojam autoriteta, a u javnosti su, posebno se to odnosi na policijske službenike, percipirane kao one koje kažnjavaju (najčešće za prometne prekršaje). Neuredna, zgužvana i nepotpuna odora daje negativnu sliku o samom policijskom službeniku, ali i o policijskom sustavu uopće (Kikić, Martinjak, Šoronda, 2021). Dojam o policijskom službeniku u

civilnoj odjeći, žrtva će također steći ovisno o svojim očekivanjima. Tako osim neuredne, ležerne (sportske, prekratke, preduge i preuske) odjeće, otvorena obuća, prenaplašena šminka i modni detalji, kod žrtve mogu izazvati nepovjerenje, otpor i odbijanje komunikacije. Stoga se policijski službenik mora odijevati u skladu s propisanim normama²⁰.

Tjelesni pristup žrtvi

Među neverbalne komunikacijske znakove ubrajamo stav tijela osobe, fizičku udaljenost tijela od osobe s kojom se komunicira, međusobni položaj, kao i fizički kontakt²¹.

Stav, odnosno položaj tijela ostavlja dojam našeg stava prema osobi s kojom komuniciramo ili prema onome što nam ona govori. Sjedenje dok sugovornik stoji, izbjegavanje kontakta očima, prekrižene ruke ili nogu, vrplojenje, gledanje preko ruba naočala i sl., odaje dojam nezainteresiranosti, nepažljivosti, neposvećenosti, neuvažavanja i obrambenog stava te kod žrtve stvara nepovjerenje i neuvažavanje. Također, stav koji potencira poziciju moći može dovesti do odbijanja komunikacije, povlačenja ili, pak, zauzimanja obrambenog, čak i napadačkog stava žrtve prema policijskom službeniku.

Također, fizička udaljenost od osobe s kojom komuniciramo utječe na dojam koji drugi ljudi imaju o nama, ali i određuje način naše komunikacije s drugima. Prostor oko sebe čovjek dijeli na:

- a) intimni prostor – udaljenost 45 cm i tu imaju pristup samo bliske osobe
- b) osobni prostor – 120 cm, na toj udaljenosti komuniciramo s ljudima prilikom društvenih susreta i zabava
- c) socijalni prostor – do 360 cm koristimo za službenu komunikaciju i poslovne odnose (Hall, 1966).

Policijski službenici u komunikaciji sa žrtvama nikada ne bi trebali zauzimati udaljenost manju od metra u odnosu na žrtvu (osim u slučajevima kada je nužno pružiti pomoć ili kada se ne čuju – samo uz poziv i odobrenje žrtve) jer žrtva može osjetiti nelagodu, strah, sram i sl.

Međusobni položaj policijskog službenika i žrtve također je važan i može pridonijeti boljoj komunikaciji. Oponašajući stav tijela žrtve, policijski službenik pokazat će pozitivan stav prema njoj. Naginjanje prema naprijed pokazuje zainteresiranost i zabrinutost, a svako odmicanje distanciranost. Čest je slučaj da policijski službenik u policijskoj postaji razgovara sa žrtvom, sjedeći za pisaćim stolom. Dobro je voditi računa o tome da stol između sugovornika, osim fizičke, predstavlja i psihološku barijeru koja pojačava osjećaj kontrole pa treba izbjegavati komunikaciju „preko stola“.

Tjelesni dodir način je komunikacije koji može biti samostalan ili može pojačati verbalnu komunikaciju. Najčešći tjelesni oblik komunikacije jest rukovanje, a služi kao pozdrav, potvrda dogovora ili prijateljstva. Mekano rukovanje ne ostavlja dobar dojam, kao ni prečvrsto. Topao stisak ruke ulijeva osjećaj sigurnosti i povjerenja. Dodir rukom pokazuje razumijevanje i suosjećanje, što je važno u komunikaciji sa žrtvama koje su često preplavljene osjećajima, pri čemu je važno dozirati dodir kako se ne bi pogrešno protumačilo (Ajduković, Hudina, 1996).

²⁰ Norme odijevanja i ponašanja policijskih službenika detaljnije su opisane u Uredbi o izgledu odora policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova (NN 88/11., 129/11. i 100/13.).

²¹ Više o načinu komunikacije sa žrtvama i svjedocima vidi u: Priručnik za obuku – pristup u radu sa žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima, Vive žene Tuzla, 2016, www.vivezene.ba, Dostupno na: <https://www.vivezene.ba/download/Prirucnik%20za%20obuku%202016%20A4.pdf>. Pristupljeno 31. 3. 2023.

Geste (kretnje)

Uspješnost komunikacije uvelike ovisi i o gestama. Kod pristupa žrtvi, ali i prilikom razgovora, policijski službenik treba voditi računa o odmjerivosti. Naime, geste pojačavaju, odnosno naglašavaju ono o čemu govorimo, a istodobno su odraz našeg stava u odnosu na ono što slušamo (Ajduković, Hudina, 1996). Tako, primjerice, trljanje dlanova ili čela može pretjerano naglasiti zabrinutost policijskog službenika ili zadovoljstvo dobivenom izjavom pa čak i dati dojam nesigurnosti ili neznanja. Također, npr. uvijanje kose može se protumačiti kao izraz dosade ili koketiranja, što svakako nije primjereno u komunikaciji sa žrtvom. S druge strane, kimanjem, pokazivanjem rukom ili podizanjem obrve daje se do znanja žrtvi da je pažljivo slušamo, razumijemo što želi reći ili pak da nešto nije u potpunosti jasno pa ponekad nije ni potrebno postaviti pitanje da bi žrtva shvatila kako treba pojasniti ono što je verbalizirala.

Kontakt očima

Gledanje u oči važan je način komunikacije kojim se potvrđuje osobi da je slušamo. Međutim, važno je kontrolirati vizualni kontakt kako žrtva ne bi stekla dojam „buljenja“, nevjerice ili zaprepaštenja nečim što je verbalizirala. Isto tako, izbjegavanjem pogleda stječe se dojam neiskrenosti, nezainteresiranosti ili neljubivosti i sl. (Borovac Zekan, Gabrić, 2021:146). Nelagodu kod žrtve može izazvati razlika u visini, odnosno neadekvatan kontakt očima. Stoga je bolje sjesti radi omogućavanja neposrednije komunikacije. Kada govorimo, sugovornika u oči gledamo 50% vremena, a kada slušamo, a sugovornik govori, u oči ga gledamo 70% vremena, pri čemu se zadržavanje pogleda dulje od pet sekundi smatra agresivnom komunikacijom²².

2.2.3.2. Verbalna komunikacija

Verbalna komunikacija razmjena je poruka riječima. Kao najčešći oblik komunikacije koristi se slušanje (40%), potom govorenje (35%), onda čitanje (16%) i najrjeđi je oblik komunikacije pisanje (9%) (Miljković, Rijavec, 1997). Za uspješnost komunikacije važno je međusobno razumijevanje. Stoga je žrtvu važno pripremiti na razgovor, tako što će joj se primjereno objasniti o čemu će se razgovarati i što se od nje očekuje. Pritom, policijski službenik mora voditi računa o jeziku sporazumijevanja, mentalnoj i kronološkoj dobi žrtve, socijalnom statusu te njezinu trenutačnom stanju (šok, trauma, stres, strah, sram).

Pozdrav je prvi verbalni kontakt žrtve i policijskog službenika. Uljudnim i pristojnim ponašanjem smatra se obraćanje žrtvi s poštovanjem, oslovljavajući je s „vi“, gospođo ili gospodine, nikako „bok“, „hej“, „pajdo“, „momak“, „stari“, „mala“, „teta“, „bako“ i slično (Kalem, 2014:172). Pravila službe, ali i bonton nalažu da policijski službenik pita žrtvu kako je i treba li joj liječnička pomoć. Takav pristup ublažit će stres koji je žrtva vjerojatno nedavno proživjela, pridonijeti njezinu osjećaju važnosti i otvoriti prostor za daljnju komunikaciju.

Zbog međusobnog razumijevanja, policijski službenik u verbalnoj bi se komunikaciji trebao koristiti književnim jezikom (bez pretjerane upotrebe stručnih termina), osim ako poznaje narječje kojim govori žrtva, kada procijeni da bi takva komunikacija bila uspješnija. U nemogućnosti ostvarenja verbalne komunikacije (npr. žrtva govori stranim jezikom, radi se o osobi s oštećenjima sluha i govora), svakako je nužno angažirati prevoditelja ili komunikaciju uspostaviti pisano do njegova dolaska. Također,

²² Gentleman. 10 grešaka koje nesvjesno radimo neverbalnom komunikacijom. Dostupno na: <https://gentleman.hr/popravite-komunikaciju-10-gresaka-koje-radimo-prilikom-kontakta-ocima/>. Pristupljeno 15. 5. 2023.

prilikom prikupljanja obavijesti od djece, ovisno o njihovoj dobi i stupnju razvoja, poželjno je prilagoditi rječnik onom djetetovu, prethodno definirajući značenje pojedinih izraza. Ni u kojem slučaju policijski službenik ne smije upotrebljavati psovke, aluzije, kritike, podcjenjujuće i omalovažavajuće komentare i sl.

Način komunikacije među policijskim službenicima također će utjecati na percepciju žrtve, i to ne samo o policijskim službenicima nego i policiji općenito²³.

²³ Više o pravilima međusobne komunikacije među policijskim službenicima vidi u: Etički kodeks policijskih službenika (NN 62/12.).

3. PRAVA ŽRTAVA U KAZNENOM/PREKRŠAJNOM POSTUPKU

3.1. Prava žrtava – taksonomija

Prema praksi Europskog suda za ljudska prava, sve žrtve kaznenih djela pripadaju kategoriji ranjivih osoba²⁴. Nerijetko, žrtve zbog svoje uloge u kaznenom djelu, sposobnosti shvaćanja i prihvaćanja realnog, kao i općeg društvenog stava o njima kao žrtvama, imaju osjećaj krivnje, srama i straha pa osim što se rjeđe odlučuju prijaviti kazneno djelo, strah od neizvjesnosti i posljedica vođenja kaznenog postupka također ih čini ranjivima. Tako, primjerice, djeca, osobe s invaliditetom, starije i nemoćne osobe, strani državljani (posebno migranti, izbjeglice, osobe bez pratnje i sl.), pripadnici manjina i osobe istospolne orijentacije s obzirom na specifičnosti osobnih obilježja, kazneno djelo i njegove posljedice mogu doživljavati potpuno drugačije. Također, određena kaznena djela kojima su žrtve izložene prema svojim obilježjima predstavljaju zadiranje u posebno intimnu, spolnu sferu osobnog integriteta, počinile su ih bliske osobe ili su uvjetovana ovisnošću žrtve o počinitelju, radi čega one rijetko žele govoriti o onome što im se dogodilo, osjećajući sram te određeni stupanj vlastitog doprinosa i krivnje za počinjenje djela (npr. kaznena djela protiv spolne slobode, trgovanja ljudima, nasilja u obitelji). Žrtva kaznenog djela može postati dodatno ranjiva zbog nekog svog intrinzičnog svojstva (npr. dobi, invaliditeta, teže tjelesne ili duševne smetnje) ili okolnosti u kojima se našla (financijska nesigurnost, razdvojenost od obitelji, nedostatak podrške i sl.)²⁵.

Posebno ranjivim smatraju se žrtve koje su pretrpjele znatnu štetu zbog težine kaznenog djela, koje su pretrpjele kazneno djelo zbog neke svoje osobine ili diskriminatornih motiva koji bi mogli biti naročito povezani s njihovim osobnim značajkama, ali i zbog prirode odnosa s počiniteljem. O posebno ranjivim žrtvama govorimo kada se radi o *bespomoćnoj žrtvi*, odnosno žrtvi koja je u trenutku počinjenja djela bila nesposobna oduprijeti se počinitelju ili je imala smanjene mogućnosti obrane te *specifičnom odnosu žrtve s počiniteljem koji je čini posebno ranjivom*. U tom se smislu na odgovarajući način uzimaju u obzir žrtve terorizma, organiziranog kriminala, trgovanja ljudima, rodno uvjetovanog nasilja, nasilja u bliskim odnosima, spolnog nasilja, iskorištavanja ili zločina iz mržnje i žrtve s invalidnošću (Direktiva, članak 22. stavak. 3.).

Stupanj ranjivosti žrtve, a samim time i njezine posebne potrebe u praksi se utvrđuju individualizirano, u svakom pojedinom slučaju u odnosu na svaku žrtvu, provođenjem postupka pojedinačne procjene potreba žrtve²⁶. Pritom se posebna pozornost posvećuje:

- *obilježjima počinjenja kaznenog djela, odnosno vrsti, težini i naravi kaznenog djela* (npr. jesu li kaznena djela počinjena posebno okrutno i ponižavajuće, kaznena djela počinjena u sastavu grupe, kaznena djela počinjena uz uporabu oružja ili opasnog oruđa, iz koristoljublja, osvete, mržnje, niskih pobuda i sl.)
- *posljedicama, odnosno šteti* nastaloj uslijed kaznenog djela (npr. radi li se o šteti u pogledu narušavanja tjelesnog/mentalnog zdravlja, trudnoće uslijed kaznenog djela, promjene obiteljskog stanja, socijalne izolacije, financijske nesigurnosti i sl.)

²⁴ Primjer su presude Al Nashiri v. Poland (2015), <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-146044%22%5D%7D>. Pristupljeno 8. 11. 2023. i Beizaras and Levickas v. Lithuania (2020), <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-200344%22%5D%7D>. Pristupljeno 8. 11. 2023.

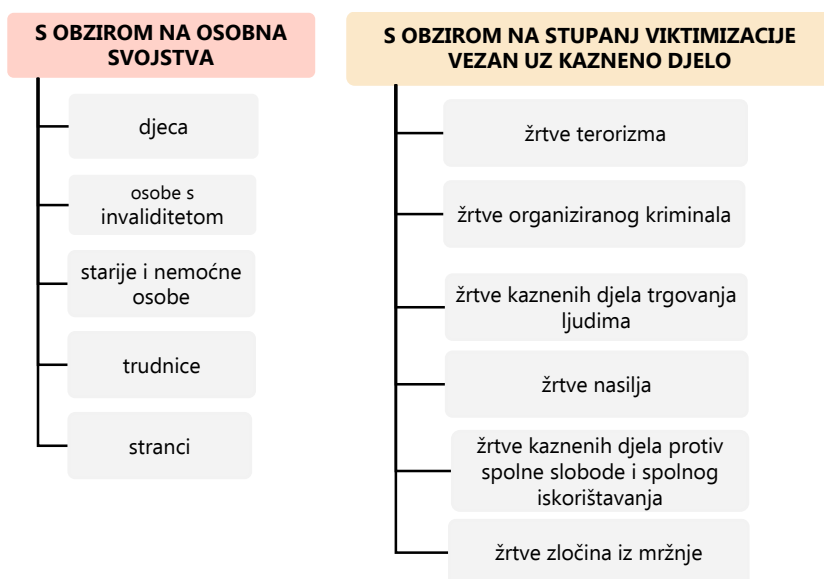
²⁵ Više o konceptu ranjivosti vidi u: Rittossa, D., The Institute of Vulnerability in The Time of COVID-19 Pandemic – All Shades of the Human Rights Spectrum, ECLIC, vol. 5, 2021., str. 820 – 852.

²⁶ Postupak pojedinačne procjene potreba žrtve propisan je člankom 43.a ZKP-a, a provodi se na temelju Pravilnika o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17.

- *osobnim značajkama žrtve* (npr. dob, bolest, trudnoća, ovisnost, invaliditet, teška tjelesna ili duševna smetnja), a posebno onima koje mogu biti diskriminatorni motiv za počinjenje djela (npr. djeca niske kronološke dobi ili djeca koja nemaju sposobnost da se sama izbore ((djeca bez roditeljske skrbi, mentalna, psihička i intelektualna nesposobnost, migranti)), žene ako se radi o rodno uvjetovanom nasilju, spolnom iskorištavanju i trgovanju ljudima, žrtve rasistički uvjetovanog kriminaliteta, osobe istospolne orijentacije kada je riječ o zločinu iz mržnje, iskorištavanje stanja stare i nemoćne osobe i sl.)
- *okolnostima u kojima se žrtva našla* (npr. ranjivost zbog lišenja slobode ((tražitelj azila)), prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu i sl.)
- *odnosu žrtve s počiniteljem* (npr. financijska i druga ovisnost o počinitelju, zajednički život s počiniteljem, počinitelj službena osoba i sl.) (ZKP, čl. 43.a stavak 2.).²⁷

Žrtva će se smatrati posebno ranjivom i ako je prethodno bila žrtvom kaznenog djela ili prekršaja s obilježjima nasilja, bez obzira na to je li postupanje bilo prijavljivano i procesuirano kao kazneno djelo, odnosno prekršaj, uzimajući pritom u obzir sve okolnosti slučaja (Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, članak 6. stavak 2.). U posljednjih dvadesetak godina brojnim međunarodnim i nacionalnim standardima nastojalo se poboljšati procesni položaj svih žrtava²⁸, a osim opće zaštite svih žrtava, u novije vrijeme propisana je obaveza dodatne zaštite posebno ranjivih kategorija žrtava (Direktiva, recital ((38)) i ((57)), članak 22. stavak 3., ZKP, članak 43.a), bilo da su posebno ranjive zbog osobnog statusa, obilježja počinjenja kaznenih djela kojima su oštećene te odnosa s počiniteljem.

U Grafikonu 1. prikazane su posebno ranjive kategorije žrtava s obzirom na njihova osobna svojstva te stupanj viktimizacije vezan uz kazneno djelo.

Grafikon 1. Prikaz posebno ranjivih kategorija žrtava s obzirom na osobna svojstva žrtava i stupanj viktimizacije vezan uz kazneno djelo²⁹

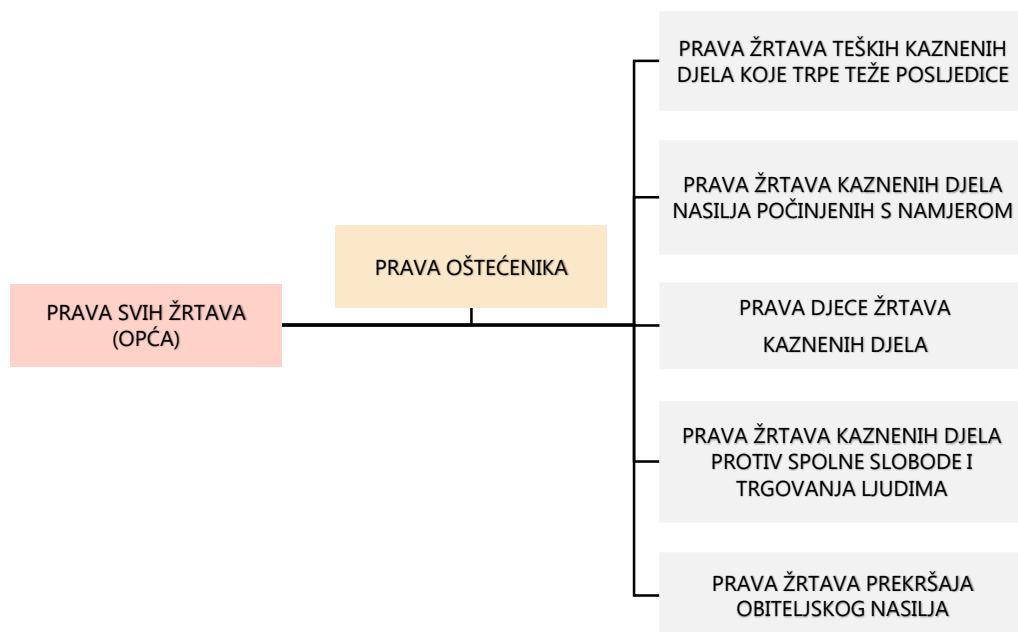
²⁷ Više o institutu posebne ranjivosti žrtava u svjetlu Kaznenog zakona vidi u: Cvitanović i sur. (2018: 80, 98, 102, 213).

²⁸ Prvi međunarodni iskorak u unaprjeđenju procesnog položaja žrtava bilo je donošenje Okvirne odluke 2001. godine.

²⁹ Prikaz je izrađen prema: ZKP, članci 43., 43.a i 44., ZZNO, članak 6., Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, članak 6. stavak 2.

Upravo zbog toga postupanje državnih službenika prema tim kategorijama žrtava pri poduzimanju službenih radnji mora biti drugačije: posebno obzirno, vodeći računa o dobi, osobnosti, psihičkoj razvijenosti i drugim okolnostima te primjereno voditi brigu o pravima i interesima žrtve, zaštiti privatnosti, kao i o specifičnim potrebama žrtve kako ne bi došlo do dodatne štete, ponovljene i sekundarne viktimizacije žrtava te zastrašivanja i odmazde (Direktiva, članak 22. stavak 1. i 3.).

Radi sveobuhvatne zaštite žrtava od sekundarne viktimizacije, uz prava svih žrtava, u Republici Hrvatskoj zakonom su propisana i dodatna prava posebno ranjivih žrtava u kaznenom/prekršajnom postupku, koja su prikazana u Grafikonu 2., klasificirana prema posljedicama, odnosno pretrpljenoj šteti, obilježjima počinjenja kaznenog djela, osobnim svojstvima žrtava i njihovu odnosu s počiniteljem kaznenog djela.

Grafikon 2. Prikaz klasifikacije prava žrtava kažnjivih radnji³⁰

3.2. Normativni okvir postupanja policije – opće odredbe

Budući da policijski službenici najčešće prvi stupaju u kontakt sa žrtvama kaznenih djela, njihova prva zakonska obaveza jest obavijestiti ih o njihovim pravima (ZKP, članak 43. stavak 4.). Upoznavanje žrtava kažnjivih radnji s njihovim pravima, kao i omogućavanje korištenja pojedinih prava, policija provodi na temelju zakona i podzakonskih akata.

U „šumi“ informacija o pravima, žrtva će se u trenutku kontakta s predstavnicima državnih tijela vjerojatno gubiti. Iz iskustva znamo da jednako vrijedi i za predstavnike državnih tijela, koji uz pregršt obaveza vezanih uz samo postupanje u konkretnom predmetu, često paušalno pristupaju informiranju žrtava, dajući žrtvi pisanu obavijest (upućujući je da pročitati i potpiše da je razumjela) ili pak čitajući joj prava bez objašnjenja ili s neadekvatnim, nedostatnim objašnjenjem. Da se žrtva ne bi osjećala usamljeno, nesigurno i prestrašeno u gomili informacija, policijski službenici moraju poduzeti dodatne

³⁰ Taksonomija prikazana na Grafikonu 2. izrađena je na temelju odredbi ZKP-a i ZZNO-a (ZKP, članci 43., 43.a i 44., ZZNO, članak 6.).

napore te pravodobno i u potpunosti upoznati žrtvu sa svim pravima koja joj prema zakonu pripadaju kako bi ih žrtva razumjela i odlučila želi li ih koristiti.

Kako žrtvi priopćiti njezina prava (ZKP, članak 43. stavci 4. i 5., PONPPS, članak 170.):

- **obzirno**: uvažavajući trenutno stanje žrtve (zdravstveno stanje, stupanj traumatizacije, dob ili drugo stanje zbog kojeg ne može pratiti, razumjeti i/ili potvrditi razumijevanje dane informacije)

- **razumljivo**: izbjegavati strogo formalnu zakonsku terminologiju, prava pojasniti razumljivim rječnikom prilagođenim svakoj pojedinoj žrtvi, koristiti prevoditelja (kod stranaca, gluhih osoba i sl.)

- **usmeno i pisano**: obavezno usmeno informiranje, ali i pisano (većinom se žrtve nalaze u stanju šoka i traume zbog počinjenog kaznenog djela – treba ih uputiti da svoja prava pročitaju na miru i slobodno se obrate osobi koja im ih je priopćila radi eventualnih dodatnih pojašnjenja)

- **uvjeriti se da je razumjela svoja prava**: nije dovoljno da žrtva potvrdi da je razumjela, potrebno je adekvatno, prilagođeno svakoj pojedinoj žrtvi, provjeriti, odnosno uvjeriti se da je doista razumjela

- **objasniti kako, kada i gdje može ostvariti svoja prava**: ako se žrtva izjasni da želi koristiti pojedino pravo, policijski službenik dužan joj je objasniti kako, kada i gdje to pravo može ostvariti.

Svi postupci pri informiranju žrtve o njezinim pravima pridonose stvaranju njezina osjećaja sigurnosti, zaštićenosti i povjerenja (ne samo u osobu, nego i u sustav). Odluka žrtve o konzumaciji prava jedan je od pokazatelja stupnja njezine viktimizacije i mogućih rizika koji joj prijete od počinitelja ili drugih osoba, što ujedno predstavlja i elemente za provedbu pojedinačne procjene njezinih potreba za posebnim mjerama zaštite, koju su dužna provesti sva tijela koja sa žrtvom dolaze u kontakt (ZKP, članak 43.a).

4. INFORMIRANJE ŽRTAVA O PRAVIMA

Radi unaprjeđenja postupanja policije u informiranju žrtava o njihovim pravima, kao i o načinima njihova ostvarivanja, u nastavku su pojedinačno obrađena prava žrtava sa zakonskog aspekta, potom su dani primjeri kako se svako pojedino pravo jednostavno može pojasniti žrtvi.

4.1. Opća prava žrtava (ZKP, članak 43. stavak 1. točke 1. do 13.)

U Zakonu o kaznenom postupku taksativno su navedena prava svih žrtava u kaznenom postupku, a sva državna tijela uključena u kazneni postupak dužna su s njima upoznati žrtvu kaznenog djela.

Pod općim pravima žrtava podrazumijevaju se:

1. pravo na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela
2. pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom
3. pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde
4. pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka
5. pravo da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka
6. pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje
7. pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka
8. pravo podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno s odredbama Kaznenog zakona
9. pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo biti obaviještena o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3. ovoga Zakona) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika
10. pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave (članak 206.a ovoga Zakona) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b ovoga Zakona)
11. pravo da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite
12. pravo da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak
13. pravo predložiti da bude ispitana putem audio-video uređaja
14. druga prava propisana zakonom (ZKP, članak 43. stavak 1. točke 1. do 13.).

Budući da su sva nadležna tijela (policija, državno odvjetništvo i sud) već pri poduzimanju prve radnje dužni žrtvu usmeno i pisano upoznati s njezinim pravima, policija je izradila obrazac Obavijest o pravima žrtve – opća, na hrvatskom jeziku koji je žrtvama koje ne govore hrvatski jezik potrebno prevesti putem službenog prevoditelja³¹ (Prilog 1.).

³¹ Svi obrasci obavijesti o pravima žrtava su digitalizirani u IS MUP-a, a posljednje izmjene Ravnateljstvo policije dostavilo je svim policijskim upravama uz dopis klasa: NK-214-18/22-01/7, Urbroj: 511-01-90-22-1, od 18. srpnja 2022. Donedavno su obrasci bili prevedeni na 22 jezika, ali se zbog visokih troškova i potrebe prevođenja na sve više jezika, prijevod obavlja putem službenog prevoditelja prema trenutačnoj potrebi.

4.1.1. Pravo žrtve na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 1.)

Iako su i ranije žrtve upućivane na ustanove koje im mogu pružiti određenu pomoć (pravne, psihološke i sl.), tek implementacijom odredbi Direktive u nacionalno zakonodavstvo, u Republici Hrvatskoj dostupnost službama za potporu i pomoć postaje pravo žrtve te se počinje razvijati model sustavne i besplatne podrške i pomoći žrtvama i svjedocima (Direktiva, članak 8.).

Radi lakšeg nošenja s posljedicama kažnjive radnje koja je počinjena na njezinu štetu, snalaženja u kaznenom i prekršajnom postupku, kao i zaštite od sekundarne viktimizacije i traumatizacije, žrtva ima pravo na besplatan pristup službama, ustanovama i organizacijama koje se bave potporom žrtvama, kojima se može obratiti s povjerenjem i od kojih može dobiti dodatne informacije, savjete te različite oblike pomoći i potpore (npr. emocionalna pomoć i podrška žrtvama i članovima njihovih obitelji, pomoć u ostvarivanju materijalnih i socijalnih prava, informiranje o ulozi i načinu sudjelovanja u daljnjem postupku – od organizacije dolaska na sud, upoznavanja s prostorijama suda do pratnje i upućivanja na druga tijela u kojima se mogu ostvariti određena prava).

Institucije i organizacije koje pružaju pomoć i potporu žrtvama su Služba za podršku žrtvama i svjedocima Ministarstva pravosuđa i uprave, Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima, Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela i Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja koje čine *Sustav podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj u okviru Ministarstva pravosuđa i uprave*³².

4.1.1.1. Služba za podršku žrtvama i svjedocima

Zaštitom i podrškom žrtvama u Ministarstvu pravosuđa i uprave RH bavi se Služba za podršku žrtvama i svjedocima, koja se sastoji od Odjela za razvoj i koordinaciju sustava podrške žrtvama i svjedocima i međunarodnu suradnju, Odjela za novčane naknade i štete, a pri županijskim sudovima djeluju Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima. Poslovi i zadaće Službe za podršku žrtvama i svjedocima u Ministarstvu pravosuđa prikazani su u Tablici 5.

RAZVOJNI I KOORDINATIVNI POSLOVI:	IZRAVNI OBLICI POMOĆI I PODRŠKE ŽRTVAMA:
• razvoj i koordinacija sustava podrške žrtvama i svjedocima • koordinacija rada odjela za podršku na sudovima • organizacija i provođenje edukacija i supervizije za službenike za podršku i volontere provođenja istraživanja • nadzor nad radom Nacionalnog pozivnog centra – 116 006 • Povjerenstvo za praćenje i unaprjeđenje sustava podrške žrtvama i svjedocima – Nacionalna strategija	• podrška žrtvama i svjedocima pozvanim putem međunarodne pravne pomoći – informativna pisma • informiranje žrtava o otpustu zatvorenika s izdržavanja kazne zatvora • utvrđivanje odnosa žrtve prema počinjenom kaznenom djelu – pogodnosti zatvorenika • novčana naknada žrtvama kaznenih djela

Tablica 5. Poslovi i zadaće Službe za podršku žrtvama i svjedocima u Ministarstvu pravosuđa³³

³² Ministarstvo pravosuđa i uprave. Sustav podrške žrtvama i svjedocima. [Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske – Sustav podrške \(gov.hr\)](#). Pristupljeno 7. 11. 2023.

³³ Ministarstvo pravosuđa. Podrška žrtvama i svjedocima. Dostupno na: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrška-zrtvama-i-svjedocima/6156>. Pristupljeno 4. 2. 2022.

4.1.1.2. Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima

Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima osnovani su pri županijskim sudovima, a svrha im je pružiti podršku žrtvama kaznenih djela te olakšati stresne situacije svjedočenja i boravka na sudu³⁴.

Stručni djelatnici u Odjelima za podršku žrtvama i svjedocima pružaju emocionalnu podršku i osiguravaju dostupnost informacijama žrtvama i svjedocima prije, tijekom i nakon postupka:

- pružanjem informacija o pravima i praktičnih informacija žrtvama, svjedocima i članovima njihovih obitelji
- pružanjem informacija o fazama kaznenog i prekršajnog postupka
- osiguravanjem žrtvama i svjedocima boravak u posebnoj prostoriji
- osiguravanjem pratnje žrtvama i svjedocima tijekom davanja iskaza
- upućivanjem na specijalizirane institucije ovisno o potrebama žrtava, svjedoka i osoba u njihovoj pratnji (članova obitelji, skrbnika)
- dostavljanjem potrebnih podataka, kao i preporuka tijelima koja provode pojedinačnu procjenu žrtve, na zahtjev tijela koja provode pojedinačnu procjenu žrtve.

Ciljevi pružanja potpore su:

- smanjenje nelagode, straha i stresa
- slobodno iskazivanje, osjećaj sigurnosti i zaštićenosti, važnosti i dostojanstva
- osiguranje kvalitetnijeg iskaza
- veća spremnost svjedoka za svjedočenje i porast povjerenja u pravosudni sustav
- brže i učinkovitije vođenje kaznenih i prekršajnih postupaka, manje odgoda rasprava.

Ako žrtva ne živi u Osijeku, Rijeci, Sisku, Splitu, Vukovaru, Zadru, Šibeniku, Karlovcu ili Zagrebu, svejedno može kontaktirati Odjel za podršku žrtvama i svjedocima u najbližem županijskom središtu.

Kako bi se osigurale pomoć i podrška žrtvama u županijama u kojima nisu osnovani Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima, od 1. 1. 2017. uveden je program „Mreža podrške i suradnje žrtvama i svjedocima kaznenih djela“, koji je pokrenulo Ministarstvo pravosuđa, a čiji je cilj omogućiti pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima u 13 županija u kojima tada nisu bili osnovani odjeli za podršku žrtvama i svjedocima, odnosno u Bjelovarsko-bilogorskoj, Brodsko-posavskoj, Dubrovačko-neretvanskoj, Istarskoj, Karlovačkoj, Koprivničko-križevačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Ličko-senjskoj, Požeško-slavonskoj, Šibensko-kninskoj, Virovitičko-podravskoj, Varaždinskoj i Međimurskoj županiji.

Organizacije civilnog društva uključene u program „Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela“ žrtvama i svjedocima pružaju:

- emocionalnu i praktičnu podršku, tehničke i praktične informacije te informacije o pravima
- psihosocijalnu i savjetodavnu pomoć (u prostorijama organizacije ili drugom prikladnom mjestu) žrtvama koje su prijavile kazneno djelo ili prekršaj, kao i onima koje nisu; podrška se pruža telefonskim putem, e-mailom ili osobnim kontaktom

³⁴ Popis i adresar Odjela za podršku žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima dostupan je na: Ministarstvo pravosuđa. Podrška žrtvama i svjedocima. Dostupno na: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/kontakti-odjela-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima/19913>. Pristupljeno: 14. 4. 2023.

- pratnju na sud i dežurstvo na info pultovima koji su postavljeni u prostorijama sudova
- pratnju žrtve prilikom sudjelovanja u radnjama nadležnih institucija (policija, državno odvjetništvo, centri za socijalnu skrb i druge institucije) u mjestu sjedišta udruge, kao i na terenu izvan sjedišta udruge tijekom radnog vremena institucija
- telefonsko savjetovanje od ponedjeljka do petka od 8 do 16 sati³⁵.

Prilikom upoznavanja s tim pravom, policijski službenici dužni su žrtvi uručiti pisani popis Odjela za podršku žrtvama i svjedocima te njihove kontakte (Prilog 2.). Popis se ažurira kada se osnuju novi Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima ili se Mreži podrške priključe nove organizacije civilnog društva. Ako se žrtva odluči odmah iskoristiti to pravo, poželjno je s njom proći taj popis i ponuditi joj da zajedno ili pojedinačno kontaktiraju određenu službu, odnosno organizaciju. Policijski službenici dužni su naglasiti da je takav oblik pomoći besplatan.

Primjer:

Vi ste žrtva kaznenog djela. Kako biste se lakše snašli u postupku, možete se obratiti Odjelu za podršku žrtvama i svjedocima. Oni Vam mogu besplatno i u povjerenju dati emocionalnu podršku, savjete i informacije o Vašim pravima, reći kako će teći postupak na sudu, gdje će se održavati, kako da do tamo dođete, tko će biti ondje, što se od Vas očekuje i dr. Oni Vas mogu čekati na sudu i biti s vama u čekaonici, sudnici. Mogu Vam i pomoći da se oporavite i dobijete drugu savjetodavnu ili pravnu pomoć, a mogu Vas i uputiti kome se trebate obratiti ako Vam oni ne budu mogli pomoći. Dat ću Vam popis svih navedenih ustanova i organizacija te njihovih kontakata, koji možemo zajedno pogledati. Tu je i broj telefona Nacionalnog pozivnog centra za žrtve 116 006, koji radi radnim danom od 8 do 20 sati, a ondje Vam volonteri psihološke i pravne struke mogu dati besplatan telefonski savjete, pri čemu im se ne morate predstaviti. Želite li da ih nazovemo odmah? Evo, ovdje Vam je popis svih odjela i organizacija kojima se možete obratiti. Mogu ih i ja nazvati. Želite li da ih ja nazovem? Popis možete zadržati i kontaktirati koga želite i kasnije.

4.1.2. Pravo žrtve na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacija i ustanova za pomoć žrtvama kaznenih djela (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 2.)

Osim odjela za pružanje podrške žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima i mreže podrške žrtvama, još neke državne i nevladine organizacije mogu pružiti različite oblike stručne pomoći žrtvama, poput pružanja utočišta i sigurnog smještaja, hitne medicinske pomoći, psihološkog savjetovanja, skrbi u slučaju traume, pravnog savjetovanja, odvjetničkih usluga i posebnih usluga za djecu kao izravne ili neizravne žrtve. To su zavodi za socijalni rad, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva, udruge građana i sl.

³⁵ Popis organizacija članica Mreže podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela s adresama i kontaktima nalazi se na mrežnoj stranici Ministarstva pravosuđa i uprave RH. Dostupno na: <https://mrezapodrškeisuradnje.com/hr/>. Pristupljeno: 14. 4. 2023.

4.1.2.1. Hrvatski zavod za socijalni rad

Zavodi za socijalni rad javne su ustanove koje odlučuju o pravima iz socijalne skrbi i pružaju socijalne usluge posebno osjetljivim skupinama građana. Na temelju javnih ovlasti rješavaju u prvom stupnju o pravima i uslugama iz socijalne skrbi, obiteljsko-pravne i kaznenopravne zaštite i drugim pravima u skladu sa Zakonom o socijalnoj skrbi i drugim propisima, konvencijama i protokolima³⁶.

U sklopu svog djelovanja, zavodi za socijalni rad pružaju pomoć i potporu svim žrtvama, posebno žrtvama nasilja u obitelji i žrtvama trgovanja ljudima tako da, pod uvjetima predviđenim zakonom:

- pružaju savjetodavnu pomoć u pogledu ostvarivanja prava iz područja socijalne skrbi
- žrtvama obiteljskog nasilja i trgovanja ljudima osiguravaju privremeni smještaj u kriznim situacijama
- osiguravaju stambeno zbrinjavanje žrtava
- osiguravaju žrtvama financijsku potporu i zapošljavanje
- sudjeluju u postupcima za zaštitu prava djece
- planiraju aktivnosti za osiguranje ponovnog uključivanja žrtava u život zajednice u suradnji s lokalnom samoupravom³⁷.

4.1.2.2. Zdravstvene ustanove

Žrtve mogu zatražiti određene oblike pomoći i podrške i od zdravstvenih ustanova, primarno od liječnika obiteljske medicine (npr. uputnice), centara za mentalno zdravlje (dijagnostika, psihološka potpora), poliklinika i sl. Zdravstvene ustanove dužne su, na standardizirani način, pružiti sveobuhvatnu zdravstvenu pomoć žrtvama u području svoje ovlasti, voditi brigu o svim njihovim potrebama i obavijestiti ih o mogućnostima pomoći u okviru zdravstvenog sustava te im omogućiti pristup odgovarajućim službama (Nacionalna strategija, poglavlje II.).

4.1.2.3. Udruge građana, organizacije civilnog društva

Osim u području zagovaranja razvoja i unaprjeđenja zakonodavnog i institucionalnog okvira za zaštitu prava žrtava i svjedoka te za bolju primjenu postojećih zakona u RH, organizacije civilnog društva pružaju neposrednu pomoć, potporu i zaštitu žrtvama. Njihova uloga u društvu jest pružanje socijalnih usluga koje nisu dovoljno institucionalno razvijene i kojima se osigurava podrška korisnicima u zajednicama u kojima žive (Bežovan, 2003:77). Ovisno o primarnoj djelatnosti, svaka organizacija civilnog društva koja se bavi aktivnostima vezanim uz žrtve, usmjerena je na određene kategorije žrtava (djeca, žene, osobe s invaliditetom, starije i nemoćne osobe, stranci i sl.) i pruža različite oblike podrške žrtvama (savjetodavnu, psihološku, emocionalnu, pravnu, smještajnu i sl.).

³⁶ Poslovi Zavoda za socijalni rad detaljnije su opisani u članku 178. Zakona o socijalnoj skrbi, NN br. 18/22., 46/22., 119/22., 71/23.

³⁷ Više o uvjetima i načinu pružanja usluga vidi na: Hrvatski zavod za socijalni rad. Socijalne usluge. [Socijalne usluge \(sokscrb.hr\)](https://sokscrb.hr). Pristupljeno 12. 7. 2023.

Primjer:

Ako Vam je potrebna dodatna psihološka potpora ili pomoć druge vrste, osim Odjela za podršku žrtvama i svjedocima, imate pravo dobiti besplatnu pomoć u Zavodu za socijalni rad, kod svog liječnika ili u centru za mentalno zdravlje, različitim ustanovama za psihološku pomoć i udrugama koje se bave pomoći i podrškom žrtvama kao što ste Vi. Oni Vas mogu dodatno savjetovati o pravima i mogućnostima koje imate u kaznenom postupku, a od nekih (Zavoda za socijalni rad) možete dobiti jednokratnu novčanu pomoć ili nužno potreban smještaj. Dat ću Vam popis s našeg područja, a mogu ih i ja nazvati i dogovoriti sastanak. Jeste li me razumjeli? Želite li da odmah nekoga nazovem?

4.1.3. Pravo žrtve na zaštitu od zastrašivanja i odmazde (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 3.)

Policija i pravosudna tijela dužna su pružiti zaštitu žrtvi i članovima njezine obitelji ako postoji bojazan od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i odmazde, uključujući zaštitu od rizika emocionalne i psihološke štete te zaštitu dostojanstva žrtava tijekom ispitivanja i svjedočenja (Direktiva, članak 18.).

Vrsta mjera zaštite ovisit će o stupnju ustrašenosti žrtve i okolnostima koje upućuju na to da bi počinitelj doista mogao zastrašivati žrtvu i njoj bliske osobe, prijetiti im nekim teškim zlom (npr. nanošenjem štete, izlaganjem javnoj sramoti, ozljeđivanjem, ubojstvom i sl.), odnosno osvetiti se zbog toga što ga je prijavila. Stoga je posebno važno za konzumiranje tog prava, u suradnji sa žrtvom i drugim tijelima, ustanovama i organizacijama za pomoć i podršku žrtvama, provesti postupak pojedinačne procjene potreba žrtve za posebnim mjerama zaštite, u okviru kojeg je od krucijalne važnosti procjena rizika od sekundarne ili ponovljene viktimizacije, na temelju koje je, uvažavajući individualna obilježja žrtve i obilježja kaznenog djela, potrebno provesti ili predložiti tijelima pravosuđa provođenje mjera zaštite (ZKP, članak 43.a.)³⁸.

Najčešći modalitet policijske zaštite žrtve od zastrašivanja i odmazde jest uhićenje počinitelja (ZKP, članak 107.), utemeljeno na zakonskim uvjetima za određivanje istražnog zatvora (ZKP, članak 123.), poglavito kada osobite okolnosti upućuju na opasnost da će osoba za koju postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo utjecati na svjedoke (žrtvu) ili da će ponoviti ili dovršiti pokušano kazneno djelo ili počiniti teže kazneno djelo. Uhićenjem i dovođenjem osumnjičenika pritvorskom nadzorniku, policija trenutačno osigurava sprječavanje počinitelja u radnjama zastrašivanja i odmazde te pravosudnim tijelima omogućuje njegovu dostupnost, što donekle jamči lakšu provedivost daljnjih odluka državnog odvjetnika o određivanju pritvora (ZKP, članak 112.), odnosno istražnog zatvora, koji će, ako za to postoje zakonski uvjeti, rješenjem odrediti sud na prijedlog državnog odvjetnika (ZKP, članak 124.).

Počinitelju (okrivljeniku) sud rješenjem može odrediti istražni zatvor i u njegovu domu, kada je počinitelj trudnica, osoba s tjelesnim nedostacima radi čega joj je otežano kretanje, osoba starija od 70 godina ili kada to ocijeni iznimno opravdanim. Tada će okrivljeniku zabraniti udaljavanje iz doma, a radi osiguranja provedbe istražnog zatvora u domu, istodobno može odrediti primjenu tehničkih sredstava nadzora (ZKP, članak 119.). Provođenje istražnog zatvora u domu nadzirat će policija (ZKP, članci 135. do 143.).

³⁸ Postupak pojedinačne procjene propisan je Pravilnikom o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve NN 106/17.

Osim istražnog zatvora, počinitelju od kojeg prijeti opasnost od zastrašivanja i odmazde prema žrtvi, sud i državni odvjetnik mogu, ako to omogućuju okolnosti, rješenjem odrediti jednu ili više mjera opreza kojima se, među ostalim, okrivljeniku može pod određenim uvjetima ograničiti pravo na vlastiti dom (ZKP, članci 98. do 101.). U tom slučaju sud policiji može naložiti provođenje nekih mjera opreza (npr. zabrane posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabrane približavanja, uspostavljanja ili održavanja veze, uhođenja ili uznemiravanja žrtve ili druge osobe). Isto tako, okrivljeniku – počinitelju prekršaja prekršajni sud može izreći mjere opreza, kao i zaštitne mjere (poglavito u predmetima nasilja u obitelji), kojima se žrtve mogu zaštititi od zastrašivanja i odmazde (ZZNO, članak 12. do 19.).

Provedbu mjera opreza i zaštitnih mjera koje su u nadležnosti policije, policija će preuzeti i provoditi po pravomoćnosti i ovršnosti sudske odluke, u skladu s odredbama Pravilnika o načinu izvršavanja mjera opreza (NN 92/09., 66/14., 73/21.) i Pravilnika o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva (NN 28/19.). O svakom nepridržavanju ili kršenju mjere opreza okrivljenika u kaznenim i prekršajnim predmetima, policija je dužna odmah obavijestiti sud koji je mjeru izrekao radi donošenja odluke o sankciji, odnosno zamjeni mjere opreza istražnim zatvorom, odnosno zadržavanjem (ZKP, članak 101. i PZ, članak 130. do 132.). Kod kršenja zaštitnih mjera, policija je ovlaštena protiv počinitelja podnijeti optužni prijedlog nadležnom prekršajnom sudu (ZZNO, članak 24.).

Kada za to postoje opravdani razlozi, odnosno kada žrtvi ili njoj bliskoj osobi prijeti opasnost od počinitelja ili drugih osoba, policija može poduzeti primjerene mjere zaštite. To su:

1. fizička zaštita
2. tehnička zaštita
3. smještanje ugrožene osobe u sigurno sklonište (PONPPS, članak 171.).

Odluka o tome koju će mjeru zaštite policija pružiti žrtvi, temelji se na prosudbi ugroženosti žrtve. Prosudbu provodi ustrojstvena jedinica policije koja je zaprimila prijavu, odnosno došla do saznanja da je žrtva ugrožena. Prosudba treba sadržavati:

- podatke o žrtvi i bliskim osobama koje su ugrožene
- podatke o osobi/osobama od kojih prijeti ugroza
- podatke o rizicima koji upućuju na to da postoji ugroza, s izvorima saznanja.

Na temelju prosudbe ugroženosti žrtve ili njoj bliskih osoba, policija će sastaviti plan provedbe mjere/a zaštite, s kojim će upoznati žrtvu te je upozoriti na njezine obaveze tijekom provođenja mjera zaštite. Prije uspostave mjera zaštite, policija će pribaviti pisanu suglasnost žrtve i izjavu o prihvaćanju upute o ponašanju tijekom pružanja mjera zaštite. Policija može provesti mjere fizičke zaštite i bez suglasnosti žrtve ako je iz prosudbe vidljivo da je opasnost koja prijeti žrtvi realna ili ako žrtvi nije priopćena ugroza zbog probitka postupka. U tom slučaju mjere fizičke zaštite provodit će se diskretno (PONPPS, članak 173. stavak 1. i 2.).

Ako se procjenom rizika utvrdi da je žrtva ugrožena u vlastitom životnom prostoru, a nema drugog načina da je se zaštiti, policija je dužna poduzeti sve mjere i radnje kako bi se, u suradnji s drugim nadležnim tijelima, osigurao smještaj žrtve u sigurno sklonište. Način postupanja policije propisan je PONPPS-om (članci 171. do 176.).

Primjer:

Ako se bojite počinitelja ili Vas on na bilo koji način zastrašuje i prijeti osvetom, važno je da nam to kažete kako bismo Vas zaštitili. Nakon toga zajedno ćemo procijeniti koliki su rizici i kako Vas možemo zaštititi. Postoji više načina za to. Jedan od njih je da spriječimo susret s počiniteljem u policiji, državnom odvjetništvu ili na sudu. Također, sudu možemo predložiti da se počinitelju odredi pritvor ili istražni zatvor, a ako sud to ne učini, možemo predložiti da se počinitelju izrekne zabrana približavanja, uhođenja ili uznemiravanja. To ćemo provoditi mi, kao i nadzirati počinitelja. Ako počinitelj ne ostane u zatvoru, sud mu može odrediti jamčevinu – novčani iznos koji mora dostaviti sudu, uz uvjet da Vam se ne približi, ne uznemirava Vas ili zastrašuje na drugi način, a ako prekrši zabranu, ostaje bez novca i svakako ide u zatvor. Ako za sada ne pretpostavljate da bi Vas počinitelj mogao zastrašivati ili Vam se osvetiti, a to se ipak kasnije dogodi, svakako nazovite 192, to je broj policije koji možete dobiti u bilo koje doba dana i noći, mi ćemo Vam odmah pružiti pomoć. U slučaju da utvrdimo da ste u životnoj opasnosti, možemo Vam putem nadležnih institucija osigurati smještaj ili Vam dati fizičku zaštitu tako da odredimo policijskog službenika/ke koji će biti uz Vas ili postavimo tehnička sredstva uz pomoć kojih biste bili zaštićeni (instaliranjem na Vaš mobitel, kuću). U tom slučaju trebate se pridržavati naših uputa (npr. aktivnosti svesti na razumnu mjeru, obavijestiti policiju o namjerama putovanja, izlazaka, promjene adrese i sl.). Jeste li me razumjeli?

4.1.4. Pravo žrtve na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 4.)

Ustavom Republike Hrvatske „Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti“ (Ustav RH, NN 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 5/14., članak 35.). Kada se ispituje kao svjedok, zaštita dostojanstva odnosi se na pravo žrtve da joj bude dopušteno dati svjedočenje koje će se moći uzeti u obzir kao dokaz u postupku, da se čuje sve što želi reći, bez pritisa, stigmatizacije, iznošenja osobnih prilika i sl.

Žrtvu kao svjedoka mogu ispitati državni odvjetnik, sud ili istražitelj prema nalogu državnog odvjetnika. Pritom treba voditi računa o tome da su od svjedočenja oslobođeni, među ostalim, osoba s kojom je okrivljenik u braku ili izvanbračnoj zajednici, srodnici okrivljenika u ravnoj lozi, rođaci u pobočnoj lozi do trećega stupnja zaključno te srodnici po tzbini do drugoga stupnja zaključno, posvojenik i posvojitelj okrivljenika, o čemu ih treba poučiti (ZKP, članak 285. stavak 1.). Žrtva – svjedok ima pravo koristiti blagodat nesvjedočenja protiv navedenih osoba, a ako i nakon upozorenja i dalje želi svjedočiti, mora se upozoriti da će se njezin iskaz koristiti kao dokaz.

Ako se žrtva i nakon upozorenja da se njezin iskaz može koristiti kao dokaz odluči ne koristiti blagodat nesvjedočenja, potrebno je uvjeriti se da je razumjela dano upozorenje te sve to navesti u zapisniku (ZKP, članak 285. stavak 3. i članak 300. stavak 1. točka 3.). U protivnom, iskaz žrtve mogao bi biti proglašen nezakonitim dokazom.

Također, žrtva kao svjedok nije obvezna odgovarati na pojedina pitanja ako je vjerojatno da bi time izložila sebe ili bliskog srodnika kaznenom progonu, teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti. To znači da se žrtvi npr. spolnih delikata ne bi trebala postavljati pitanja vezana uz njezin prijašnji seksualni život, komentirati odjeću u kojoj je bila tijekom počinjenja djela (osim ako je to nužno povezano s razjašnjavanjem ili dokazivanjem određenih činjenica ili okolnosti) i sl. O tome će tijelo koje vodi postupak poučiti svjedoka (članak 286. ZKP-a). U slučaju da su za žrtvu pojedinačnom procjenom potreba žrtve utvrđene potrebe za posebnim mjerama zaštite (ZKP, članak 43.a), žrtva će se ispitati posebno, uz uporabu komunikacijskih tehnologija radi izbjegavanja vizualnog kontakta s počiniteljem.

Ako se poseban način ispitivanja ugroženog svjedoka odnosi samo na prikrivanje podataka, ispitivanje će se provesti pod pseudonimom bez navođenja ostalih podataka (ZKP, članak 296.), a ako se poseban način ispitivanja odnosi i na prikrivanje lika svjedoka, njegov će se lik i glas tijekom ispitivanja izmijeniti (ZKP, članak 297. stavak 1.). Također, u tijeku kaznenog postupka vijeće može, na zahtjev žrtve ili drugih stranaka u postupku, donijeti rješenje o isključenju javnosti s cijele rasprave ili jednog njezina dijela, kada postoje okolnosti koje upućuju na to da je potrebno zaštititi osobni i obiteljski život žrtve (ZKP, članak 388. do 390.).

Štiteći dostojanstvo žrtve prilikom njezina ispitivanja, svakako je nužno izbjegavati dvosmislena pitanja kojima se dovode u pitanje osobne karakteristike i moral žrtve, njezin način života, priroda odnosa s počiniteljem i sl. Isto tako, važno je suzdržati se od neprimjerenih komentara koliko god prema mišljenju ispitivača oni bili dobronamjerni, kao i tjelesnih kontakata (grljenje, tapšanje po ramenima i sl.), posebno kada je riječ o žrtvama tjelesnog ili spolnog nasilja.

Primjer:

Imate pravo odlučiti što ćete reći u razgovoru i tražiti da Vas ozbiljno shvatimo i poštujemo, pri čemu možete izraziti svoje osjećaje. Možete pitati što Vas zanima i tražiti objašnjenje. Ne morate iskazivati i odgovarati na pitanja ako mislite da ćete sebe ili bliskog srodnika izložiti kaznenom progonu, teškoj sramoti i znatnoj materijalnoj šteti. Također, ne morate svjedočiti protiv srodnika, a ako želite svjedočiti, to će biti dokaz. U slučaju da odlučite svjedočiti, a bojte se, mi ćemo Vas zaštititi na dogovoreni način. Naime, možemo zatražiti da Vaši podaci ostanu tajni u daljnjem postupku, da se počinitelju i osobama od kojih Vam prijete opasnost izrekne zabrana približavanja, uznemiravanja ili uhođenja, da se, ako budete pozvani na sud, isključi javnost, da se ne sretnete s počiniteljem i date svoj iskaz putem videolinka, a možemo Vam pružiti i fizičku ili tehničku zaštitu ili Vas smjestiti u sigurno sklonište. Želimo da se kod nas osjećate sigurno i vjerujete nam.

4.1.5. Pravo žrtve da bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 5.)

Kazneno djelo žrtve najčešće prijavljuju policiji, nešto rjeđe državnom odvjetništvu. Policijski službenik sa žrtvom najprije obavlja razgovor, tijekom kojeg prikuplja obavijesti o kaznenom djelu i počinitelju, nastojeći dobiti odgovor na zlatna pitanja kriminalistike. Kada žrtva podnosi kaznenu prijavu, policija će je zaprimiti na zapisnik, a prijavitelj će se upozoriti na posljedice lažnog prijavljivanja (ZKP, članak 205.). To ne znači da žrtva neće biti ispitana u daljnjem postupku. Žrtvu, u pravilu, nakon policije ispituje državni odvjetnik, samoinicijativno ili ponovno na zahtjev suca istrage ako je ona određena (ZKP, članci 212. i 213.) ili istražitelj po nalogu državnog odvjetnika, i to u svojstvu svjedoka, a kasnije postoji mogućnost da će trebati dati svoj iskaz na sudu, bilo da se radi o dokaznom ročištu (ZKP, članak 235. i članak 236.) ili raspravi (ZKP, članak 420.). Ispitivanje žrtve u svojstvu svjedoka provodi se uglavnom u prostorijama državnog odvjetništva ili suda, ali se žrtva može iznimno ispitati i u svom stanu ako zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta ne može doći na sud (ZKP, članak 292. stavak 3.). To se pravo odnosi na pravo žrtve za žurnim postupanjem (što je važno i za cjelokupni kazneni postupak) te na izbjegavanje sekundarne viktimizacije žrtve višestrukim saslušanjima. Stoga je Zakonom o kaznenom postupku propisano da će se ispitivanje žrtve ili oštećenika obaviti prije ispitivanja ostalih svjedoka (ZKP, članak 418. stavak 4.). Dužnost je suda da onemogući predloženo izvođenje dokaza ako je ono očigledno usmjereno znatnom odugovlačenju postupka (ZKP, članak 421. stavak 1. točka 4.). To se najčešće odnosi na neutemeljene zahtjeve obrane za ponovnim ispitivanjem žrtve kao svjedoka.

Primjer:

Imate pravo da nadležne službe (policija, državni odvjetnik i sud) što prije čuju što želite reći. Možete izjaviti i predati sve što mislite da bi moglo biti korisno u daljnjem postupku (isprave, predmete i ostale materijale). Nitko od nas ne smije nepotrebno otezati s Vašim ispitivanjem, ne smiju Vam se postavljati strogo osobna pitanja koja nisu vezana uz Vašu prijavu, ne smiju Vas ispitivati više puta i moraju voditi računa o tome da ste Vi žrtva i da Vam nije lako. Jeste li me razumjeli? Ako se u ovom trenutku osjećate ugroženo, najbolje je da to odmah kažete kako bismo Vas mogli zaštititi, odnosno predložiti državnom odvjetniku posebne mjere zaštite. To znači da mu možemo predložiti da Vas ispita bez prisutnosti okrivljenika, putem videolinka pa u pravilu više nećete biti ispitivani na sudu. Ako sada imate pritužbu na nekog, saslušat ću Vas i zabilježiti, a pritužbu proslijediti na postupanje. Na to morate dobiti pisani odgovor.

4.1.6. Pravo žrtve na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 6.)

Obveza osiguranja prava žrtve na podršku u smislu prisutnosti osobe od povjerenja u postupcima policije, državnog odvjetništva i suda prema žrtvama, jedan je od mehanizama zaštite žrtava, kojima se u psihološkom smislu olakšava prolazak žrtve kroz sve faze postupka (Direktiva, članak 20. c.).

Tim se pravom žrtvi omogućuje da u svakom kontaktu s državnim tijelima (policijom, državnim odvjetništvom i sudom) u pratnji ima osobu u koju ona ima povjerenja, koja će joj biti emocionalna i psihološka potpora. To znači da osoba od povjerenja može biti prisutna svakoj radnji koja se poduzima prema žrtvi ako žrtva to zatraži (od obavijesnog razgovora, pokazivanja mjesta događaja, vođenja u kriminalistički album, liječničkih pregleda, provođenja dokaznih radnji ispitivanja, prepoznavanja i pretrage, do rasprava na sudu). Ta osoba ni na koji način ne sudjeluje u postupku (ne savjetuje, ne pojašnjava, ne daje pravne savjete niti izjave), osim što pridonosi osjećaju sigurnosti žrtve. To je jedno od prava o kojem je policijski službenik dužan upoznati žrtvu već pri prvom kontaktu, prije obavljanja razgovora ili neke druge radnje koju poduzima tijekom izvida i kriminalističkog istraživanja te joj osigurati ostvarenje tog prava ako ga žrtva želi.

Osoba od povjerenja zakonski je zastupnik ili druga poslovno sposobna osoba prema izboru žrtve (ZKP, članak 202. stavak 2. točka 38.). To znači da osoba od povjerenja može biti član obitelji žrtve, prijatelj ili druga osoba uz koju će se žrtva osjećati sigurno. Također, osoba od povjerenja može biti djelatnik odjela za podršku žrtvama i svjedocima, socijalni radnik, pripadnik organizacije civilnog društva i sl.

Osoba od povjerenja ne može biti ona osoba koja i sama može biti predložena ili pozvana na davanje iskaza u svojstvu svjedoka u postupku pred pravosudnim tijelima, jer se svjedoci u kaznenom postupku ispituju svaki posebno i bez prisutnosti ostalih svjedoka pa tada neće moći biti prisutna ispitivanju žrtve u smislu pružanja podrške (ZKP, članak 288. stavak 1.). Također, osoba od povjerenja ne može biti osoba lišena poslovne (djelatne) sposobnosti, odnosno osoba koja nema mogućnost da izjavama volje stvara prava i obveze, odnosno sklapa pravne poslove. U hrvatskom pravnom sustavu fizička osoba stječe poslovnu sposobnost punoljetnošću te sklapanjem braka prije punoljetnosti, što znači da ni dijete ne može biti osoba od povjerenja³⁹. To su važne činjenice na koje treba odmah upozoriti žrtvu.

³⁹ Hrvatska enciklopedija. Poslovna sposobnost, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49664>. Pristupljeno 16. 6. 2023.

To pravo žrtve može se ograničiti samo ako za to postoje opravdani razlozi, odnosno ako to nije u suprotnosti s interesima žrtve ili ako bi prisutnošću osobe od povjerenja bio ugrožen tijek postupka.

Primjer:

Imate pravo da s Vama u policiji, državnom odvjetništvu i na sudu bude netko u koga imate povjerenja i tko će Vam pružiti potporu, da se ne osjećate kao da ste sami. Trebate znati da ta osoba može biti s Vama u svakoj fazi postupka. Ona ne može sudjelovati u postupku, ali može biti uz Vas da se osjećate sigurnije. Važno je da osoba koju izaberete nije svjedočila onome što Vam se dogodilo jer neće moći biti s Vama kada Vas budu ispitali u državnom odvjetništvu ili na sudu. Također, osoba lišena poslovne sposobnosti i dijete ne mogu biti osobe od povjerenja. Jeste li me razumjeli? Ako želite da netko bude uz Vas, tko bi to bio, kako biste ga mogli pozvati? O tome da će uz Vas biti osoba od povjerenja, obavijestit ću daljnje službe s kojima ćete doći u kontakt. Želite li da pozovem tu osobu? Recite mi njezino ime, prezime i adresu stanovanja.

4.1.7. Pravo žrtve da se medicinski zahvati prema njemu/njoj poduzimaju u najmanjoj mjeri i ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 7.)

To pravo žrtve usmjereno je na zaštitu tjelesnog integriteta žrtve tako da se medicinski zahvati, kojima je moguće pribaviti dokaze o počinjenom kaznenom djelu, počinitelju i posljedicama, svedu na najmanju moguću mjeru, odnosno da se medicinske intervencije poduzimaju samo kada je to krajnje nužno za kazneni postupak (Direktiva, članak 20. d.). Time se sprječavaju dodatne viktimizacije u slučajevima nepotrebnih vještačenja na prijedlog okrivljenika, odnosno branitelja, pri čemu sud mora voditi računa o krajnjoj nuždi takvih zahvata.

Medicinskim zahvatima prema žrtvi mogu se konstatirati vrsta i težina ozljede, mehanizam i vrijeme njezina nastanka, mehanički tragovi koji mogu upućivati na upotrijebljeno sredstvo ili povezanost s mjestom događaja, biološki tragovi koji mogu upućivati na kontakt žrtve s počiniteljem, nastupanje posljedice i dr. Također, primjenom medicinskih zahvata moguće je utvrditi okolnosti pod kojima je kazneno djelo počinjeno, što može biti odlučna činjenica u kvalifikaciji kažnjive radnje (prisutnost alkohola, opijata, lijekova i drugih psihotropnih tvari u krvi i urinu žrtve, psihičko stanje žrtve prije, za vrijeme i nakon počinjenja djela, prisutnost bolesti koje mogu biti posljedica kaznenog djela i dr.).

Pod medicinskim zahvatima podrazumijevaju se liječnički pregledi (opći tjelesni pregled, specijalistički pregledi: psihijatrijski, ginekološki, radiološki i dr.), uzimanje uzoraka biološkog materijala (izuzimanje krvi i urina, brisovi i sl.), operativni zahvati i sudsko-medicinska vještačenja. Medicinske zahvate ovlašteni su poduzimati doktori medicine i osobe medicinske struke.

Najčešći medicinski zahvat koji se poduzima prema žrtvama, posebno u području delikata protiv života i tijela, spolnih delikata i drugih delikata s elementima nasilja, jest liječnički tjelesni pregled. Tjelesni pregled žrtve poduzima se radi dokazivanja počinjenja kaznenog djela te povezanosti počinitelja s kaznenim djelom, odnosno utvrđivanja činjenica nalazi li se trag ili posljedica na tijelu žrtve. To je radnja koju uvijek poduzima liječnik – doktor medicine, na zahtjev policije ili na temelju naloga državnog odvjetnika ili suda. Policija najčešće vodi žrtvu na liječnički pregled, uz njezin pristanak. Prije liječničkog pregleda policijski službenik dužan je na primjeren način objasniti žrtvi svrhu i razloge nužnosti pregleda te je uputiti na njezino pravo da se ne podvrgne pregledu, obrazlažući joj i posljedice koje mogu proizaći iz njezina odbijanja (cilj je upućivanje žrtve na njezino aktivno sudjelovanje u postupku, koje će pridonijeti uspješnosti tog postupka). Žrtva može odbiti liječnički pregled, ali ako su vrlo izgledne pretpostavke da se na tijelu žrtve nalaze tragovi ili posljedice kaznenog djela i ako je to

jedini način da se osiguraju tragovi koji mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku, tjelesni pregled žrtve može se poduzeti i bez njezina pristanka. Naravno, takav će se pregled poduzeti isključivo na temelju naloga državnog odvjetnika ili suda, tako da se isključi mogućnost štete za zdravlje žrtve. Ako je riječ o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora dulja od pet godina, pri čemu je tragove i dokaze moguće pronaći samo tjelesnim pregledom kojim se ulazi u tjelesne šupljine ili se od tijela odvajaju nadomjesci ili pomagala organa pričvršćena uz tijelo (proteze), a žrtva ne daje pristanak za takav pregled, liječnik će ga provesti isključivo na temelju naloga suca istrage (ZKP, članak 326. stavci 2. i 4.), poštujući pravila zdravstvene struke, odnosno obvezu da svojim postupcima ne ugrozi život i zdravlje pacijenta te obvezu čuvanja profesionalne tajne (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, NN 100/18., 125/19., 147/20., 119/22., 156/22., 33/23., članak 155. stavak 3. i članci 163. i 164.).

Uzimanje uzoraka biološkog materijala provodi se radi utvrđivanja činjenica važnih za kazneni postupak. Iz uzoraka biološkog materijala provodi se analiza, kojom se može utvrditi koncentracija alkohola, droga, psihotropnih tvari i lijekova u krvi i urinu žrtve (uzimanje krvi i urina), prisutnost bioloških tragova počinitelja u/na tijelu žrtve (kožni epitel, sperma, slina i sl.) radi komparacije te biološke posljedice kaznenog djela (trudnoća). Uzimanje uzoraka krvi i urina može se provesti uz suglasnost žrtve, ali i bez njezina pristanka tako da se ne prouzroči šteta za njezino zdravlje. Tu radnju provodi osoba medicinske struke, koja ispunjava uvjete iz Pravilnika o uvjetima i načinu uzimanja krvi i urina od okrivljenika i drugih osoba te o uvjetima koje ovlaštene ustanove i tijela moraju ispunjavati da bi mogle obavljati poslove analize krvi i urina (NN 86/14., 41/19., članci 3. i 17.), pod izravnim nadzorom doktora medicine, a na zahtjev policije. Prije uzimanja uzoraka biološkog materijala te molekularno-genetske analize, policijski službenik dužan je upoznati žrtvu sa svrhom i načinom provođenja uzimanja uzoraka, a žrtva treba dati pisanu suglasnost kako bi državni odvjetnik mogao dati nalog za provođenje tih radnji. Kada žrtva ne da pisani pristanak, uzimanje biološkog materijala i analizu može, na prijedlog državnog odvjetnika, naložiti sud (ZKP, članak 326. stavci 2., 4. i 6. i članak 327. stavci 5. i 6.).

Operativni zahvati na žrtvi neće se poduzimati radi prikupljanja činjenica važnih za kazneni postupak, osim u slučaju da se poduzimaju radi zaštite zdravlja žrtve pa se tim postupkom dođe do činjenica važnih za kazneni postupak (npr. vađenje predmeta iz tjelesnih šupljina žrtve, kojima je kazneno djelo počinjeno). Budući da je zaštita zdravlja ljudi ustavna kategorija (Ustav Republike Hrvatske, članak 70.), policijski službenici dužni su postupati posebno obazrivo kada je riječ o žrtvama prema kojima je potrebno poduzimati medicinske zahvate radi utvrđivanja činjenica važnih za kazneni postupak. Stoga je posebno važno prije poduzimanja takvih radnji, žrtvu detaljno upoznati sa svrhom i načinima njihova provođenja.

Primjer:

Kako bismo točno utvrdili što Vam se dogodilo i pribavili dokaze protiv počinitelja, možda će biti potrebno poduzeti neke medicinske mjere prema Vama (liječnički pregled, uzimanje krvi i urina...). To će učiniti liječnik, vodeći računa da to bude bez štete za Vaše zdravlje i u najmanjoj mogućoj mjeri, bez koje nije moguće drugačije pribaviti dokaze potrebne za kazneni postupak. Mi ćemo, kao i liječnik, državni odvjetnik i sud voditi računa o tome. Vaše je pravo da ne pristanete na takav postupak, što za posljedicu može imati slabije dokaze protiv počinitelja. Ako ne pristanete na pregled, postoji mogućnost da će državni odvjetnik ili sud dati obrazloženi nalog liječniku da i bez Vašeg pristanka obavi pregled, a Vi imate pravo vidjeti nalog i njegovo obrazloženje. Bilo kakav pregled ili vještačenje koje podrazumijeva ulazak u tjelesne šupljine može se poduzeti samo na temelju obrazloženog naloga suda. Da bi državni odvjetnik izdao nalog za izuzimanje uzoraka Vašeg biološkog materijala, morate dati pisani pristanak, a ako to ne učinite, nalog može dati sud. Napominjemo da ćemo Vas mi odvesti liječniku te da ne snosite nikakve troškove i da ćemo voditi računa o tome da ne čekate na pregled. Jeste li suglasni da Vas odvedemo liječniku?

- 4.1.8. Pravo žrtve da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu, da sudjeluje u postupku kao oštećenik, da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 8.)

Prema našem procesnom zakonodavstvu, žrtva kaznenog djela može imati različite uloge, kako u pogledu pokretanja kaznenog postupka tako i sudjelovanja u kaznenom postupku. Kazneni postupak u Republici Hrvatskoj može se pokrenuti samo na zahtjev ovlaštenog tužitelja. Ovisno o zakonom propisanom načinu pokretanja i vođenja kaznenog postupka, prema Zakonu o kaznenom postupku, ovlašteni tužitelj može biti državni odvjetnik, žrtva kao privatni tužitelj i žrtva (ali i pravna osoba) kao oštećenik (ZKP, čl. 2.).

Kazneni progon po službenoj dužnosti

Kada je riječ o kaznenim djelima koja se progone po službenoj dužnosti, ovlašteni tužitelj jedino je državni odvjetnik koji je dužan pokrenuti postupak kada postoji osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo. U tom slučaju žrtva može, ali i ne mora, podnijeti kaznenu prijavu na zapisnik, dovoljno je da ona ili neka druga osoba svoje saznanje o sumnji na počinjeno kazneno djelo i/ili počinitelja prijavi policiji ili državnom odvjetništvu, a njihova je zadaća utvrđivanje stupnja sumnje, kojom se stječe osnova za pokretanje kaznenog postupka.

Kazneni progon u povodu prijedloga žrtve/oštećenika

Kada je riječ o kaznenom djelu za koje je zakonom propisano da se progon poduzima samo na temelju prijedloga žrtve (npr. kazneno djelo zlostavljanja na radu, u nekim slučajevima prijetnji ili nametljivog ponašanja prema odrasloj osobi i sl.), državni odvjetnik također je ovlašteni tužitelj, ali pokreće kazneni progon samo u slučajevima kada je žrtva podnijela prijedlog za poduzimanje kaznenog progona, što je njezino zakonom zajamčeno pravo (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 8.). To znači da se od žrtve očekuje angažman u iniciranju pokretanja kaznenog postupka. Naime, riječ je o pravu žrtava kaznenih djela za koje državni odvjetnik ne može, sukladno s odredbama Kaznenog zakona, poduzeti progon po službenoj dužnosti, kao što su, primjerice, kaznena djela zlostavljanja na radu, kaznena djela protiv privatnosti (osim Nedožvoljene uporabe osobnih podataka), neka kaznena djela protiv imovine, u nekim slučajevima prijetnji ili nametljivog ponašanja. Kada je riječ o progonu na temelju prijedloga, žrtva

mora podnijeti prijedlog državnom odvjetniku za progon u roku od tri mjeseca otkako je saznala za kazneno djelo i počinitelja (ZKP, članak 47. stavak 1.). Prijedlog za progon može podnijeti svaka punoljetna žrtva, a ako ona umre, prijedlog za progon mogu podnijeti članovi njezine obitelji (ZKP, članak 48.) te dijete s navršениh 16 godina života (ZKP, članak 47. stavak 5.). Prijedlogom za progon smatra se i kaznena prijava te prijedlog oštećenika za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 47. stavak 3.). Budući da zakonom nije propisano kako i u kojoj se formi može podnijeti prijedlog za kazneni progon, po sadržaju može biti sličan kaznenoj prijavi, a podnijeti se može u pisanom obliku, usmeno ili na zapisnik. Za razliku od kaznenog progona po službenoj dužnosti, kada provođenje kaznenog postupka ne ovisi o volji žrtve, u kaznenom progonu po prijedlogu, državni odvjetnik odustat će od kaznenog progona žrtvinim povlačenjem ili odustankom od prijedloga (ZKP, članak 42.), što ona može učiniti do završetka rasprave (ZKP, članak 50.).

Primjer:

Prema Vama je počinjeno kazneno djelo za koje državni odvjetnik po zakonu ne može poduzeti kazneni progon po službenoj dužnosti. Međutim, kao žrtva imate pravo sami podnijeti prijedlog za progon počinitelja državnom odvjetniku. To znači da u pisanom obliku, ali i usmeno telefonom ili na zapisnik državnom odvjetniku možete predložiti da pokrene progon počinitelja, i to tako da kažete što Vam se dogodilo, tko je to učinio i kako, što je sve koristio, tko je tome svjedočio i dr. Prijedlog za kazneni progon možete podnijeti i policiji, a mi smo dužni sukladno s tim postupati, prikupiti dokaze i pronaći počinitelja te o svemu obavijestiti državnog odvjetnika. To morate učiniti najkasnije u roku od tri mjeseca od dana kada ste doznali za kazneno djelo i počinitelja. Kada podnesete takav prijedlog, državni odvjetnik postupa po službenoj dužnosti, s tim da, ako se odlučite odustati od svog prijedloga (što možete učiniti sve do kraja rasprave na sudu), državni odvjetnik ne može nastaviti kazneni progon, nego mora od njega odustati, odnosno obustaviti progon. Želite li ovdje podnijeti prijedlog za kazneni progon?

Kazneni progon po privatnoj tužbi

Kada je riječ o kaznenim djelima koja se gone po privatnoj tužbi (npr. kaznena djela protiv časti i ugleda, neka kaznena djela protiv imovine, neki oblici kaznenih djela prijetnje, prisile ili tjelesne ozljede), žrtva ima pravo podnijeti sudu privatnu tužbu (ZKP, članak 43. st. 1. točka 8.). U tom slučaju državni odvjetnik ne sudjeluje u postupku, a žrtva, sada privatni tužitelj, progona počinitelja pred sudom, predlaže dokaze, vještačenja i sl. (ZKP, članak 60. stavak 3.) te bez obzira na ishod postupka, snosi troškove postupka koje je prouzročila svojom krivnjom (dovođenja, odgode dokazne radnje ili rasprave itd.) (ZKP, članak 147.), odnosno troškove izdataka okrivljenika ako postupak, primjerice, završi presudom prema kojoj se okrivljenik oslobađa optužbe, optužba odbija ili je žrtva odustala od prijedloga za kazneni progon (ZKP, članak 149. stavci 3. i 4.).

Primjer:

Na Vašu je štetu počinjeno kazneno djelo za koje po zakonu državni odvjetnik ne sudjeluje u kaznenom postupku i ne može poduzeti progon počinitelja po službenoj dužnosti. Ako želite da se počinitelj ipak kazneno progona, morate sami podnijeti privatnu tužbu sudu. Ako podnesete privatnu tužbu, Vi progonite počinitelja, što znači da ćete morati aktivno sudjelovati u postupku, i to davanjem izjava, predlaganjem dokaza, traženjem vještačenja i sl. Važno je znati kako ćete u tom slučaju snositi troškove dokazivanja, a ako izgubite, odnosno ako sud oslobodi okrivljenika, morat ćete platiti i troškove okrivljenika (npr. njegova odvjetnika, dolaske na sud i sl.).

Sudjelovanje žrtve u kaznenom postupku u svojstvu oštećenika

Pojam „oštećenik“ tradicionalan je u našem zakonodavstvu pa se definicija može naći u Zakonu o kaznenom postupku iz 1997. godine: „oštećenik je osoba čije je kakvo osobno ili imovinsko pravo kaznenim djelom povrijeđeno ili ugroženo“ (ZKP, NN 110/97., članak 170. st. 1. t. 5.). Iako se takva definicija oštećenika ne razlikuje bitno od pojma žrtve, u našem suvremenom zakonodavstvu zadržana su oba pojma, pri čemu postoji njihovo jasno razgraničenje. Prema važećem Zakonu o kaznenom postupku, oštećenik je definiran kao: „Žrtva ili pravna osoba na čiju štetu je kazneno djelo počinjeno koje sudjeluje u svojstvu oštećenika u postupku.“ (ZKP, članak 202. stavak 2. točka 12.). Dakle, to pojmovno razgraničenje očituje se u htijenju i spremnosti žrtve za aktivnim sudjelovanjem u kaznenom postupku (Burić, 2015:398). Valja napomenuti da Zakon o kaznenom postupku, osim žrtve, koja pod zakonom određenim uvjetima može postati oštećenik u kaznenom postupku, oštećenik može biti i pravna osoba (koja nije žrtva) čije je osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u kaznenom postupku u svojstvu oštećenika (ZKP, članak 46. stavak 1.).

Djetetu ili žrtvi lišenoj poslovne sposobnosti, koja se izjasnila da će u kaznenom postupku preuzeti ulogu oštećenika, odnosno oštećenika tužitelja, pripadaju i prava oštećenika. Optužni prijedlog u njegovo ime može podnijeti djetetov roditelj, a ako su interesi djeteta u suprotnosti s interesima roditelja, tijelo koje vodi postupak (policija, državni odvjetnik, sud) pozvat će nadležno tijelo socijalne skrbi da djetetu imenuje posebnog skrbnika, koji je tada zakonski zastupnik djeteta i ovlašten je davati sve izjave i poduzimati sve radnje u postupku, a dijete može za to imati i ovlaštenog opunomoćenika. Dijete s navršених 16 godina može i samo podnijeti optužni prijedlog i poduzimati radnje u postupku (ZKP, članak 53.).

Žrtva (ali i pravna osoba na čiju je štetu počinjeno kazneno djelo) koja želi aktivno sudjelovati u kaznenom postupku, ima pravo znati više od onog što je nužno i tako promicati vlastite interese, ima pravo prijaviti se da u kaznenom postupku sudjeluje kao oštećenik (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 8.). Da je žrtva prihvatila svoje pravo sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenik, nadležna tijela koja je upoznaju s pravima dužna su konstatirati u pisanoj obavijesti o pravima žrtve (ZKP, članak 43. stavak 6.) i poučiti je o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika.

Žrtva koja želi koristiti pravo sudjelovanja u kaznenom postupku kao oštećenik mora se, prije podizanja optužnice, policiji ili državnom odvjetništvu prijaviti da želi aktivno sudjelovati u kaznenom postupku u svojstvu oštećenika, a nakon potvrđivanja optužnice do donošenja presude – sudu. Tijelo koje vodi postupak (državno odvjetništvo ili sud) može odbaciti prijavu žrtve za sudjelovanjem u svojstvu oštećenika jedino ako utvrdi da ona nije pravodobno podnesena ili ako ju je podnijela osoba koja na to nema zakonsko pravo (ZKP, članak 46. stavak 2.). U slučaju da prijava žrtve bude uvažena, ona postaje oštećenik u postupku i time joj pripadaju dodatna prava oštećenika, uz prava žrtve (ZKP, članak 51.).

Također, može se dogoditi da, nakon što je policija podnijela kaznenu prijavu, državni odvjetnik odustane od progona ili odbaci kaznenu prijavu. O svojoj odluci državni odvjetnik tada je dužan obavijestiti žrtvu i uputiti je da ima pravo kao oštećenik – tužitelj nastaviti progon u roku od 8 dana od primitka obavijesti te je uputiti u njezina prava i obaveze. Ako žrtva u međuvremenu umre, progon u ulozi oštećenika može preuzeti pravni sljednik, odnosno član žrtvine obitelji (ZKP, članak 55.).

Primjer:

Kao žrtva imate pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik. To znači da svoje interese možete zastupati aktivnim uključivanjem u progon počinitelja, a ne samo podnošenjem prijave i odazivanjem na ročišta kada Vas sud pozove. Ako se odlučite prijaviti da sudjelujete kao oštećenik u kaznenom postupku, osim prava koja imate kao žrtva, imate i neka druga prava kao što su: pravo na uvid u spis, pravo na besplatno prevođenje bitnih informacija (ako ne govorite hrvatski jezik) i to usmeno i pisano, pravo na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva, pravo na opunomoćenika (ako je riječ o teškom kaznenom djelu, a Vaše imovinske prilike su teške), pravo da u istrazi državnog odvjetniku podnesete prijedloge da se dopuni istraga te zatraži informacija što je poduzeo i podnese pritužba, pravo da sudjelujete na sjednici optužnog vijeća, pripremnom ročištu i na raspravi, pravo da aktivno sudjelujete u dokaznom postupku na raspravi (npr. da ispitujete svjedoka na raspravi, iznosite završni govor, da znate koji je ishod kaznenog postupka, ((ograničeno)) pravo na podnošenje žalbe, da zatražite povrat u prijašnje stanje). Da biste postali oštećenik, morate se prijaviti, a to možete učiniti odmah kod nas (policije), a možete i kasnije kod državnog odvjetnika ili na sudu. Ako se odlučite da želite preuzeti ulogu oštećenika, o tome ću pismeno obavijestiti državnog odvjetnika, koji će donijeti odluku možete li biti oštećenik.

Budući da su prava oštećenika specifična i nemaju ih sve žrtve, radi lakšeg snalaženja, bit će obrađena u posebnom potpoglavlju⁴⁰.

4.1.9. Pravo žrtve na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 9.)

Pravo žrtve na informaciju o trenutačnom statusu postupka važno je s jedne strane kako bi se osiguralo postupanje sa žrtvama s poštovanjem, a s druge strane, kako bi žrtva mogla na temelju dobivenih informacija donositi neke važne odluke za sebe, poput traženja preispitivanja odluke o nepoduzimanju kaznenog progona, prijavljivanja za sudjelovanje u postupku u svojstvu oštećenika i sl. (Direktiva, članak 6.).

Te odredbe Direktive implementirane su u ZKP tako da žrtva, kao i oštećenik, nakon dva mjeseca od podnošenja prijave ima pravo od državnog odvjetnika zatražiti obavijest o učinjenom u povodu prijave, a državni je odvjetnik na traženje dužan odgovoriti u primjerenom roku, najkasnije za trideset dana od zaprimanja zahtjeva, osim kada procijeni da bi obavještavanjem žrtve mogla biti ugrožena učinkovitost kaznenog postupka, državni odvjetnik neće izvijestiti oštećenika o poduzetim radnjama, ali će ga obavijestiti o razlozima zbog kojih to ne može učiniti (ZKP, članak 206.a stavak 1.).

Ponovno informiranje o stanju spisa žrtva može zatražiti nakon šest mjeseci od prethodno zatražene obavijesti o poduzetim radnjama (ZKP, članak 206.a stavak 4.). Ako nije zaprimila nikakav odgovor ili je nezadovoljna danim odgovorom ili poduzetim radnjama državnog odvjetnika, žrtva ima pravo podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku, koji će zatražiti očitovanje državnog odvjetnika te, ovisno o utvrđenim nedostacima, naložiti provođenje potrebnih radnji ili utvrditi povredu prava žrtve i obavijestiti podnositelja pritužbe (ZKP, članak 206.a stavci 2. i 3.).

⁴⁰ Vidi potpoglavlje 4.2.

Ako u roku od šest mjeseci od dana upisa prijave u upisnik kaznenih prijava žrtva nije dobila obavijest o odluci državnog odvjetnika o svojoj prijavi, žrtva može podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku radi odugovlačenja postupka. Viši državni odvjetnik dužan je u roku od 15 dana obavijestiti žrtvu o poduzetom (ZKP, članak 206.b.).

Ako je žrtva podnijela kaznenu prijavu policiji, policija je njezinu prijavu dužna odmah proslijediti nadležnom državnom odvjetniku (ZKP, članak 205. stavak 4.). Policija, stoga, nije dužna obavijestiti žrtvu na njezino traženje o poduzetim mjerama i radnjama u povodu njezine prijave.

Primjer:

Vašu zaprimljenu prijavu odmah ćemo proslijediti nadležnom državnom odvjetniku. Ako želite znati što se poduzima vezano uz Vašu prijavu, imate pravo dva mjeseca nakon podnošenja prijave zatražiti od državnog odvjetnika obavijest o tome što je poduzeto, a on Vam je dužan odgovoriti za najkasnije trideset dana. Međutim, kada državni odvjetnik procijeni da bi Vašim obavještavanjem mogla biti ugrožena učinkovitost kaznenog postupka, neće Vas izvijestiti o poduzetim radnjama, ali Vam mora objasniti razloge. Ponovno informiranje o stanju spisa možete zatražiti nakon šest mjeseci. Ako ni tada ne dobijete odgovor ili njime budete nezadovoljni ili ste nezadovoljni radnjama koje je poduzeo državni odvjetnik, imate pravo podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku. Viši državni odvjetnik zatražit će očitovanje nižeg državnog odvjetnika, a ovisno o utvrđenim nedostacima, naložit će provođenje potrebnih radnji ili utvrditi povredu Vaših prava, o čemu Vas je dužan obavijestiti. Jeste li me razumjeli?

4.1.10. Pravo žrtve da na njezin zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 10.)

Prema Direktivi, sve članice Vijeća Europe obvezale su se na omogućavanje obavještavanja žrtava kaznenih djela o puštanju na slobodu ili bijegu osumnjičenika, optuženika, okrivljenika ili osuđenika, kao i o svim mjerama poduzetim radi njihove zaštite u slučaju puštanja na slobodu ili bijega počinitelja (Direktiva, članak 6. stavak 5.). Implementacijom te odredbe u Zakon o kaznenom postupku, žrtve u Republici Hrvatskoj dobile su dodatnu zaštitu u okolnostima kada počinitelj kaznenog djela kojim su oštećene, nije u fizičkoj ingerenciji pravosuđa. Naime, informacija žrtvi o tome gdje je počinitelj može usmjeriti žrtvu na samozaštitno ponašanje, ali i traženje zaštite od nadležnih tijela ako postoji realna opasnost da bi na bilo koji način mogla biti ugrožena (posebno o bijegu počinitelja iz ustanove u koju je primjenom zakonskih propisa smještena nakon lišavanja slobode prema odlukama nadležnih tijela).

Međutim, nije nužno da žrtva to pravo konzumira, nego joj se daje na izbor želi li dobiti takvu obavijest. Potreba žrtava za takvim informacijama često ovisi o rizicima kojima su izložene i njihovu strahu, posebno od zastrašivanja i odmazde⁴¹. Stoga su službene osobe nadležnih tijela dužne, osim upoznavanja žrtava s tim pravom i uvjeravanja da su ga razumjele, zatražiti žrtvu da se izjasni želi li da joj se dostavi informacija o puštanju ili bijegu počinitelja. Budući da je to pravo usmjereno prema zaštiti žrtve, policija prije svega, ali i državno odvjetništvo i sud, moraju imati u vidu bojazan žrtve i rizike koji prijete od počinitelja te tu obavijest dostaviti žrtvi bez nepotrebne odgode. Također, žrtvu je potrebno

⁴¹ U praksi, žrtve teških kaznenih djela nakon podnošenja prijave često ne žele više ništa znati o počinitelju, ponekad ni o postupku, jer žele zaboraviti izrazito traumatične događaje dok, s druge strane, žrtve koje se boje za svoju sigurnost ili sigurnost bliskih osoba imaju potrebu žurnog informiranja o statusu počinitelja.

upoznati s mjerama zaštite predviđenim prilikom puštanja počinitelja. Ovisno o fazi kaznenog postupka, najčešće su to mjere opreza ili sigurnosne mjere (ZKP, članak 98. i KZ, članak 65.), ali ako je to potrebno u odnosu na procjenu rizika opasnosti od počinitelja, žrtvi se može pružiti fizička ili tehnička zaštita ili smještaj u sigurno sklonište, što planira i provodi policija (PONPPS, članci 171. do 176).

Primjer:

Počinitelj kaznenog djela kojeg ste prijavili uhićen je i predan pritvorskom nadzorniku. Ako mu bude određen istražni zatvor ili bude osuđen na izdržavanje kazne zatvora, kao žrtva imate pravo biti obaviješteni o njegovu puštanju ili bijegu iz zatvora, ali samo ako to želite. Želite li primiti takvu obavijest? Ako želite, mi (policija) ćemo Vas odmah obavijestiti o tome. Postoji mogućnost da će, neposredno prije puštanja počinitelja na slobodu ili u slučaju njegova bijega iz zatvora, državno odvjetništvo/sud, ako procijeni da je potrebno, odrediti odgovarajuće mjere kako biste bili zaštićeni. U tom slučaju obavijestit ćemo Vas o tome. Jeste li me razumjeli? Želite li da Vas obavijestimo ako počinitelj bude pušten ili pobjegne? Hoćete li da Vas obavijestimo telefonom, e-mailom ili pisanim putem? Bilo bi važno da nas o promjeni adrese, telefonskog broja ili e-mail adrese obavijestite kako biste na vrijeme dobili obavijest.

4.1.11. Pravo žrtve da na svoj zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 11.)

Kazneni postupak može se okončati odbačajem kaznene prijave, obustavom postupka i pravomoćnom presudom. Državni odvjetnik odbacit će kaznenu prijavu obrazloženim rješenjem, kada iz nje proizlazi da ne postoje uvjeti za vođenje kaznenog postupka (ZKP, članak 206.). Sud može donijeti rješenje o obustavi postupka (kada je državni odvjetnik odustao od progona) i presudu (ZKP, članci 380. i 448.). Presude postaju pravomoćne kada se više ne mogu pobijati žalbom ili žalba na njih nije dopuštena (ZKP, članak 178.). Pravomoćne presude sadržavaju uvod, izreku i obrazloženje, a pod određenim uvjetima mogu biti djelomično obrazložene (o razlozima ublažavanja kazne, zamjene, visini novčane kazne u odnosu na imovinske prilike optuženika, kada je optuženik izjavio da se u potpunosti smatra krivim te razlozima za odbijanje optužbe) ili uopće ne sadržavaju obrazloženje (kada se stranke i oštećenik koji ima pravo na žalbu odreknu prava na žalbu na presudu kojom su optuženiku izrečene novčana kazna, rad za opće dobro, uvjetna osuda (ZKP, članak 459.)). Sud je dužan dostaviti pisanu presudu tužitelju, optuženiku i njegovu branitelju, osobi čiji je predmet oduzet tom presudom, osobi prema kojoj je izrečeno oduzimanje imovinske koristi i oštećeniku (ako ima pravo na žalbu, ali i onome koji nema pravo na žalbu, ali može tražiti povrat u prijašnje stanje, odnosno svakom oštećeniku na njegov zahtjev) u roku od mjesec dana od objave (ZKP, članak 458.). O pravu na žalbu ili povrat u prijašnje stanje, sud je dužan uputiti stranke kojima dostavlja presudu.

Jedan od minimalnih standarda zaštite žrtava propisan Direktivom jest obveza državnih tijela da i žrtvu koja nije preuzela progon obavijeste o konačnim, odnosno pravomoćnim odlukama, koje bi svakako trebale biti obrazložene, osim u iznimnim uvjetima (Direktiva, članak 6. stavak 2. točka a. i članak 6. stavak 3.). Prema Zakonu o kaznenom postupku, žrtva ima pravo biti obaviještena o svakoj odluci kojom se okončava kazneni postupak, što znači da se takve odluke neće dostavljati žrtvama koje to ne žele, nego takve odluke žrtva može zatražiti, a državni odvjetnik i sud dužni su udovoljiti tom zahtjevu (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 11.). Iznimka su, kao što je već rečeno, žrtve koje su u kaznenom postupku oštećenici, koji prema zakonu u određenim slučajevima imaju i pravo na žalbu ili izvanredne pravne lijekove.

Primjer:

Već sam prije napomenuo/la da imate pravo na obavijest o poduzetom u povodu svoje prijave. Također, imate pravo znati konačnu odluku državnog odvjetništva i suda o tome kako je postupak završio. To se zove pravomoćna odluka i na nju se više nemate pravo žaliti (osim ako ste prihvatili ulogu oštećenika, a i tada ograničeno). Ako takvu obavijest ne primite, imate je pravo zatražiti od državnog odvjetništva – ako je odluka donesena tijekom istrage. Ako je donesena u postupku pred sudom, imate je pravo zatražiti od suda. O Vašoj odluci vezanoj za to pravo izvijestit ću državnog odvjetnika koji će Vas, kao i sud, u tijeku kaznenog postupka još pitati o tome. Želite li znati pravomoćnu odluku?

4.1.12. Pravo žrtve predložiti da bude ispitana putem audio-video uređaja (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 12.)

Sva tijela pretkaznenog i kaznenog postupka trebala bi primarno težiti pružanju sveobuhvatne zaštite žrtvama, a potom i osiguranju povjerenja žrtava prema institucijama. Zbog posljedica koje su nastupile povredom njihova tjelesnog, spolnog, psihičkog ili ekonomskog integriteta, žrtve kaznenih djela najčešće teško govore o onome što im se dogodilo, žele što prije zaboraviti neugodna iskustva i u određenom su broju slučajeva u strahu od zastrašivanja i odmazde počinitelja i njemu bliskih osoba. Takav stav otežava postupanje državnim službenicima u razotkrivanju obilježja kaznenih djela i pronalaženju, odnosno procesuiranju počinitelja. Naime, žrtve koje pred državnim tijelima budu izložene sekundarnoj viktimizaciji u smislu učestalog ponavljanja iskaza, ponekad i pred počiniteljem na sudu, ne osjećaju se zaštićeno i ne samo da nisu spremne aktivno sudjelovati u kaznenom postupku nego i osjećaju dodatni pritisak i često se odlučuju, ako su primjerice u policiji dale iskaz, na sudu takav iskaz uskratiti, odnosno ponekad ga i mijenjati u odnosu na trenutačne okolnosti ugroze ili straha. Stoga i Direktiva nalaže usku suradnju među tijelima pretkaznenog i kaznenog postupka kako bi se izbjegle višestruke i nepotrebne interakcije državnih tijela sa žrtvama, poglavito u smislu stvaranja nelagode žrtvama stalnim ispitivanjem, a potom i omogućavanja vizualnog kontakta s počiniteljima (Direktiva, recital (53)). Pod suradnjom se ovdje podrazumijeva planiranje kaznenog postupka u pogledu ispitivanja žrtava kaznenih djela, što primarno pretpostavlja dobru komunikaciju između policije i državnog odvjetništva, a u kasnijim fazama kaznenog postupka između državnog odvjetništva i suda.

Naime, osiguranje zaštite žrtve od sekundarne viktimizacije prema Direktivi pretpostavlja ograničenje broja ispitivanja žrtve te sprječavanje izravnog kontakta žrtve s počiniteljem tijekom ispitivanja⁴², a ono se može učinkovito postići ispitivanjem žrtve putem komunikacijskih tehnologija i audio-vizualnog uređaja, što žrtva može predlagati ako državno tijelo nije samo, uvažavajući okolnosti i potrebe žrtve, donijelo odluku o posebnom načinu ispitivanja. S tim u vezi, sukladno sa smjernicama za prijenos i provedbu Direktive, Republika Hrvatska bila je obvezna osigurati preduvjete za ispitivanje putem audio-vizualnih uređaja, uključujući i posebno odvojene prostorije za žrtve kako bi se izbjegao njihov kontakt s počiniteljima⁴³.

⁴² DG Justice Guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU, članak 18., str. 39 Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/13_12_19_3763804_guidance_victims_rights_directive_eu_en.pdf. Pristupljeno 7. 4. 2021.

⁴³ DG Justice Guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU, članak 19., 20. i 24. Dostupno na: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876>. Pristupljeno 19. 4. 2023.

Implementacijom odredbi Direktive u ZKP, prvobitno je bilo propisano da samo žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima i žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne potrebe zaštite, zbog posebnosti obilježja kaznenih djela, imaju pravo zahtijevati da ih se ispita bez nazočnosti počinitelja, odnosno putem audio-video uređaja (ZKP, NN 70/17., članak 7.). Izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku mogućnost korištenja tog prava proširena je na sve žrtve kaznenih djela, s razlikom da žrtve ostalih kaznenih djela ne mogu „zahtijevati“ već „predlagati“ takav način ispitivanja (ZKP, NN 80/22., članak 4.). Na prijedlog žrtve, poseban način ispitivanja putem audio-video uređaja sudu predlaže državni odvjetnik, kada utvrdi okolnosti zbog kojih se takvim postupkom osigurava zaštita žrtve. Riječ je o sljedećim okolnostima:

- kada se zbog starosti, zdravstvenog stanja ili invaliditeta žrtva ne može odazvati pozivu (ZKP, članak 292. stavak 3.)
- kada je žrtva svjedok kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima i nasilja u obitelji
- kada je u postupku pojedinačne procjene potreba žrtve utvrđeno da postoji potreba za posebnim mjerama zaštite (ZKP, članak 292. stavak 4.)
- kada postoji vjerojatnost da bi žrtva kao svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedino pitanje sebe ili blisku osobu izložila ozbiljnoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega (ugroženi svjedok) (ZKP, članak 294. stavak 1.).

Ako sud prihvati prijedloga državnog odvjetnika, u roku od 12 sati donosi rješenje o posebnom načinu provođenja ispitivanja i na takvo rješenje žalba nije dopuštena (ZKP, članak 295. stavak 5.). Ako sud odbije prijedlog državnog odvjetnika, državni odvjetnik može podnijeti žalbu u roku od 12 sati, o kojoj odlučuje vijeće u roku od 24 sata (ZKP, članak 295. stavak 4.).

Ispitivanje se može provesti u prostorijama suda, u stanu žrtve – svjedoka ili drugom prostoru u kojem boravi putem audio-vizualnog uređaja kojim rukuje stručna osoba, bez prisutnosti stranaka, ali i u njihovoj prisutnosti pa da joj stranke mogu postavljati pitanja. Korištenjem snimke tako ispitane žrtve u svojstvu svjedoka tijekom kaznenog postupka (koja će se zapečatiti i dodati zapisniku), sprječava se sekundarna viktimizacija žrtava s obzirom na to da se takav svjedok može iznimno ponovno ispitati ako sud takvo ispitivanje ocijeni nužnim (ZKP, članak 292 stavak 3.).

Tehnički uvjeti, provođenje posebnog načina ispitivanja putem audio-vizualnog uređaja i rukovanje snimkama propisani su Pravilnikom o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku (NN 85/14.).

Primjer:

Iako ćemo danas nasamo razgovarati o onome što Vam se dogodilo, taj razgovor nije dokaz na sudu pa će Vas ondje još jednom ispitati. Ispitivanje se provodi pred počiniteljem i njegovim odvjetnikom koji Vam mogu postavljati pitanja. Ako ne želite da počinitelj bude prisutan prilikom Vašeg ispitivanja na sudu, možete biti drugačije ispitani i Vaše je pravo to predložiti. U tom slučaju može Vas se ispitati u Vašem domu, ali i u prostorijama suda. Ako budete ispitivani na sudu, nalaziti ćete se u posebnoj prostoriji u kojoj, kako biste se osjećali sigurnije, mogu biti Vaša osoba od povjerenja i opunomoćenik ako ga imate. U drugoj će prostoriji biti okrivljenik, kojega nećete vidjeti ni čuti, što znači da Vam on neće moći postavljati pitanja, nego će to učiniti sudac koji vodi ispitivanje. Ispitivanje će se snimati audio-video uređajem pa Vas u pravilu više nitko neće ispitivati jer će se ta snimka koristiti kao dokaz i u slučaju potrebe reproducirati će se na raspravi. Ako sud ipak procijeni da Vas treba ponovno ispitati, što je iznimka, to ispitivanje može se jednako provesti, tj. bez prisutnosti okrivljenika. Želite li koristiti to pravo? Ako želite, o tome ću obavijestiti državnog odvjetnika kako bi se mogao pripremiti.

4.1.13. Druga prava žrtve propisana zakonom (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 13.)

Pod drugim pravima predviđenim zakonom podrazumijevaju se prava koja nisu propisana samo Zakonom o kaznenom postupku nego i drugim zakonima, npr. Zakonom o obveznim odnosima (kada je, primjerice, riječ o pravu na naknadu štete), Zakonom o socijalnoj skrbi, Zakonom o zaštiti svjedoka, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji i drugim zakonima. Ta prava ovise o okolnostima počinjenog kaznenog djela, osobnim potrebama i obiteljskim prilikama žrtve.

Primjerice:

– prema Zakonu o obveznim odnosima, žrtva ima pravo na naknadu štete prouzročene kaznenim djelom radi dovođenja materijalne situacije oštećenika u prvobitno stanje, naknadu troškova liječenja zbog nanesene tjelesne ozljede ili narušavanja zdravlja, naknadu članovima uže obitelji žrtve zbog posljedica kaznenog djela u kojem je nastupila smrt ili osobito teški invaliditet žrtve, naknadu buduće neimovinske štete ako je izvjesno da će ona trajati i u budućnosti, nasljeđivanje naknada i sl. (Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22., npr. članci 1090., 1095., 1104., 1105.)

– prema Zakonu o socijalnoj skrbi, pravo na psihosocijalno savjetovanje, privremeni smještaj u kriznim situacijama npr. nasilja u obitelji i trgovanja ljudima, zajamčenu minimalnu ili jednokratnu novčanu naknadu i sl. (Zakon o socijalnoj skrbi, članci 83., 28., 41., 45. i 112.)

– prema Zakonu o zaštiti svjedoka, pravo na posebnu zaštitu žrtve kao ugroženog svjedoka za slobodno davanje iskaza, kada za to postoje zakonski uvjeti (Zakon o zaštiti svjedoka, NN 163/03., 18/11., 73/17., za kaznena djela iz članka 3.)

– prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, pravo na tajnost podataka, ispitivanje osobe istog spola u policiji, pravo na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu sukladno s posebnim zakonom, pravo na policijsku zaštitu i osiguranje po nalogu suda u svrhu neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva i sl. (ZZNO, članak 6.).

Primjer:

Prema zakonu, imate i neka druga prava koja možete koristiti ako je kazneno djelo počinjeno na naročito drzak i ponižavajući način, ako ste pretrpjeli štetu koja može biti privremena ili trajna, ako se brinete o nekom članu obitelji, a zbog kaznenog djela to više ne možete ili ste zbog kaznenog djela zapali u teške obiteljske prilike. Tako, primjerice, ako ste uslijed kaznenog djela u težem psihičkom stanju, možete se obratiti Zavodu za socijalni rad, gdje će Vam pružiti besplatnu psihosocijalnu podršku, čak i na dulje razdoblje, ili jednokratnu novčanu naknadu ako ste ostali bez sredstava za život, a mogu Vam osigurati i smještaj. Također, imate pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete prouzročene kaznenim djelom, što znači da Vam se mogu odobriti sredstva za liječenje ili pogreb. Osim toga, ako ne možete ili Vas je strah, može Vas se u postupku ispitati na poseban način (osoba istog spola, u Vašem domu, da Vas počinitelj ne može vidjeti), možemo Vas zaštititi fizički (ako ste ugroženi) i zaštititi Vaše osobne podatke (samo u nekim slučajevima).

4.2. Prava oštećenika (ZKP, članak 51.)

Uz temeljnu pretpostavku da se žrtva prijavila da želi sudjelovati kao oštećenik u kaznenom postupku, policijski službenik, državni odvjetnik i sud (ovisno u kojem trenutku i kome je žrtva podnijela prijavu) dužni su, osim s općim pravima svih žrtava, usmeno i pisano upoznati žrtvu s njezinim dodatnim pravima kao oštećenika te je adekvatno poučiti o značenju sudjelovanja u postupku u svojstvu oštećenika (ZKP, članak 43. stavak 4. točka 2. i stavak 6.). Također, dužni su se uvjeriti da je žrtva danu obavijest o pravima oštećenika i razumjela (ZKP, članak 43. stavak 5.).

Uz sva opća prava žrtava, oštećenicima pripadaju i:

1. pravo služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku
2. pravo na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja
3. pravo na opunomoćenika
4. pravo da u kaznenom postupku može upozoravati na činjenice i predlagati dokaze
5. pravo prisustvovati dokaznom ročištu
6. pravo prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku te iznijeti završni govor
7. pravo uvida u spis
8. pravo traženja obavijesti od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave te podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku
9. pravo na podnošenje žalbe
10. pravo zatražiti povrat u prijašnje stanje
11. pravo na obavijest o ishodu kaznenog postupka (ZKP, članak 51. stavak 1. točke 1. do 11.).

Za potrebe pisanog upoznavanja žrtve koja se izjasnila da želi sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, policija je izradila unificiran obrazac obavijesti o pravima oštećenika (za fizičke i pravne osobe) (prilog 3. i 4.), koji sadrži **dodatna prava** koja pripadaju oštećeniku i s kojima je policija dužna upoznati žrtvu.

4.2.1. Pravo oštećenika služiti se vlastitim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, i na pomoć tumača ako ne govori ili ne razumije hrvatski jezik, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ako se radi o gluhom ili gluhoslijepom oštećeniku (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 1.)

Službeni jezik na kojem se provodi kazneni postupak u Republici Hrvatskoj jest hrvatski jezik i latinično pismo. Sve stranke u kaznenom postupku imaju pravo služiti se svojim jezikom, uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih, na koje moraju biti upozorene prije prvog ispitivanja (ZKP, članak 8. stavak 3.). Tim pravom jamči se sposobnost praćenja i aktivnog sudjelovanja u kaznenom postupku strankama koje ne govore ili ne razumiju hrvatski jezik, kao službeni jezik na kojem se kazneni postupak provodi, odnosno sprječava ugrožavanje njihovih postupovnih prava.

Prema odredbama Direktive, žrtvi se mora osigurati besplatno prevođenje barem pri ispitivanju (bilo da se radi o razgovoru u policiji ili ispitivanju u kaznenom postupku) dok se, u slučajevima kada je žrtva aktivna u kaznenom postupku kao oštećenik, mora osigurati besplatno usmeno i pisano prevođenje samo u onoj mjeri u kojoj je to žrtvama potrebno radi ostvarivanja njihovih prava (Direktiva, članak 7.).

Da bi oštećeniku bilo omogućeno konzumiranje tog prava, on mora podnijeti zahtjev tijelu koje vodi postupak (državnom odvjetništvu, sudu), koje rješenjem određuje usmeno ili pisano prevođenje na jezik koji oštećenik razumije, vodeći pri tome računa da se usmenim prevođenjem ne ugrozi ostvarivanje njegovih postupovnih prava. U slučaju da državno tijelo donese rješenje kojim se odbija zahtjev oštećenika za prevođenjem, oštećenik ima pravo na žalbu protiv takvog rješenja (ZKP, članak 51.a, stavak 3.). Prema Direktivi, za donošenje odluke o pravu žrtve – oštećenika za prevođenjem, činjenica da žrtva – oštećenik ne govori jezikom koji je rasprostranjen pa zbog toga postoji bojazan da će se time neopravdano produljiti kazneni postupak, ne bi trebala biti odlučujuća za odbijanje njezina zahtjeva za prevođenjem (Direktiva, recital, (36)).

Zakonom o kaznenom postupku u tom je smislu predviđena mogućnost pisanog prevođenja podataka, isprava ili dijelova isprava bitnih za ostvarivanje prava oštećenika na jezik koji on razumije (npr. isprava, pisanih dokaza, odluke kojom se okončava kazneni postupak, uključujući i obrazloženje ili njihovih dijelova i sažetaka). Također je predviđena mogućnost osiguranja usmenog prevođenja na jezik koji oštećenik razumije u pravilu za potrebe njegova saslušanja ili ispitivanja kao svjedoka te kada je prevođenje potrebno za aktivno sudjelovanje oštećenika na raspravi, a iznimno se može odobriti usmeno prevođenje isprava, dokaza ili odluka ako se oštećenik time ne onemogućava u ostvarivanju svojih postupovnih prava. Troškovi prevođenja, koje je dužno osigurati nadležno tijelo, osiguravaju se iz državnog proračuna, što znači da je prevođenje za oštećenika besplatno (ZKP, članak 51.a).

Primjer:

Budući da ne govorite hrvatskim jezikom, kako biste kao oštećenik mogli aktivno sudjelovati u kaznenom postupku imate pravo na besplatno usmeno prevođenje na jezik koji razumijete. Sud će Vam u pravilu to omogućiti kada Vas bude potrebno saslušati ili ispitati kao svjedoka, ali i onda kada je prevođenje potrebno za Vaše aktivno sudjelovanje na raspravi. Iznimno Vam se može odobriti usmeno prevođenje isprava, dokaza ili odluka. Također, može Vam se na Vaš zahtjev omogućiti pisano prevođenje podataka, isprava ili dijelova isprava koje su Vama bitne za ostvarivanje Vaših prava (npr. isprava, pisanih dokaza, odluke kojom se okončava kazneni postupak, uključujući i obrazloženje i/ili njihovih dijelova i sažetaka). Ako Vam sud u potpunosti ne odobri prevođenje, a Vi to budete željeli, morat ćete platiti prevođenje. Jeste li me razumjeli?

4.2.2. Pravo oštećenika na podnošenje prijedloga za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 2.)

Pravni temelj za ostvarivanje tog prava nalazi se u implementiranoj odredbi uvodnog članka 48. i članka 15. Direktive u Zakon o kaznenom postupku, prema kojoj bi imovinu zaplijenjenu u kaznenom postupku trebalo u najkraćem mogućem roku, bez odgode, vratiti žrtvi. Prema odredbi Kaznenog zakona o svrsi i načinu odmjeraivanja kazne počiniteljima kaznenih djela, jedan od elemenata svrhovitosti kažnjavanja počinitelja jest i jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja (KZ, članak 41., članak 47. stavak 1.). Pri odmjeraivanju kazne sud će uzeti u obzir brojne okolnosti, među ostalim i odnos prema žrtvi te trud da naknadi štetu (KZ, članak 47. stavak 1.). Istodobno, „nitko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protupravnom radnjom“ (KZ, članak 5.). Imovinska korist, prema Kaznenom zakonu, može biti neposredna imovinska korist ostvarena počinjenjem kaznenog djela, imovina u koju je neposredna imovinska korist promijenjena ili pretvorena, svaka korist koja je ostvarena od neposredne imovinske koristi od kaznenog djela ili imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela, bez obzira na to nalazi li se na području Republike Hrvatske ili izvan njega (KZ, članak 87. stavak 22).

Žrtva ima pravo u kaznenom postupku podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva radi naknade štete nastale zbog počinjenja kaznenog djela samo kada se decidirano izjasnila da želi biti oštećenik u postupku (ZKP, članak 154. stavak 1.). Prijedlog za ostvarivanjem imovinskopravnog zahtjeva oštećenik može podnijeti tijelu kojem je podnio kaznenu prijavu (policiji, državnom odvjetništvu) ili sudu koji vodi postupak za prijavljeno kazneno djelo. Zahtjevom se može zatražiti naknada štete od počinitelja (materijalna ili nematerijalna, npr. zbog straha, pretrpljene boli), povrat stvari (uz dokazivanje da su bile vlasništvo žrtve) ili poništenje određenog pravnog posla (za koji je ugovor sklopljen silom). Oštećenik u prijedlogu treba točno odrediti novčani iznos ili drugi oblik naknade štete te navesti ili priložiti dokaze koji idu u prilog njegovu zahtjevu (ZKP, članak 155. stavci 1. i 3.).

Ako je oštećenik žrtva kaznenog djela počinjenog s namjerom, u prijedlogu za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva mora navesti je li podnio zahtjev ili ostvario novčanu naknadu koja mu se može odobriti na temelju prava žrtve tih kaznenih djela zato što će se, ako je naknada ostvarena, njezina visina uzeti u obzir pri odlučivanju i dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 154. stavak 2). Da bi se mogao uzeti u razmatranje, zahtjev je najbolje podnijeti do trenutka podizanja optužbe, odnosno najkasnije do završetka dokaznog postupka. Tijelo koje vodi postupak (sud) odlučivat će o zahtjevu te je dužno ispitati okrivljenika o činjenicama navedenim u prijedlogu oštećenika i okolnostima

važnim za utvrđivanje osnovanosti imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 155. stavak 2. i 4. i članak 157), samo pod pretpostavkom da je okrivljenik proglašen krivim.

Sud će odlučivati o imovinskopravnom zahtjevu oštećenika samo ako se time ne bi znatno odugovlačio postupak, u suprotnom će uputiti oštećenika na parnični postupak (ZKP, članak 153. stavci 1. i 2.). Odluku o uvažavanju imovinskopravnog zahtjeva sud će donijeti u presudi kojom okrivljenika proglašava krivim. Presudom može dosuditi imovinskopravni zahtjev u cijelosti (kada uvaži zahtjev oštećenika u cijelosti) ili djelomično (kada dosudi manji iznos od onog u prijedlogu oštećenika). U slučaju da sud ne može u kaznenom postupku pouzdano utvrditi opravdanost imovinskopravnog zahtjeva ili ga djelomično prizna, kao i u slučajevima kada donese presudu kojom se okrivljenik oslobađa optužbe ili se optužba odbija ili ako rješenjem obustavi kazneni postupak, sud je dužan uputiti oštećenika na ostvarenje svojih imovinskih prava u parničnom postupku (ZKP, članak 153. stavci 1. i 2. i članak 158.).

Protiv presude o dosuđenom imovinskopravnom zahtjevu osuđenik nema pravo na žalbu, osim izmjene presude izvanrednim pravnim lijekom, odnosno sud će uputiti osuđenika i njegove pravne sljednike na parnični postupak (ZKP, članak 159.). Važno je naglasiti da žrtva kojoj je odbijen imovinskopravni zahtjev u kaznenom postupku može nastaviti potraživati naknadu od počinitelja u parničnom postupku, pri čemu krivnja počinitelja kaznenog djela nije nužna pretpostavka za odlučivanje suda, ali u tom slučaju žrtva snosi troškove postupka (ZKP, članak 153. stavak 2.).

Oštećenik može i prije presude zatražiti *privremene mjere osiguranja* imovinskopravnog zahtjeva prema okrivljeniku ili drugoj osobi kod koje se nalaze stvari pribavljene kaznenim djelom ili imovinska korist stečena kaznenim djelom (ZKP, članak 557.a). One predstavljaju mogućnost prisilnog sudskog osiguranja novčanih i nenovčanih tražbina prije, u tijeku i nakon pokretanja kaznenog postupka.

Pod pretpostavkom da su od okrivljenika tijekom izvida, kriminalističkog istraživanja pa i samog kaznenog postupka oduzeti predmeti koji potječu od izvršenja kaznenog djela ili se raspolaže saznanjima da je imovinska korist stečena kaznenim djelom pretvorena u druge oblike imovinske koristi za osumnjičenika ili druge osobe, sud može donijeti žurno rješenje o privremenim mjerama osiguranja materijalnih tražbina oštećenika u imovinskopravnom zahtjevu (ZKP, članak 160.), koje bi bile u skladu s odredbom članka 15. Direktive, primjenom odredbi ovršnog postupka, i to:

- a) zabranom otuđenja i opterećenja nekretnine ili stvarnih prava upisanih na nekretnini, uz zabilježbu zabrane u zemljišnu knjigu, oduzimanjem nekretnine i njezinim povjeravanjem na čuvanje i upravljanje državnom tijelu nadležnom za upravljanje državnom imovinom
- b) zabranom okrivljeniku ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena da otuđi ili optereti pokretnine, oduzimanjem tih stvari i njihovim povjeravanjem na čuvanje državnom tijelu nadležnom za upravljanje državnom imovinom
- c) oduzimanjem i polaganjem gotovoga novca, vrijednosnih papira te njihovom predajom državnom tijelu nadležnom za upravljanje državnom imovinom
- d) zabranom dužniku okrivljenika ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena da dobrovoljno ispuni svoju obvezu okrivljeniku ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena te zabranom okrivljeniku ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena da primi ispunjenje te obveze, odnosno da raspolaže svojim tražbinama
- e) nalogom banci da okrivljeniku ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena ili trećoj osobi na temelju naloga okrivljenika ili druge osobe na koju je imovinska korist prenesena, uskrati s računa isplatu novčanoga iznosa za koji je određena privremena mjera
- f) zabranom otuđenja i opterećenja dionica, udjela ili poslovnoga udjela uz zabilježbu zabrane u knjigu dionica, udjela ili poslovnih udjela, a po potrebi i u javnom registru, zabranom korištenja ili raspolaganja pravima po osnovi takvih dionica, udjela ili poslovnih udjela, povjeravanjem dionica,

udjela ili poslovnih udjela na upravu državnim tijelu nadležnom za upravljanje državnom imovinom

g) zabranom dužniku okrivljenika ili druge osobe na koju je imovinska korist prenesena da okrivljeniku ili drugoj osobi na koju je imovinska korist prenesena preda stvari, prenese pravo ili obavi drugu nenovčanu činidbu (ZKP, članak 557.a stavak 1.).

Policija je za potrebe omogućavanja korištenja ovog prava oštećenika izradila obrazac „Izjava oštećenika o imovinskopравnom zahtjevu“, koji se uz kaznenu prijavu protiv počinitelja dostavlja nadležnom državnom odvjetniku (Prilog 5.).

Primjer:

Budući da ste se izjasnili da želite biti oštećenik u postupku, imate pravo podnijeti imovinskopравni zahtjev radi naknade štete nastale zbog počinjenja kaznenog djela. To znači da možete podnijeti pisani zahtjev u kojem ćete od suda zatražiti da osumnjičenik nadoknadi štetu nastalu prilikom počinjenja kaznenog djela, vrati stvari ili poništi određeni pravni posao. Da biste to mogli, morate podnijeti prijedlog policiji, državnom odvjetništvu ili sudu koji vodi postupak za prijavljeno kazneno djelo, najbolje do trenutka podizanja optužbe, odnosno najkasnije do završetka dokaznog postupka. U prijedlogu trebate točno odrediti novčani iznos ili drugi oblik naknade štete te navesti ili priložiti dokaze koji idu u prilog Vašem zahtjevu. Ako ste žrtva kaznenog djela koje je počinjeno s namjerom, u prijedlogu za ostvarivanje imovinskopравnog zahtjeva morate navesti jeste li podnijeli zahtjev ili ste ostvarili novčanu naknadu prema drugom pravu (naknada za troškove liječenja, pogreba i sl.) jer će visinu te naknade sud uzeti u obzir pri odlučivanju i dosuđivanju imovinskopравnog zahtjeva. Također, od suda možete zatražiti tzv. privremene mjere osiguranja imovinskopравnog zahtjeva. To znači da možete tražiti osiguranje imovine počinitelja kako biste kasnije mogli dobiti naknadu štete ako sud tako odluči (npr. oduzimanjem i polaganjem imovine na poseban račun, zabranu raspolaganja imovinom, zabranu prenošenja imovine ne druge osobe i sl.). Ako ne podnesete imovinskopравni zahtjev u roku ili sud zbog nekih razloga ne može donijeti odluku (ne može utvrditi opravdanost Vašeg zahtjeva, oslobodi okrivljenika, odbaci optužbu ili obustavi kazneni postupak), zahtjev ćete moći ostvariti u parničnom postupku, na što Vas je i sud dužan upozoriti. Ako želite podnijeti taj zahtjev, morate popuniti obrazac koji ću Vam dati, a mogu Vam i pomoći u njegovu popunjavanju. Ako niste sigurni da to sada želite učiniti ili ne znate točan iznos potraživanja, možete podnijeti zahtjev državnom odvjetništvu ili sudu. Želite li odmah to učiniti?

4.2.3. Pravo oštećenika na opunomoćenika (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 3.)

Direktivom je propisano da su države članice dužne osigurati pravnu pomoć žrtvama ako imaju status u kaznenom postupku (Direktiva, članak 13.). Žrtva koja ima status oštećenika aktivni je sudionik u kaznenom postupku pa analogno tome, ima pravo na opunomoćenika. Opunomoćenik je u smislu ovog prava osoba koja će zastupati interese oštećenika u kaznenom postupku. Opunomoćenik oštećenika može biti samo odvjetnik, a u postupku pred općinskim sudom može ga zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom (ZKP, članak 54. stavak 1.).

Troškove opunomoćenika snosi oštećenik, osim kada je oštećenik nastupio kao tužitelj u kaznenom postupku i kada su ispunjeni kumulativni uvjeti: da se postupak vodi za kazneno djelo za koje je moguće izreći kaznu zatvora veću od pet godina, da je to u interesu postupka i da oštećenik prema svom imovnom stanju ne može podmiriti troškove zastupanja (ZKP, članak 59.). U tom slučaju oštećenik mora postaviti obrazloženi zahtjev sudu pred kojim se vodi postupak, koji će odlučivati o opravdanosti njegova zahtjeva. U slučaju prihvaćanja oštećenikova zahtjeva, predsjednik suda oštećeniku će postaviti

opunomoćenika iz reda odvjetnika, pri čemu će se naknada i troškovi opunomoćenika isplatiti iz državnog proračuna (ZKP, članak 150.).

Kada je oštećenik dijete, odredbe o imenovanju opunomoćenika usmjerene su sveobuhvatnoj zaštiti djetetovih prava u odnosu na odrasle osobe, što znači da djeca imaju pravo na besplatnog opunomoćenika bez obzira na to jesu li se prijavila za sudjelovanje u kaznenom postupku kao oštećenici⁴⁴.

Primjer:

Kao oštećenik u postupku, ako preuzmete progon i budete tužitelj, imate pravo na stručnu pomoć odvjetnika, odnosno opunomoćenika. Njegove troškove morat ćete snositi sami, a besplatno ga možete dobiti u slučaju da je riječ o kaznenom djelu za koje je moguće izreći kaznu počinitelju veću od pet godina zatvora te da pritom nemate novca za podmirenje njegovih troškova. Da biste dobili pravo na besplatnog opunomoćenika, morate sudu napisati zahtjev i dokazati da nemate sredstva za njegovo plaćanje. Više informacija o tome možete dobiti na sudu ili u Odjelu za podršku žrtvama i svjedocima.

4.2.4. Pravo oštećenika da u kaznenom postupku može upozoravati na činjenice i predlagati dokaze (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 4.)

Kao aktivni sudionik u kaznenom postupku, žrtva u ulozi oštećenika ima pravo biti uključena u ostvarivanje vlastitih interesa tako da, osim uvida u spis i prisustvovanja dokaznom ročištu i raspravi, državnom odvjetniku može predlagati npr. da se istraga dopuni činjenicama koje smatra relevantnim, da se poduzmu određene dokazne radnje i sl. (ZKP, članak 221.). Kada državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu ili obustavi istragu, a oštećenik nastupi u ulozi tužitelja, njegovo je pravo sucu istrage predložiti provođenje istrage za kaznena djela za koja se istraga provodi. O prijedlogu oštećenika odlučuje sudac istrage rješenjem, u kojem se navodi (osim kaznenog djela i drugih relevantnih činjenica koje upućuju na postojanje osnovane sumnje da je okrivljenik počinio kazneno djelo) odluka o provođenju istrage i njezino obrazloženje, kao i dokazne radnje koje je sudac istrage ocijenio svrhovitim. Prema nalogu suca, istragu u tom slučaju provodi istražitelj, a oštećenik može biti prisutan i tijekom istrage predlagati sucu istrage da naloži istražitelju provođenje određenih radnji.

Primjer:

Kao oštećenik možete aktivno sudjelovati u kaznenom postupku. To znači da, ako državni odvjetnik po službenoj dužnosti zastupa Vaše interese, možete prisustvovati raspravama, razgledati cijeli spis predmeta, skrenuti pozornost državnom odvjetniku na činjenice koje smatrate važnima i predlagati mu da provede još neke radnje kojima bi se mogla dokazivati krivnja počinitelja. Ako državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu ili obustavi postupak tuženja, a Vi smatrate da je pogriješio, možete preuzeti njegovu ulogu tako što ćete sudu predlagati provođenje istrage i dokaznih radnji na temelju vlastitih spoznaja (u čemu Vam može pomoći opunomoćenik). Sudac istrage razmotrit će Vaše prijedloge i ako ih ocijeni opravdanim, naložit će istražitelju provođenje istrage, kojoj možete prisustvovati.

⁴⁴ Zbog razvojnih karakteristika, djeca pripadaju kategoriji posebno ranjivih žrtava i uvijek imaju pravo na opunomoćenika u kaznenom postupku.

4.2.5. Pravo oštećenika na prisustvovanje dokaznom ročištu (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 5.)

Dokazno ročište provodi sudac istrage na zahtjev državnog odvjetnika, oštećenika kao tužitelja ili okrivljenika (ZKP, članak 235.) Žrtva, bilo da je u svojstvu oštećenika ili oštećenika tužitelja, može prisustvovati dokaznom ročištu, tijekom kojeg može iznositi primjedbe i predlagati sucu istrage da postavi određena pitanja svjedocima ili vještacima (ZKP, čl. 238.).

Oštećenik ima pravo sudjelovati i na sjednici optužnog vijeća, na kojoj se ispituje osnovanost optužnice i donosi odluka rješenjem vijeća (ako je optužnica neosnovana – obustavom kaznenog progona, nepotpuna – vraćanjem optužnice, osnovana – potvrđivanjem optužnice). Sjednica optužnog vijeća održat će se i ako se oštećenik ne pojavi (ZKP, članak 348. stavak 2.). Na sjednici optužnog vijeća oštećenik ili njegov opunomoćenik mogu upozoriti na dokaze o krivnji okrivljenika, obrazložiti svoj imovinskopравни zahtjev i predložiti mjere osiguranja imovinskopavnog zahtjeva (ZKP, članak 350. stavak 4.). Ako vijeće rješenjem odbaci optužnicu ili obustavi postupak ili državni odvjetnik odustane od progona, državni odvjetnik o tome će obavijestiti žrtvu i uputiti je da ima pravo kao oštećenik – tužitelj nastaviti progon u roku od 8 dana od primitka obavijesti i koje mjere može poduzeti te joj omogućiti uvid u spis nakon što je ispitana (ZKP, članak 55. stavak 1. točka 7. i članak 184. stavak 2.). Ako oštećenik kao tužitelj ili njegov opunomoćenik ne dođu na sjednicu optužnog vijeća, a poziv je uredno dostavljen, vijeće će rješenjem obustaviti postupak, pod pretpostavkom da oštećenik – tužitelj nije zainteresiran za kazneni progon (ZKP, članak 349. stavak 2.).

Pripremno ročište predstavlja pripremu za raspravu kod kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora dulja od 15 godina. Određuje ga i vodi predsjednik vijeća (ZKP, članci 368., 371., 372.). Žrtva kao oštećenik i njegov opunomoćenik imaju pravo sudjelovati u pripremnom ročištu i predložiti nove dokaze koji mogu poslužiti u razjašnjavanju i utvrđivanju činjenica važnih u kaznenom postupku (ZKP, članak 372. stavak 2.). Također, oštećenik može podnijeti imovinskopравни zahtjev (ZKP, članak 375. stavak 3) i dati svoje mišljenje vezano uz donošenje odluke o ukidanju istražnog zatvora okrivljeniku (ZKP, članak 379). U slučaju donošenja odluke o obustavi kaznenog postupka na pripremnom ročištu, predsjednik vijeća će, kada za to postoje zakonski uvjeti, u rješenju o obustavi postupka upozoriti žrtvu – oštećenika da ima pravo poduzeti, odnosno nastaviti progon (ZKP, članak 380. stavak 2.).

Primjer:

Kao oštećenik imate pravo sudjelovati na dokaznom ročištu (koje predstavlja pripremu za raspravu kod teških kaznenih djela), na kojem se odlučuje hoće li se pokrenuti kazneni postupak, odnosno hoće li se počinitelju izreći istražni zatvor. To znači da možete samo slušati, ali i aktivno sudjelovati tako što ćete predlagati nove dokaze, podnijeti imovinskopравни zahtjev ili dati svoje mišljenje vezano uz odlučivanje suda o ukidanju istražnog zatvora počinitelju. Ako sud donese odluku o obustavi kaznenog progona, dužan Vas je upozoriti da kao oštećenik možete nastaviti progon.

4.2.6. Pravo oštećenika na prisustvovanje raspravi, sudjelovanje u dokaznom postupku te iznošenje završnoga govora (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 6.)

Rasprava je faza kaznenog postupka u kojoj se suprotstavljene strane, pred sudom koji treba biti objektivan i nepristran, susreću i iznose argumente u potkrjepu svoje tvrdnje, čineći to u propisanoj formi (Kos, 2022:275). Prema Zakonu o kaznenom postupku, rasprava se u pravilu provodi u sudskoj zgradi, nakon što je predsjednik vijeća odredio mjesto i vrijeme njezina održavanja te uputio poziv strankama (ZKP, članci 381., 382. i 383.). Oštećenik koji se na raspravu ne poziva kao svjedok ima

pravo sudjelovati na raspravi, ali se ona može održati i bez njegove prisutnosti, s tim da će sud, u slučaju njegova nedolaska i odustanka državnog odvjetnika od kaznenog progona, upozoriti oštećenika da tada nema pravo preuzeti ili nastaviti progon.

Ako oštećenik u ulozi tužitelja i privatnog tužitelja ili njihovi opunomoćenici ne dođu na raspravu, sud će smatrati da su odustali od optužbe i obustaviti kazneni progon (ZKP, članak 383. st. 5.). Oštećenik na raspravi može podnijeti imovinskopravni zahtjev, ako to nije učinio do tada (ZKP, članci 415. stavak 1.), postavljati pitanja okrivljeniku (ZKP, članak 417.a stavak 2.), dati dokazne prijedloge (ako nije održano pripremno ročište) (ZKP, članak 419. stavak 2.), neposredno postavljati pitanja svjedocima i vještacima te optuženiku i primjedbovati na izvođenje dokaza (ZKP, članak 420. stavak 2. i članak 433.), davati prijedloge za dopunu dokaznog postupka (ZKP, članak 434. stavak 1.) te nakon završenog dokaznog postupka dati završni govor (ZKP, članak 443.) u kojem može obrazložiti svoj imovinskopravni zahtjev i upozoriti na dokaze koji upućuju na krivnju optuženika (ZKP, članak 445.). Nakon završnoga govora optuženika oštećenik ima pravo odgovoriti na obranu optuženika (ZKP, članak 446. stavak 3.). U konačnici, oštećenik ima pravo podnijeti žalbu na presudu zbog odluke kada je riječ o njegovim troškovima ili u pogledu odluke o imovinskopravnom zahtjevu, a zbog svih osnova predviđenih zakonom, samo u slučaju kada je državni odvjetnik preuzeo progon od oštećenika kao tužitelja (ZKP, članak 464. stavak 4.).

Primjer:

Kao oštećenik imate pravo sudjelovati u dokaznom postupku. To znači da na raspravi možete podnijeti imovinskopravni zahtjev ako to niste učinili do tada, postavljati pitanja okrivljeniku, dati dokazne prijedloge, postavljati pitanja svjedocima, vještacima i optuženiku, davati primjedbe na izvođenje dokaza, stavljati prijedloge za dopunu dokaznog postupka i nakon završenog dokaznog postupka dati završni govor u kojem možete obrazložiti svoj imovinskopravni zahtjev te upozoriti na dokaze koji upućuju na krivnju optuženika. Nakon završnoga govora optuženika imate pravo odgovoriti na obranu optuženika. Na kraju imate pravo podnijeti žalbu na presudu zbog odluke suda kada je riječ o Vašim troškovima ili odlukama o imovinskopravnom zahtjevu, a kada je državni odvjetnik od Vas preuzeo progon, zbog svih osnova predviđenih zakonom.

4.2.7. Pravo oštećenika na uvid u spis predmeta (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 7.)

Zakonom o kaznenom postupku svim je strankama omogućeno pravo uvida u spis. Oštećenik i njegov opunomoćenik imaju pravo uvida u spis, najčešće nakon ispitivanja oštećenika kao žrtve, odnosno svjedoka, posebno u slučajevima kada postoji mogućnost da bi uvid u spis mogao utjecati na njihov iskaz u kaznenom postupku. Oštećenik u ulozi tužitelja ima pravo na uvid u spis nakon što je primio obavijest državnog odvjetnika o nepreuzimanju ili odustanku od kaznenog progona (ZKP, članak 184. stavak 2. i članak 55. stavak 5.). Uvidom u spis smatraju se razgledavanje, prepisivanje, preslikavanje i snimanje spisa predmeta, ali i razgledavanje predmeta koji služe za utvrđivanje činjenica u postupku (ZKP, članak 183. stavak 1.). Kada oštećenik tijelu koje vodi postupak postavi zahtjev za razgledavanjem spisa, ovisno o fazi postupka, državni odvjetnik/sud dužan mu je to omogućiti (ZKP, članak 183. stavak 7.).

Primjer:

Kao oštećenik imate pravo razgledati spis nakon što Vas na sudu ili u državnom odvjetništvu ispitaju kao svjedoka. To pravo ne možete konzumirati prije kako saznanja koja ste dobili iz spisa ne bi utjecala na Vaš iskaz. Ako ste preuzeli sami voditi kazneni progon, nakon što Vas je državni odvjetnik obavijestio o nepokretanju kaznenog postupka ili odustanku, imate pravo uvida u spis odmah nakon što ste zaprimili obavijest državnog odvjetnika.

- 4.2.8. Pravo oštećenika na traženje obavijesti od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 8.)

Pravo oštećenika na dobivanje informacije o svom predmetu definirano je člankom 6. stavkom 2. točkom b. Direktive, čije su odredbe implementirane u Zakon o kaznenom postupku tako da oštećenik, bez obzira na to je li žrtva fizička osoba ili pravna osoba čije je osobno ili imovinsko pravo povrijeđeno ili ugroženo kaznenim djelom, a sudjeluje u kaznenom postupku u svojstvu oštećenika, ima pravo nakon dva mjeseca od podnošenja prijave zatražiti od državnog odvjetnika obavijest o učinjenom u povodu prijave, a državni je odvjetnik na traženje dužan odgovoriti u primjerenom roku, najkasnije za trideset dana od zaprimanja zahtjeva, osim kada procijeni da bi obavještavanjem oštećenika bio ugrožen kazneni postupak, državni odvjetnik neće izvijestiti žrtvu i oštećenika o poduzetim radnjama, ali će ga obavijestiti o razlozima zbog kojih to ne može učiniti (ZKP, članak 206.a stavak 1.).

Ponovno informiranje o stanju spisa oštećenik može zatražiti nakon šest mjeseci od prethodno zatražene obavijesti o poduzetim radnjama (ZKP, članak 206.a stavak 4.). Ako nije zaprimio nikakav odgovor ili je nezadovoljan danim odgovorom ili poduzetim radnjama državnog odvjetnika, oštećenik ima pravo podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku, koji će zatražiti očitovanje državnog odvjetnika te, ovisno o utvrđenim nedostacima, naložiti provođenje potrebnih radnji ili utvrditi povredu prava oštećenika i obavijestiti podnositelja pritužbe (ZKP, članak 206.a stavci 2. i 3.).

Primjer:

Kao oštećenik u postupku imate pravo dva mjeseca nakon podnošenja prijave zatražiti od državnog odvjetnika obavijest o tome što je poduzeo, a državni odvjetnik dužan Vam je odgovoriti za najkasnije trideset dana. Međutim, kada državni odvjetnik procijeni da bi Vašim obavještavanjem bio ugrožen kazneni postupak, neće Vas izvijestiti o poduzetim radnjama, ali Vam mora objasniti razloge. Ponovno informiranje o stanju spisa možete zatražiti nakon šest mjeseci od prvog traženja obavijesti od državnog odvjetnika. Ako ni tada ne dobijete odgovor ili ste njime nezadovoljni ili ste nezadovoljni radnjama koje je poduzeo državni odvjetnik, imate pravo podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku. Ovisno o utvrđenim nedostacima, viši državni odvjetnik zatražit će očitovanje nižeg državnog odvjetnika, naložiti provođenje potrebnih radnji ili utvrditi povredu Vaših prava, o čemu Vas je dužan obavijestiti.

- 4.2.9. Pravo na podnošenje žalbe (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 9.)

Stranke u postupku imaju pravo podnošenja žalbi samo kada je to zakonom dopušteno. Naime, na neke odluke suda žalbe nisu dopuštene, primjerice na odluku o razdvajanju postupka, prenošenje nadležnosti, odbacivanje kaznene prijave, uvjetovanoj odgodi i odustanku od progona – ako je prethodno pribavljena

suglasnost žrtve o prekidu ili obustavi istrage, rješenja o vraćanju optužnice i rješenja o produljenju roka za ispravak optužnice i sl. (ZKP, članak 26. stavak 3., članak 28. stavak 4., članak 206. stavak 2., članak 206.d. stavak 3., članak 226. stavak 3., 344. stavak 3. i dr.).

Žrtva koja sudjeluje u kaznenom postupku kao oštećenik (a nije preuzela progon) ima pravo podnijeti žalbu samo u pogledu svojih troškova kaznenog postupka i odluke o imovinskopравnom zahtjevu (ZKP, članak 464. stavak 4.) te protiv rješenja o odbijanju pisanog ili usmenog prevođenja (ZKP, članak 51.a stavak 3.), dok na sve ostale odluke suda, žalbe tijekom kaznenog postupka podnosi državni odvjetnik (npr. na rješenje suda o kažnjavanju oštećenika zbog vrijeđanja suda ili sudionika, protiv rješenja o izdvajanju nezakonitih dokaza, protiv rješenja kojim se određuje, produljuje i ukida mjera opreza ili samostalna mjera opreza, protiv odluke o visini jamstva i obliku polaganja jamčevine, protiv rješenja o određivanju istražnog zatvora, rješenja o odbijanju prijedloga za provođenje dokaznog ročišta, rješenja o odbijanju naloga za pretragu, rješenja kojim se odbija raspolaganje predmetima u sefu, rješenja o odbijanju prijedloga državnog odvjetnika o posebnom načinu sudjelovanja u postupku i posebnog načina ispitivanja svjedoka, odbijanju produljenja posebnih dokaznih radnji, nepravomoćne sudske presude i sl., osim kada je državni odvjetnik preuzeo progon od oštećenika kao tužitelja (ZKP, članak 80. stavak 1., članak 86. stavak 1., članak 98. stavak 7., članak 98.a stavak 2., članak 103. stavak 2., članak 127. stavak 2., članak 237. stavak 2., članak 242. stavak 2., članak 260. stavak 1., članak 295. stavak 4., članak 335. stavak 3., članak 457. stavak 3. i dr.).

Oštećenik koji je nastupio kao tužitelj ili privatni tužitelj ima pravo žalbe na sve zakonom dopuštene žalbe kao i državni odvjetnik, osim prava koja državni odvjetnik ima kao državno tijelo. Rješenja protiv kojih je dopuštena žalba dostavljaju se s uputom o pravu na žalbu i rokom njezina podnošenja (ZKP, članak 168. stavak 5.).

Oštećenik je žalbu dužan dostaviti sudu na hrvatskom jeziku i pisanu latiničnim pismom (ZKP, članak 8. stavak 2.). Žalba mora sadržavati oznaku presude, osnove za pobijanje presude, obrazloženje žalbe, prijedlog da se presuda djelomično ili potpuno ukine ili preinači i potpis osobe koja podnosi žalbu. Ako žalba nije sastavljena u skladu s navedenim, a oštećenik nema opunomoćenika, sud će ga pozvati da dopuni žalbu (ZKP, članak 466. stavak 2.). Prema Direktivi, žrtve bi, osim mogućnosti žalbe na presudu, trebale dobiti mogućnost žalbe o puštanju počinitelja na slobodu, kao i na odluku kojom sud ustvrđuje da nema potrebe za prevođenjem (Direktiva, recital (33)). Prema ZKP-u, samo oštećenik koji je preuzeo progon ima pravo na žalbu na rješenje o obustavi istrage i puštanju okrivljenika na slobodu (ZKP, članak 224. stavak 2. u svezi s člankom 55. stavak 2.), dok oštećenik koji nije preuzeo progon ima pravo žalbe na rješenje suda kojim mu se odbija usmeno ili pisano prevođenje (ZKP, članak 51.a stavak 3.).

Primjer:

Kao oštećenik koji nije preuzeo progon od državnog odvjetnika, imate pravo žaliti se na pojedine odluke suda, kao što su rješenje kojim Vam se odbija zahtjev za prevođenjem ili presuda u pogledu Vaših troškova kaznenog postupka i odluke o Vašem imovinskopравnom zahtjevu. Međutim, ako preuzmete kazneni progon od državnog odvjetnika, imate se pravo žaliti na sve odluke suda. Sud Vas je prilikom donošenja odluka dužan upozoriti na Vaše pravo na žalbu i dati Vam rok u kojem se možete žaliti.

4.2.10. Pravo oštećenika da može zatražiti povrat u prijašnje stanje (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 10.)

Kada državni odvjetnik donese rješenje o odbačaju kaznene prijave, dužan je u roku od osam dana o odbačaju i razlozima odbačaja izvijestiti žrtvu ako ona to želi te je poučiti da može nastaviti, odnosno preuzeti kazneni progon kao oštećenik (ZKP, članak 55. stavak 1.), osim u slučaju kada je odbačaj donesen zbog procjene državnog odvjetnika da postupak nije svrhovito provoditi, kod uvjetovane odgode ili obustave postupka i odbačaja ili odgode postupka radi viših interesa u smislu otkrivanja kaznenih djela i članova zločinačke organizacije ili udruženja (ZKP, članci 206.c, 206.d i 206.e).

Također, kada državni odvjetnik odustane od progona na raspravi, a oštećenik nije bio na toj raspravi jer nije bio uredno pozvan ili je bio pozvan, ali zbog opravdanih razloga nije mogao doći na raspravu na kojoj je donesena presuda o odbijanju optužbe zbog odustajanja državnog odvjetnika od progona, sud je dužan u presudi upozoriti oštećenika na mogućnost da podnese zamolbu za povrat u prijašnje stanje (ZKP, članak 56. stavak 2.). U slučaju da želi nastaviti progon, oštećenik ima pravo u zakonski predviđenom roku od osam dana od primitka presude sudu podnijeti zamolbu u kojoj se mora izjasniti da sam nastavlja progon te zatražiti povrat u prijašnje stanje. Na odluku suda kojom se dopušta povrat u prijašnje stanje nije dopuštena žalba (ZKP, članak 63. stavci 3. i 4.).

Primjer:

Ako državni odvjetnik odbaci kaznenu prijavu ili na raspravi odustane od kaznenog progona počinitelja, dužan Vas je o tome obavijestiti i uputiti Vas da možete umjesto njega nastaviti kazneni progon. Ako se odlučite nastaviti kazneni progon, Vaše je pravo zatražiti od suda povrat u prijašnje stanje. Ako u roku od osam dana od zaprimljene obavijesti obavijestite sud da želite nastaviti progon i podnesete zamolbu za povrat u prijašnje stanje, sud je dužan odlučivati o Vašoj zamolbi.

4.2.11. Pravo oštećenika na obavijest o ishodu kaznenog postupka (ZKP, članak 51. stavak 1. točka 11.)

Za razliku od žrtve koja ima pravo znati ishod kaznenog postupka, ali se može izjasniti da to ne želi znati (Direktiva, članak 6. stavak 4.), oštećenika se uvijek obavještava o tome kako je završio postupak. S obzirom na to da je oštećenik, koji nije preuzeo progon i nije privatni tužitelj, aktivan sudionik u kaznenom postupku, državni odvjetnik dužan ga je informirati o odbačaju (ZKP, članak 206. stavak 3.), odustanku od progona ili odgodi progona (ZKP, članak 56., članak 206.d. stavci 1. i 3.) ili podizanju optužnice, a sud o obustavi postupka (ZKP, članak 380. stavak 2.) i presudi (ZKP, članak 458. stavci 5. i 6.). Dostava odluke važna je posebno u slučajevima kada sadrži uputu o pravnom lijeku.

Primjer:

Budući da ste prihvatili ulogu oštećenika u kaznenom postupku, imate pravo znati kako je završio kazneni postupak. To znači da su Vas državni odvjetnik i sud dužni obavijestiti o odbačaju, odustanku od progona, odgodi progona ili podizanju optužnice, a sud o presudi. Kada ste oštećenik, te obavijesti dobivate obavezno, neovisno o tome želite li to, kako bi Vam se omogućilo pravo na podnošenje žalbe, traženje povrata u prijašnje stanje i sl.

Budući da žrtva može biti i pravna osoba, i one imaju pravo preuzeti ulogu oštećenika u kaznenom postupku, za što se također trebaju prijaviti. Tada pravnim osobama pripadaju sljedeća prava:

1. podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno s odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika
2. na obavijest državnog odvjetnika o poduzetim radnjama u povodu vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)
3. da na njezin zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak.

4.3. Dodatna prava pojedinih kategorija žrtava (ZKP, članak 43. stavci 2. i 3.)

Osim općih prava, nekim žrtvama pripadaju i dodatna prava, što ovisi o vulnerabilnosti žrtve i prirodi kaznenog djela koje je počinjeno na njezinu štetu, a radi se o žrtvama kaznenih djela počinjenih s namjerom, djeci žrtvama kaznenih djela te žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima.

4.3.1. Prava žrtava teških kaznenih djela, koje trpe teže posljedice

Žrtve kaznenih djela za koja je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a koje trpe teže posljedice uslijed kaznenog djela imaju pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP čl. 43 stavak 2). Pod težim posljedicama podrazumijevaju se teža psihofizička oštećenja ili druge teže posljedice kaznenog djela (teške tjelesne ozljede, narušavanje fizičkog ili mentalnog zdravlja).

4.3.1.1. Pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 43. stavak 2.)

Budući da se Direktivom jamči pravo žrtvama na promptnu informaciju nadležnih tijela i službi za potporu o tome kada i pod kojim uvjetima mogu zatražiti naknadu štete od počinitelja, kao i o mogućnostima pravne pomoći, svaka država članica u obvezi je nacionalnim zakonodavstvom odrediti kako će se to pravo ostvarivati (Direktiva, članak 4. stavak 1. točka d. i stavak 2., članak 9. stavak 1. točka d., članci 13., 15., 16.). Prema Zakonu o kaznenom postupku, žrtva može podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnih zahtjeva radi naknade štete nastale zbog počinjenja kaznenog djela samo kada se decidirano izjasnila da želi biti oštećenik u postupku (ZKP, članak 154. stavak 1.)⁴⁵. Kada su ostvareni kumulativni uvjeti: da je počinjeno kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina te da žrtva trpi teže posljedice tog kaznenog djela, žrtva ima pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 43. stavak 2.). Žrtva to pravo može ostvariti tako da sudu uputi zahtjev da joj se imenuje savjetnik u tu svrhu. Savjetnik je odvjetnik, odnosno osoba pravne struke (za razliku od savjetnika izvanpravne struke,

⁴⁵ Više o uvjetima i načinu podnošenja imovinskopravnog zahtjeva vidi u potpoglavlju 4.2.2.

na kojeg imaju pravo žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima), a potom sud imenuje opunomoćenika⁴⁶. Također, to pravo, bez obzira na kumulativnost prethodnih uvjeta, uvijek imaju djeca žrtve, žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima i žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne potrebe zaštite (što može uključivati i posredne žrtve, u slučaju da je neposredna žrtva preminula).

Primjer:

Budući da ste žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora dulja od pet godina, a trpite teže posljedice kaznenog djela, imate pravo na besplatnu stručnu pomoć savjetnika prilikom podnošenja imovinskopravnog zahtjeva, o kojem sam Vam već govorio/la. Savjetnik je odvjetnik koji se razumije u to kako to treba učiniti. Da biste ostvarili to pravo, trebate sudu uputiti pisani zahtjev da Vam se imenuje savjetnik, o čemu će Vas sud obavijestiti. Želite li da Vam sud imenuje savjetnika? Mogu Vam pomoći u pisanju tog zahtjeva. Želite li pomoć? U tome Vam mogu pomoći i djelatnici Odjela za pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela na Županijskom sudu. Hoćete li da ih nazovem i dogovorim sastanak?

4.3.2. Prava žrtava kaznenih djela počinjenih s namjerom

4.3.2.1. Pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna (ZKP, članak 43. stavak 3.)

Za razliku od prava na imovinskopravni zahtjev, kojim žrtva potražuje naknadu štete od okrivljenika, pravo na novčanu naknadu države imaju žrtve kada je na njihovu štetu počinjeno kazneno djelo s elementima nasilja i s namjerom⁴⁷ (ZKP, članak 43. stavak 3.). Pravo na tu vrstu naknade ostvaruje se na temelju Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela za kaznena djela počinjena s namjerom uz primjenu sile ili povredom spolnog integriteta ili dovođenjem u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom, kojima je prouzročena smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušenje zdravlja jedne ili više osoba, a propisano je Kaznenim zakonom kao teži oblik temeljnoga kaznenog djela počinjenog s namjerom (Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela: u daljnjem tekstu ZONNZKD, NN 80/08., 27/11., članak 5. stavak 3.).

Da bi se ta naknada mogla ostvariti, osim nastupanja posljedica, temeljni su preduvjeti da je žrtva državljanin RH ili Europske unije, da je kazneno djelo prijavljeno državnom odvjetništvu ili policiji te da je počinjeno na teritoriju Republike Hrvatske, uključujući hrvatski brod, zrakoplov, neovisno o tome je li počinitelj otkriven (ZONNZKD, članci 6., 7. i 8.). Pravo na naknadu imaju i *neposredna* žrtva kojoj je uslijed kaznenog djela (neposrednim izvršenjem, izvršenjem djela prema drugoj osobi, pri pokušaju sprječavanja počinitelja ili pomoći policiji u uhićenju počinitelja) teško narušeno zdravlje ili je zadobila tešku tjelesnu ozljedu, ali i *posredna* žrtva, odnosno član obitelji žrtve koja je uslijed kaznenog djela preminula (bračni drug, izvanbračni drug, dijete, roditelj, posvojenik, posvojitelj, maćeha, očuh, pastorak neposredne žrtve i osoba s kojom je neposredna žrtva živjela u istospolnoj zajednici ili trajnijoj životnoj zajednici ili su zamjenjivali roditelje (djed, baka)) (ZONNZKD, članak 5. stavci 4. 6. i 7.).

Naknada se može zahtijevati radi podmirenja troškova liječenja (ako osoba nije zdravstveno osigurana), radi izgubljene zarade (do 35.000 kn), gubitka uzdržavanja (nezaposlenih posrednih žrtava, u najvišem iznosu do 70.000 kn za sve žrtve) te podmirenja pogrebnih troškova za neposrednu žrtvu (do 5.000 kn)

⁴⁶ Više o opunomoćeniku vidi u potpoglavlju 4.2.3.

⁴⁷ Pravo na novčanu naknadu nemaju žrtve kaznenih djela počinjenih iz nehaja ili u zabludi.

(ZONNŽKD, članci 10. do 13.). Visina naknade ovisit će o naknadama koje žrtva prima po drugim osnovama (zdravstvenom, mirovinskom ili nekom drugom osiguranju, osim dobrovoljnog) koje se uračunavaju u primanja pa će naknada predstavljati razliku između ukupne naknade na koju žrtva ima pravo i tih naknada (ZONNŽKD, članak 15.)⁴⁸.

Postupak ostvarivanja prava na naknadu počinje podnošenjem zahtjeva Odboru za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela Ministarstva pravosuđa na posebnom obrascu ispunjenom na hrvatskom jeziku u roku od šest mjeseci od dana počinjenja kaznenog djela, a može se podnijeti i kasnije ako žrtva zbog opravdanih razloga nije mogla zahtjev podnijeti u ranije navedenom roku, najkasnije u roku od tri mjeseca od dana kada su prestali opravdani razlozi, najdulje tri godine nakon počinjenja kaznenog djela (ZONNŽKD, članci 24. i 25.).

Uz popunjen obrazac, žrtva je dužna priložiti: dokaz o državljanstvu ili prebivalištu, potvrdu policije o prijavi kaznenog djela, medicinsku dokumentaciju iz koje proizlazi da je neposredna žrtva pretrpjela teške tjelesne ozljede ili teško narušenje zdravlja, smrtni list ako je neposredna žrtva umrla zbog posljedica kaznenog djela, izjavu žrtve o ostvarivanju naknada za pojedine vrste ranije priznatih šteta i druge isprave kojima se dokazuje postojanje uvjeta za ostvarivanje tog prava (ZONNŽKD, članci 24. do 27.). Ako je žrtva prethodno ostvarila imovinskopravni zahtjev, uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako je žrtva prethodno ostvarila novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna (ZKP, članak 43. stavak 2.).

Odbor za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela dužan je donijeti odluku u najkraćem roku te podnositelju zahtjeva dostaviti rješenje bez odgode (ZONNŽKD, članak 34. stavak 3.) Policijski službenici (u kaznenom postupku državni odvjetnici i suci) dužni su žrtvu, koja zadovoljava navedene propisane uvijete, odmah upoznati s tim pravom, objasniti joj način podnošenja zahtjeva, dati joj potrebne obrasce i pomoći da ih popuni ako je potrebno te izdati potvrdu o prijavljivanju kaznenog djela (ZONNŽKD, članci 23. i 21.).

Budući da je jedan od uvjeta za podnošenje zahtjeva za naknadu štete prijava kaznenog djela, policija je dužna žrtvi, na njezin zahtjev, izdati pisanu potvrdu o prijavljenom kaznenom djelu (Pravilnik o potvrdi prijave ili evidencije kaznenog djela, NN 129/13., članak 2.). Ako žrtva ne govori hrvatskim jezikom ili ga ne razumije, policija je dužna prevesti potvrdu na jezik koji žrtva razumije na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 205. stavak 3.). Na potvrdu o prijavi kaznenog djela ne obračunavaju se takse, što znači da je žrtva dobiva besplatno (Prilog 6.). Također, policija je dužna žrtvi dati obrazac zahtjeva za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela te joj pomoći u popunjavanju navedenog obrasca (Prilog 7.).

⁴⁸ Visine novčanih naknada izražene su u kunama jer još nije došlo do usklađivanja ovog zakona s odredbama Zakona o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj, NN 57/22., 88/22., radi čega su u tijeku sveobuhvatne izmjene ZONNŽKD-a.

Primjer:

S obzirom na to da ste uslijed kaznenog djela zadobili teške ozljede i znatno Vam je narušeno zdravstveno stanje, a počinitelj je bio nasilan namjerno, od države imate pravo na naknadu i to: za troškove liječenja (ako nemate zdravstveno osiguranje), naknadu izgubljene zarade do 35.000 kuna (primjerice, ako ste dugo bili na bolovanju ili Vam je propao posao ili ste zbog izbjivanja s posla izgubili posao). Da biste mogli ostvariti to pravo, Ministarstvu pravosuđa morate podnijeti zahtjev i popuniti ga na obrascu koji ovdje imam. Uz taj obrazac trebate priložiti još neke dokumente: dokaz o državljanstvu ili prebivalištu, potvrdu policije o prijavi kaznenog djela (koju Vam mogu odmah napisati i za koju ne trebate platiti nikakvu pristojbu), medicinsku dokumentaciju iz koje je vidljivo da ste zadobili teške ozljede ili da Vam je teško narušeno zdravlje. Važno je znati da će Vam se druge naknade, ako ste ih već ostvarili, uračunati u pravo na naknadu pa se može dogoditi da Vam naknada bude umanjena, ako Odbor koji o tome odlučuje donese odluku da Vam odobrava pravo na naknadu. Ako podnesete zahtjev, Odbor mora donijeti odluku u roku od 60 dana od dana primitka potpunog zahtjeva i odgovoriti Vam bez odgode. Želite li koristiti to pravo? Ako želite, mogu Vam pomoći popuniti obrazac. Zahtjev možete podnijeti najkasnije u roku od šest mjeseci od počinjenja kaznenog djela. Na to će Vas još uputiti i državni odvjetnik i sudac. Ja ću Vam besplatno izdati potvrdu da ste prijavili kazneno djelo.

4.3.3. Dodatna prava djece žrtava kaznenih djela

Djetetom se smatra svaka osoba mlađa od 18 godina⁴⁹. U kaznenopravnom i procesnopravnom smislu, djeca zbog svoje dobi, stupnja kognitivnog, psihičkog, emocionalnog i socijalnog razvoja u međunarodnom i nacionalnom zakonodavstvu imaju poseban položaj. Naime, još 1948. Općom deklaracijom UN-a o ljudskim pravima, prava djece proglašena su specifičnim ljudskim pravima, a Konvencijom o pravima djeteta iz 1989. na globalnoj se razini prvi put u povijesti normativno osiguravaju sva egzistencijalna, razvojna, zaštitna i procesna prava djece tako da je Konvencija obvezala sve građane (odrasle i djecu), a posebno one koji žive i rade s djecom, na poznavanje prava djece i njihovo bezuvjetno poštivanje, čime su prava djece prešla u zonu odgovornosti odraslih (Konvencija o pravima djeteta, članak 29.). Prihvatanjem tih temeljnih, a kasnije i brojnih drugih međunarodnih dokumenata UN-a i Vijeća Europe (fakultativnih protokola, smjernica, standarda, konvencija, direktiva i preporuka) usmjerenih na jačanje zaštite djece i njihovih prava, zemlje članice obvezale su se implementirati njihove odredbe u nacionalna zakonodavstva, što je učinila i Republika Hrvatska.

Jedan od važnih pomoćnih postupovnih dokumenata kad je riječ o zaštiti djece žrtava i svjedoka donesen je 2009., kada je Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal donio Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela, kojim su preporučena temeljna načela u zastupljenosti, jamčenju i provedbi prava djece uključena u pravosudne postupke i kojim se prvi put donose detaljne smjernice za postupanje prema djeci žrtvama i svjedocima kaznenih djela, prilagođeno potrebama i najboljim interesima djece s obzirom na njihove osobne karakteristike i okolnosti kaznenih djela počinjenih na njihovu štetu (UNICEF, 2014). U priručniku su opisana iskustva zemalja članica UN-a i primjeri dobre prakse postupanja prema djeci žrtvama i svjedocima kaznenih djela u poštivanju njihovih prava tijekom pretkaznenog i kaznenog postupka, od

⁴⁹ UN, Konvencija o pravima djeteta, 1989., članak 1. Dostupno na: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf . Pristupljeno 7. 8. 2019., ZKP, članak 202. st. 37., KZ, članak 87. stavak 7.

ophođenja s djetetom, upoznavanja djeteta s procedurom i pravima do poduzimanja svih mjera kojima bi se, uz strogo poštivanje djetetova dostojanstva, pružila primjerena zaštita u skladu s najboljim interesima djeteta.

Kao članica Europske unije, Republika Hrvatska dužna je, u pogledu zaštite djece uključene u pravosudne postupke, bez obzira na to jesu li žrtve, svjedoci ili počinitelji kaznenih djela, pridržavati se Smjernica Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Njihovo donošenje prouzročeno je brojnim nejasnoćama u primjeni međunarodnih, europskih i nacionalnih pravnih instrumenata u praksi pa se one zapravo nadograđuju na postojeća načela sadržana u instrumentima Ujedinjenih naroda i Vijeća Europe te u sudskoj praksi Europskog suda za ljudska prava. Prema Smjernicama: „... kad se kaže 'pravosuđe prilagođeno djeci' misli se na pravosudne sustave koji jamče poštovanje i učinkovitu provedbu svih dječjih prava na najvišoj dostižnoj razini, imajući na umu dolje navedena načela i propisno uzimajući u obzir razinu zrelosti i mogućnosti djetetova razumijevanja te okolnosti predmeta. Ono je, osobito, pristupačno, prilagođeno dobi, brzo, revno, prilagođeno i usredotočeno na potrebe i prava djeteta te poštuje prava djeteta uključujući pravo na propisni postupak, sudjelovanje i razumijevanje postupaka, poštovanje privatnog i obiteljskog života, integriteta i dostojanstva.⁵⁰“ Prvi uvjet za obranu dječjih prava prema ovom je dokumentu informiranje djece, a sve počinje od njihova prvog kontakta s policijom i pravosuđem o njihovim pravima i sredstvima za njihovo ostvarenje na njima razumljivom jeziku i načinu prilagođenom njihovoj dobi, zrelosti i sposobnostima. To nije uvijek lako zato što zahtijeva posebne vještine komuniciranja, korištenja djeci primjerenog jezika i znanja o dječjoj psihologiji.

Informiranje djece žrtava kaznenih djela o njihovim pravima posebno je složen proces, prilikom čega stručnjaci, koji su ih dužni upoznati s njihovim pravima, moraju voditi računa o dobi, stupnju kognitivnog razvoja, emocionalnom stanju, vrsti i prirodi kaznenog djela u kojem su žrtve i dr. kako bi se individualiziranim pristupom prilagođenim djetetu (uzimajući u obzir djetetovu dob, zrelost, stavove, potrebe i brige) i načinu pojašnjavanja prava, postigao krajnji učinak – da je dijete razumjelo prava koja ima po zakonu, njihovu svrhu i način njihova ostvarivanja (Direktiva, članak 1. stavak 2.). Stoga je i Zakonom o kaznenom postupku propisano da su nadležna tijela dužna prema djetetu žrtvi kaznenog djela postupati posebno obzirno kako bi se izbjegle štetne posljedice za odgoj i razvoj djeteta, odnosno u postupanju se rukovoditi najboljim interesom djeteta (ZKP, članak 44. stavak 2.).

Poseban problem predstavlja informiranje djece niske kronološke dobi ili djece s poteškoćama u razvoju, radi čega je nužno, paralelno s informiranjem djeteta, o pravima informirati i njegove roditelje, odnosno zakonske zastupnike⁵¹, koji im mogu pomoći u približavanju značenja svakog pojedinog prava te omogućiti da se ta prava i realno ostvare. Prilikom usmenog informiranja djeteta o njegovim pravima, obavijest o pravima djeteta žrtve u pisanom obliku potrebno je uručiti djetetu i njegovu zakonskom zastupniku, odnosno roditelju ili skrbniku (Prilog 8.).

Kada je riječ o djetetu žrtvi, prije informiranja o pravima, poželjno je da policijski službenik adekvatno, uz individualizirani pristup, pojasni djetetu o čemu će ga informirati i zašto te da mu da podršku i potakne ga na razmišljanje o konzumiranju prava⁵². Djetetu je uvijek potrebno dati do znanja da ono

⁵⁰ Odbor ministara VE (2010). Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Vijeće Europe, str.16.. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a450a>. Pristupljeno 11. 5. 2020.

⁵¹ ZKP, članak 53.: ako su interesi maloljetnog oštećenika u suprotnosti s interesima roditelja, posebnog skrbnika imenuje nadležno tijelo socijalne skrbi.

⁵² Odbor ministara VE (2010). Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, Vijeće Europe, str. 15. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a450a>. Pristupljeno 11. 5. 2020.

nije krivo za to što mu se dogodilo i odvojiti dovoljno vremena za njegova eventualna pitanja o pravima koja će mu se pripisati.

Primjer:

Mogu razumjeti da ti je sada teško. Moraš znati da ti nisi kriv/a za to što ti se dogodilo. Dat ću sve od sebe da ti pomognem. Kako bih to mogao, moram ti objasniti koja prava imaš u postupku koji će se voditi ovdje u policiji, a kasnije i na sudu. Ako nešto ne budeš razumio/la, slobodno me pitaj, nastojat ću ti sve objasniti. Ne moraš se žuriti, imamo dovoljno vremena.

Dakle, uz opća prava svih žrtava, zbog svoje dobi djeca imaju i neka dodatna prava kao što su: pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, pravo na tajnost osobnih podataka i pravo na isključenje javnosti.

4.3.3.1. Pravo djeteta žrtve na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 1.)

Prema odredbama Direktive, djeca su posebno ranjiva kategorija žrtava i zbog toga bi im trebalo pružiti potporu u savladavanju posljedica prouzročenih kaznenim djelom, od pružanja sigurnog utočišta, medicinske pomoći, psihološkog savjetovanja i skrbi u slučaju traume, do pravnog savjetovanja i odvjetničkih usluga, bez obzira na to je li dijete izravna ili neizravna žrtva (Direktiva, recital (38)). Pravnu pomoć djeci žrtvama potrebno je osigurati poglavito u postupku u kojem postoji ili bi mogao postojati sukob interesa između djeteta kao žrtve i nositelja roditeljske skrbi (Direktiva, članak 24. stavci b. i c.).

Implementacijom ovih odredaba u nacionalno zakonodavstvo Republike Hrvatske, dijete žrtva, kada je to potrebno radi zaštite njegovih prava i interesa, ima pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, bez obzira na to koje je kazneno djelo počinjeno na njegovu štetu (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 1.). Iako se prema Zakonu o kaznenom postupku opunomoćenik definira kao odvjetnik kojeg može zamijeniti odvjetnički vježbenik (ZKP, članak 202. stavak 2. točka 17.).

Zakonom o sudovima za mladež propisano je da opunomoćenik djeteta može biti samo specijalizirani odvjetnik (ne odvjetnički vježbenik) koji ima izraženu sklonost za odgoj, potrebe i probitke mladeži i vlada znanjima iz područja kriminologije, socijalne pedagogije, psihologije mladih i socijalnog rada, a nalazi se na listi odvjetnika za mladež Hrvatske odvjetničke komore (ZSM, članak 116. stavak 1.). Opunomoćenika s liste biraju dijete i njegovi roditelji ili zakonski zastupnik djeteta, a imenuje ga predsjednik suda na prijedlog suca istrage za mladež, odnosno predsjednika vijeća za mladež. Sud je dužan po službenoj dužnosti postaviti opunomoćenika djetetu žrtvi (ako ga već nema) za kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora od pet godina ili teža, a počinitelj kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta bliski je srodnik djeteta (u uspravnoj lozi, pobočnoj lozi do trećeg stupnja, po tazbini do drugog stupnja ili posvojitelj) (ZKP, članak 116. stavak 2.).

Primjer:

Budući da si dijete, imaš pravo na pomoć opunomoćenika. To je odvjetnik koji se bavi s djecom te dobro poznaje pravila kaznenog postupka i prava djece u kaznenom postupku. On ti može pomoći da bolje razumiješ kazneni postupak, što se sve događa na sudu, da bolje razumiješ svoja prava i kako ih možeš koristiti. Također, opunomoćenik će te zastupati na sudu i pomoći ti da ostvariš pravo na naknadu štete, o čemu sam ti govorio/la maloprije. Važno je da ti i tvoji roditelji znate da su usluge odvjetnika besplatne. Jesi li me razumio/la? Roditelji, jeste li razumjeli pravo svog djeteta? Trebate li dodatna pojašnjenja? Želite li koristiti to pravo? Ako želite, o tome ću obavijestiti državnog odvjetnika tako što ćemo to pravo zaokružiti na obrascu prava. Na to će vas pravo uputiti kasnije i u državnom odvjetništvu te na sudu.

4.3.3.2. Pravo djeteta na tajnost osobnih podataka (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 2.)

Definiciju osobnih podataka nalazimo u Uredbi (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka)⁵³.

– „osobni podaci“ znači svi podaci koji se odnose na pojedinca čiji je identitet utvrđen ili se može utvrditi („ispitanik“); pojedinac čiji se identitet može utvrditi jest osoba koja se može identificirati izravno ili neizravno, osobito uz pomoć identifikatora kao što su *ime, identifikacijski broj, podaci o lokaciji, mrežni identifikator ili uz pomoć jednog ili više čimbenika svojstvenih za fizički, fiziološki, genetski, mentalni, ekonomski, kulturni ili socijalni identitet tog pojedinca* (Opća uredba o zaštiti podataka, članak 4. stavak 1.). U nastavku obrazloženja pojedinih vrsta osobnih podataka, istom Uredbom navodi se:

– „genetski podaci“ znači osobni podaci koji se odnose na *naslijeđena ili stečena genetska obilježja pojedinca koja daju jedinstvenu informaciju o fiziologiji ili zdravlju tog pojedinca, i koji su dobiveni osobito analizom biološkog uzorka dotičnog pojedinca;*

– „biometrijski podaci“ znači osobni podaci dobiveni posebnom tehničkom obradom u vezi s fizičkim obilježjima, fiziološkim obilježjima ili obilježjima ponašanja pojedinca koja omogućuju ili potvrđuju jedinstvenu identifikaciju tog pojedinca, kao što su *fotografije lica ili daktiloskopski podaci;*

– „podaci koji se odnose na zdravlje“ znači osobni *podaci povezani s fizičkim ili mentalnim zdravljem pojedinca, uključujući pružanje zdravstvenih usluga*, kojima se daju informacije o njegovu zdravstvenom statusu (Opća uredba o zaštiti podataka, članak 4. stavci 13., 14. i 15.).

Prema ovoj Uredbi, djeca zbog svojih osobnih i razvojnih karakteristika, radi kojih mogu biti manje svjesna rizika i posljedica, kao i svojih prava u vezi s obradom podataka, zaslužuju posebnu zaštitu u pogledu osobnih podataka (Opća uredba o zaštiti podataka, recital (38)).

Stoga je i Direktivom određeno pravo žrtava na zaštitu privatnosti i zaštitu osobnih podataka, države članice dužne su osigurati nadležnim tijelima tijekom kaznenog postupka mogućnost poduzimanja odgovarajućih mjera za zaštitu privatnosti, uključujući osobne značajke žrtve te zaštitu slika žrtava i članova njihovih obitelji, kao i mogućnost poduzimanja svih zakonitih mjera za sprečavanje javnog

⁵³ Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=PT> . 3. 7. 2023.

širenja svih informacija koje bi mogle dovesti do otkrivanja identiteta djeteta kao žrtve (Direktiva, članak 21.).

Transponiranjem odredbi međunarodnih standarda o zaštiti podataka osoba uključenih u različite postupke državnih tijela, tijela lokalne uprave i samouprave i sl. u Zakon o tajnosti podataka, došlo se do nacionalne definicije podatka prema kojoj je podatak: „dokument, odnosno svaki napisani, umnoženi, nacrtani, slikovni, tiskani, snimljeni, fotografirani, magnetni, optički, elektronički ili bilo koji drugi zapis podatka, saznanje, mjera, postupak, predmet, usmeno priopćenje ili informacija, koja s obzirom na svoj sadržaj ima važnost povjerljivosti i cjelovitosti za svoga vlasnika“ (Zakon o tajnosti podataka, NN 79/07., 86/12., članak 1. stavak 2. i članak 2. stavak 1). Prema procesnom zakonodavstvu, osobnim se podatkom smatra informacija koja se odnosi na određenu fizičku osobu ili fizičku osobu koja se može odrediti (ZKP, članak 202, stavak 30.).

Iako su prema Zakonu o pravu na pristup informacijama državna tijela dužna omogućiti pristup informacijama o djelokrugu svog rada svim fizičkim i pravnim osobama, od kojih neke imaju pravo i na objavu informacija (mediji), davanje informacija može se ograničiti, među ostalim, ako je informacija zaštićena zakonom kojim se uređuje zaštita osobnih podataka i njezinom bi objavom mogla biti prouzročena šteta (Zakon o pravu na pristup informacijama, NN 25/13., 85/15., 69/22., članak 10. stavak 2., članak 12. stavak 2, članak 15. stavak 4.).

Izvidi i postupak u kojem su djeca žrtve su tajni (ZKP, članak 206.f, ZSM, članak 115. stavak 7. u svezi članka 60.). Podaci o djeci koja sudjeluju u kaznenom postupku predstavljaju tajnu (ZKP, članak 183. stavak 3.) i mogu se zaštititi na dva načina: prijepisom zapisnika ili službene zabilješke bez osobnih podataka djeteta, pri čemu se originali izdvajaju u poseban omot ili upozorenjem osobi koja ima pravo na uvid u spis jer sudjeluje u kaznenom postupku na obvezu da je dužna čuvati tajnu o podacima djeteta, kao i da je odavanje tajne kazneno djelo (ZKP, članak 183. stavak 6.). Također, podaci djeteta mogu biti tajni ako je riječ o ugroženom svjedoku, kada će državni odvjetnik predložiti i druge mjere zaštite takvog djeteta poput posebnog načina sudjelovanja u postupku (pozivanje, način pristupa na ročište i sl.) i posebnog načina ispitivanja djeteta kao svjedoka (AV uređajem, s prikrivanjem identiteta i sl.) (ZKP, članak 294. do 297.).

Policija je dužna skrbiti se o zaštiti, tajnosti i povjerljivosti podataka koje prikuplja, pohranjuje, obrađuje ili koristi (ZOPPO, članak 23. stavak 3.), a u nekim slučajevima može odgoditi unos podataka u dnevni operativni bilten (ako to zahtijevaju okolnosti ili probitci kriminalističkog istraživanja (PONPPS, članak 107.). Kada su djeca žrtve predmet policijskog postupanja, prioriteta zadaća policijskih službenika jest štititi pravo djeteta na tajnost podataka, odnosno pri prikupljanju, obradi, pohrani i korištenju osobnih i drugih podataka djeteta voditi računa o tajnosti i povjerljivosti tih podataka (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 2. i članak 183. stavak 3., PONPPS, članci 50. i 59.). Osobni podaci djeteta žrtve mogu se iznimno objaviti ako je to u interesu djeteta žrtve (npr. traganje za djetetom žrtvom kaznenog djela, utvrđivanje identiteta djeteta), uz izričito odobrenje državnog odvjetnika, suda te suglasnost roditelja, odnosno zakonskog zastupnika djeteta (ZSM, članak 60., ZOPPO, članak 33., Zakon o medijima, NN 59/04., 84/11., 81/13., 114/22., članak 8.).

Primjer:

Trebaš znati da imaš pravo na tajnost osobnih podataka. To znači da policijski službenici, državni odvjetnici, suci, svjedoci, vještaci i drugi koji sudjeluju ili će sudjelovati u daljnjem postupku ne smiju nikome davati tvoje podatke: tvoje ime i prezime, kad si rođen, gdje živiš, gdje ideš u školu, podatke o tvojoj obitelji, prijateljima, susjedima, tvoje fotografije, snimke i dr. Oni će na to biti upozoreni. Stoga možeš imati povjerenja u nas.

4.3.3.3. Pravo djeteta na isključenje javnosti (ZKP, članak 44. stavak 1. točka 3.)

U doktrini se načelo javnosti definira kao zahtjev da se svakome – dakle neograničenom broju osoba koje unaprijed nisu individualno određene – osigura nesmetana mogućnost prisustvovanja raspravljanju pred sudom (Triva, Dika, 2004:195). Rasprava je uvijek javna i njoj mogu prisustvovati punoljetne osobe (ZKP, članak 387.).

Zaštita privatnosti djece, kada su počinitelji kaznenih djela, ali i kao vulnerabilne skupine žrtava, temeljno je pravo propisano brojnim međunarodnim dokumentima, prema kojima nijedno dijete ne smije biti izloženo miješanju ili napadu na njegov privatni život, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled (UN, Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948. članak 12. i UN, Konvencija o pravima djeteta, članak 16.).

Naime, objavljivanjem osobnih i obiteljskih podataka te podataka o kaznenom djelu, djeca žrtve mogu biti životno ugrožena, stigmatizirana, ali i ozbiljno emocionalno povrijeđena javnom objavom postupka. Stoga je Smjernicama Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci posebno naglašena obaveza svih stručnjaka uključenih u pravosudni postupak na poduzimanje svih mjera kojima se treba spriječiti otkrivanje informacija koje bi mogle dovesti do kršenja djetetove privatnosti, kako bi se osiguralo što više uvjeta za lakši i uspješniji oporavak djeteta žrtve te postigla zaštita njegova digniteta, privatnosti i sigurnosti⁵⁴. Također, prema Direktivi, neobjavljivanjem ili ograničenim objavljivanjem informacija o osobnim podacima, mjestu stanovanja ili, primjerice, školi u kojoj se dogodilo kazneno djelo, mogu se učinkovito spriječiti sekundarna viktimizacija, ponovljena viktimizacija ili pak zastrašivanje, odmazda i teška stigmatizacija djeteta žrtve. Imajući u vidu medijsku slobodu informiranja i izražavanja, prednost u kaznenim postupcima u kojima su djeca žrtve kaznenih djela treba dati pojedinačnoj procjeni potreba svakog pojedinog djeteta i njegovom najboljem interesu pa u tom smislu i omogućiti ispitivanje djeteta, ali i sve druge radnje, bez prisutnosti javnosti (Direktiva, recital ((54)), članak 21. točka 1. i članak 23. stavak 3. točka d.).

Transponiranjem međunarodnih standarda u pravni sustav Republike Hrvatske, poglavito u Zakon o kaznenom postupku, djeca žrtve i u pogledu javnosti postupka uživaju posebnu zaštitu. Iako je u pravilu rasprava javna i mogu joj prisustvovati punoljetne osobe, vijeće može na zahtjev stranaka, kada za to postoje opravdani razlozi (zaštita sigurnosti i obrane RH, zaštite tajne, javnog reda i mira te osobnog i obiteljskog života sudionika u postupku), po službenoj dužnosti u potpunosti ili djelomično, u svakom trenutku, rješenjem isključiti javnost za cijelu raspravu ili njezin određeni dio (ZKP, članak 388. stavak 2. točka 1. do 4.). Kada je dijete uključeno u kazneni postupak, uvijek se pretpostavlja da je potrebno poduzeti posebne mjere zaštite pa je vijeće dužno rješenjem isključiti javnost za cijelu raspravu ili njezin dio, bez obzira na to je li ono žrtva ili počinitelj kaznenog djela (članak 388. stavak 1. točka 1.). Isključenje javnosti ne podrazumijeva isključenje žrtve, oštećenika, njihove zastupnike, osobe od povjerenja te branitelja osumnjičenika, kao i pojedine službene osobe, znanstvene i javne radnike, poput policijskih službenika, vještaka, psihologa, socijalnih radnika i sl., čija je nazočnost u kaznenom postupku usmjerena zaštitu interesa djeteta u psihološkom, socijalnom i kaznenopravnom smislu. To znači da će, kada donese rješenje o isključenju javnosti, predsjednik vijeća upozoriti osobe koje prisustvuju raspravi da su dužne čuvati kao tajnu sve što su doznale tijekom rasprave, u protivnom mogu biti kazneno gonjene radi kaznenog djela Povrede tajnosti postupka, ako bez odobrenja suda objave tijekom kaznenog postupka ili odluku donesenu u tom postupku (KZ, članak 307. stavak 2.).

⁵⁴ Odbor ministara VE (2010). Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci. Vijeće Europe, Smjernica br. 9 – privatnost i povjerljivost, str. 31.

Osim na raspravi, to pravo djeteta mora se poštivati i u prethodnom postupku, prekršajnom postupku, postupku pred javnim bilježnikom, stegovnom postupku, kao i u postupku u kojem se odlučuje o zaštiti prava i interesa djeteta (ZKP, članak 388. do članka 390.). Analogno tome, s obzirom na to da je postupanje tijekom izvida tajno, policijski službenici dužni su sve osobe koje sudjeluju u postupku usmeno i pisano upozoriti da je odavanje tajne kazneno djelo, a upozorene osobe dužne su potpisom potvrditi primitak upozorenja (ZKP, članak 206.f stavak 1.). Stoga je policija, kada postupa prema djetetu žrtvi kaznenog djela, posebno dužna voditi računa o zaštiti prava i interesa djeteta, strogo vodeći računa da podaci o kaznenom djelu i osobnim podacima djeteta ne budu dostupni javnosti.

Primjer:

Već sam ti rekao/la da nitko pa ni mi, policija, nikome ne smijemo davati tvoje podatke. Za tebe i to što ti se dogodilo mogu biti zainteresirani građani ili novinari. Međutim, imaš pravo da oni o tome što ti se dogodilo i o svemu što će se dalje događati ne doznaju ništa. To znači da policija, državni odvjetnik i sud moraju poduzeti sve kako bi te zaštitili. O tome što ti se dogodilo policija neće obavještavati medije te će njima i svima koji budu htjeli pratiti raspravu, sud to zabraniti. Je li to u redu? Imaš li kakvih pitanja u vezi toga?

4.3.4. Dodatna prava žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima (ZKP, članak 44. stavak 4.)

Spolno nasilje (uključujući silovanje, spolno zlostavljanje i uznemiravanje), trgovanje ljudima, ropstvo te različiti oblici štetnih postupanja, poput prisilnih brakova, sakaćenja ženskih spolnih organa i takozvanih zločina iz časti, najčešće su usmjereni protiv osobe zbog njezina spola, spolnog identiteta ili spolnog izražavanja i nerazmjerno pogađaju žene pa se smatra rodno uvjetovanim nasiljem i predstavlja oblik diskriminacije i povredu temeljnih sloboda žrtve te uključuje i nasilje u bliskim odnosima. Djeca, ali i odrasle osobe, koje su žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode ili kaznenih djela trgovanja ljudima u posebnom su položaju, kako u odnosu na prirodu kaznenih djela tako i u odnosu na posljedice koje su nastupile uslijed njegova počinjenja.

Naime, spolnim kaznenim djelima zadire se u posebno intimnu sferu žrtve izravnom povredom spolnog integriteta, ali i psihičkog integriteta upotrebom sile, prijetnjama, ponižavanjem i drugim neželjenim ponašanjem.

Trgovanje ljudima podrazumijeva širok dijapazon radnji počinitelja, kojima je cilj eksploatacija žrtava (radna, spolna, obiteljska, bračna, tjelesna, u oružanom sukobu, zbog činjenja protupravne radnje, zbog profita, primjenom postupaka ((sila, prijetnja, obmana, prijevara, zlouporaba položaja i/ili ovlasti i sl.)) zbog kojih se žrtva nalazi u nezavidnom položaju iz kojeg ne zna pronaći izlaz (KZ, članak 106.)). Naposljetku, ta kaznena djela najčešće imaju obilježja organiziranog kriminala, čiji su temeljni uzroci novac, korupcija, ponuda i potražnja, a žrtve koje najčešće zbog ekonomskih i socijalnih razloga pristaju na iskorištavanje (neimaština, nezaposlenost, dužničko ropstvo i sl.), nisu zapravo svjesne da se prema njima čini kazneno djelo (Doležal, 2007).

Osim toga, žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima nerijetko su izložene osudi okoline (npr. sama je to tražila, pristala je i što sad hoće, da se nije tako oblačila ili kasno izlazila ne bi joj se to dogodilo i sl.) pa se stoga rjeđe odlučuju na prijavljivanje, a kada i prijave, često odustaju od progona počinitelja, povlače se u sebe i imaju teške posljedice, posebno u situacijama kada naiđu na nedovoljnu i nekvalitetnu podršku državnih tijela i institucija zaduženih za procesuiranje, progon, pomoć i potporu.

Prepoznajući specifične potrebe žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, Vijeće Europe u Direktivi nalaže zemljama članicama osiguranje minimalnih standarda za njihovu zaštitu (Direktiva, recital ((54)), članak 22. stavak 3.). Pri tome Direktiva u tom pogledu ne utječe na ranije donesene detaljnije dokumente za zaštitu žrtava spolnog nasilja i trgovanja ljudima, kao što su Direktiva 2011/99/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o europskom nalogu za zaštitu (kojom su doneseni mehanizmi osiguranja uzajamnog priznavanja mjera zaštite žrtava kaznenih djela među zemljama članicama)⁵⁵, Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (kojom se uspostavljaju posebne mjere prepoznavanja, procesuiranja, međunarodne suradnje, zaštite, pomoći i potpore za sve žrtve trgovanja ljudima)⁵⁶ i Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije (kojom se uspostavljaju mehanizmi prepoznavanja, procesuiranja, zaštite i brige za djecu žrtve seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja u skladu s njihovom dobrobiti i najboljim interesima, vodeći računa o stajalištima, potrebama i interesima djeteta)⁵⁷.

S obzirom na implementaciju odredbi svih navedenih direktiva u Zakon o kaznenom postupku, uz opća prava svih žrtava, žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima omogućeno je konzumiranje i dodatnih prava: prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava, zahtijevati opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, pravo da je u policiji ili državnom odvjetništvu ispita osoba istog spola, a u slučaju ponovnog ispitivanja opet ta osoba, pravo uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na njezin strogo osobni život, zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja, pravo na tajnost osobnih podataka te isključenje javnosti s rasprave (ZKP, članak 44. stavak 4. točke 1. do 7.). Policija je dužna žrtve tih kaznenih djela već pri prvom susretu upoznati s općim pravima žrtava, ali i posebnim pravima koja im pripadaju s obzirom na specifičnost kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima. Radi lakšeg snalaženja, Ravnateljstvo policije izradilo je posebne obrasce s pravima, koji su različiti ovisno o tome je li riječ o odraslim žrtvama tih kaznenih djela ili o djeci, s obzirom na to da postoje razlike u pravima u odnosu na dob žrtava (Prilozi 9. i 10.).

4.3.4.1. Pravo žrtve prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 1.)

Prema Direktivi 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije, države članice dužne su djeci žrtvama i njihovim roditeljima (zakonskim zastupnicima, kada su interesi djece u suprotnosti s interesima roditelja) osigurati besplatno savjetovanje, barem za onu djecu koja nemaju financijskih

⁵⁵ Direktiva 2011/99/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o europskom nalogu za zaštitu, SL L 338, 21. 12. 2011., str. 2, Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN>, 25. 5. 2020.

⁵⁶ Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, 15. 4. 2011., str. 1. i str. 3. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32011L0036>, 25. 5. 2020.

⁵⁷ Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije, SL L 335, 17. 12. 2011., str. 1. i 11. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093>, 25. 5. 2020.

sredstava (što je često), ne samo u pogledu potraživanja odštete nego i o drugim mogućnostima koje im se pružaju prije, u tijeku i nakon kaznenog postupka⁵⁸.

Prema Direktivi 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava države članice dužne su žrtvama, djeci i odraslim osobama omogućiti besplatno pravno savjetovanje kako bi dobile uvid u mogućnosti koje joj stoje na raspolaganju, barem u situacijama kada nemaju dostatnih sredstava. Takav oblik pomoći ne mora biti isključivo pravne prirode, nego može obuhvaćati i druge savjete, posebno u području ostvarenja njihovih prava⁵⁹.

Direktiva 2012/29/EU pak u poglavlju Pružanje informacija i potpore nalaže zemljama članicama obvezu informiranja žrtava kako i pod kojim uvjetima mogu dobiti pravni savjet, pravnu pomoć i svaku drugu vrstu savjeta. To mogu biti savjeti o njihovoj ulozi u kaznenom postupku, pripremama za kazneni postupak, načinu ostvarenja prava na naknadu štete prouzročene kaznenim djelom te kako dobiti potporu i savjetovanje potrebne za saniranje posljedica (Direktiva, ((54)), članci 23. i 24.).

Prema Zakonu o kaznenom postupku, žrtva kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, uključujući i djecu žrtve tih kaznenih djela, ima pravo prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 1.).

Savjetnik je definiran kao „osoba određena zakonom“ (ZKP, članak 202. stavak 19.), ali to nije učinjeno u okviru ZKP-a pa je bilo očekivano da će biti donesen provedbeni propis koji će detaljnije definirati kompetencije savjetnika i njegovu ulogu. Međutim, takav propis do danas nije donesen. Ako pravo žrtve na savjetnika sagledavamo u kontekstu prava žrtava na pomoć i potporu, savjetnik ne mora nužno biti osoba pravne struke, kao što je to slučaj kod prava na opunomoćenika, već može biti imenovan iz redova psihologa, pedagoga, socijalnih radnika, defektologa i sl. iz različitih institucija kao što su službe i odjeli za podršku žrtvama i svjedocima, zavodi za socijalni rad, organizacije civilnog društva pa i stručni suradnici iz državnog odvjetništva. Njihova je uloga prije ispitivanja davanje stručnih pravnih i psiholoških savjeta, a mogu služiti i kao emocionalna podrška. Naime, njihova zadaća trebala bi biti informiranje žrtava o tijeku pretkaznenog i kaznenog postupka, mogućnostima i ulogama žrtve u postupku, načinima provođenja ispitivanja i eventualnih drugih prijeko potrebnih radnji, kakva očekivanja mogu imati prije, tijekom i nakon završetka kaznenog postupka, gdje, kada i kako mogu dobiti psihološku i drugu potporu (siguran smještaj, materijalnu pomoć, medicinsko liječenje, psihološku pomoć i sl.⁶⁰). U praksi, žrtve najčešće zanima tko i kako će ih ispitivati, tko će sve biti prisutan ispitivanju, gdje će stajati, hoće li osumnjičeni biti u prostoriji, koliko će trajati i sl.

U svakom slučaju, savjetnik ne bi smio ulaziti u meritum kaznenog djela i radnje koje će se tijekom postupka provoditi. S druge strane, savjetnik pravne struke može savjetovati žrtve o načinu ispitivanja (da mogu zahtijevati ispitivanje putem audio-video uređaja, bez nazočnosti osumnjičenika/okrivljenika), uskraćivanju odgovora na pitanja koja se odnose na strogo osobni život žrtve i njezinih posljedica, ostvarivanju prava žrtve kao oštećenika u postupku, ostvarivanju prava na naknadu štete od osumnjičenika imovinskopравnim zahtjevom ili o novčanoj naknadi države i sl. Stoga

⁵⁸ Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije, SL L 335, 17. 12. 2011., str. 4. (31) i (329) i članak 20. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093> . 25. 5. 2020.

⁵⁹ Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, 15. 4. 2011., str. 4. (19), članci 5., 12. i 15. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32011L0036> . 25. 5. 2020.

⁶⁰ Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, 15. 4. 2011., članak 11. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32011L0036> . 25. 5. 2020.

je u praksi uobičajeno da se žrtvama, u odnosu na njihove pojedinačne potrebe, sugerira savjetnik koji će udovoljiti njihovim trenutačnim potrebama⁶¹.

Žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima sud postavlja savjetnika na zahtjev žrtve, a kada je žrtva dijete na zahtjev roditelja, odnosno zakonskog zastupnika i on se financira iz sredstava državnog proračuna, što znači da je za žrtve besplatan. Djetetu žrtvi savjetnik može biti stručni suradnik suda ili druga stručna osoba iz djelatnosti socijalne skrbi koja će mu pružiti informacije o postupku i prostoru u kojem će svjedočiti, osnaživati dijete i biti uz njega dok čeka svjedočenje⁶². Tijekom kaznenog postupka pravnom savjetniku žrtve mogu se dostavljati odluke i dopisi suda (ZKP, članak 174. stavak 3.).

Primjer:

S obzirom na to da prema zakonu pripadate posebnom krugu žrtava čija se prava pojačano štite, imate pravo prije nego što budete ispitani besplatno razgovarati sa savjetnikom, odnosno njegove usluge bit će naplaćene iz državnog proračuna. Savjetnika će odrediti sud, a on se ne smije miješati u kazneno djelo niti u provođenje izvida i drugih postupaka na sudu, ali Vam može detaljno objasniti što možete očekivati tijekom postupka i sve ostalo što Vas zanima, primjerice, koja prava u kojem trenutku možete koristiti, kako će izgledati ispitivanje i kazneni postupak, gdje će se provoditi, kada i kako možete potražiti pomoć i potporu. Savjetnik može biti s Vama i na ročištima i pružati Vam potporu. On može biti psiholog, pedagog, socijalni radnik ili druga osoba za potporu, ali može biti i odvjetnik koji Vas može savjetovati o ostvarenju naknade ili imovinskopravnog zahtjeva. Jeste li me razumjeli? Želite li besplatnog savjetnika?

4.3.4.2. Pravo žrtve na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 2.)

Direktivom je propisano da su države članice dužne osigurati pravnu pomoć žrtvama koje imaju status stranaka u kaznenom postupku, pri čemu uvjete i postupovna pravila mogu odrediti nacionalnim zakonodavstvom (Direktiva, članak 13.). S obzirom na to da su žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, uključujući i djecu i prema Direktivama 2011/36/EU i 2011/93/EU te našem nacionalnom zakonodavstvu posebno vulnerabilne, ostvaruju pravo na stručnu pravnu pomoć tijekom kaznenog postupka. Kao što smo već govorili (u poglavljima o pravima oštećenika i pravima djece žrtava), prema ZKP-u opunomoćenik je osoba koja je po zanimanju odvjetnik, a u postupku pred općinskim sudom može ga zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom. No kod te specifične kategorije žrtava poželjno je da raspolaže znanjima o kaznenim djelima iz područja spolnih delikata i trgovanja ljudima. Budući da dijete žrtva svih kaznenih djela uvijek ima pravo na opunomoćenika, pa tako i kad je riječ o ovim kaznenim djelima, može ga zastupati samo odvjetnik s posebnim znanjima i afinitetima⁶³. Opunomoćenik je u obvezi zastupati interese žrtve, a postavlja ga

⁶¹ Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (2019). #imašpravo na savjetnika. Preuzeto s: <http://pzs.hr/2019/02/21/pravo-na-savjetnika/>. 25. 5. 2020.

⁶² UNICEF (2006.) Suradnja stručnjaka u radu s djecom žrtvama i svjedocima kaznenih djela <https://www.unicef.org/croatia/media/701/file/Suradnja%20stru%C4%8Dnjaka%20u%20radu%20s%20djecom%20svjedocima%20i%20%C5%BErtvama%20kaznenih%20djela%20.pdf>. Pristupljeno 25. 4. 2023.

⁶³ Više o pravu žrtve na opunomoćenika vidi na str. 50.-51. i str. 62.-63. ovog rada.

predsjednik suda rješenjem. Za razliku od opunomoćenika oštećenika, njegove troškove uvijek snosi država, odnosno podmiruju se iz državnog proračuna pa je za žrtve besplatan.

Važnost imenovanja opunomoćenika žrtvama navedenih kaznenih djela očituje se u činjenici da njihova ranjivost proizlazi, među ostalim, iz njihova statusa (stranci, žene, djeca) pa im je takva pomoć posebno važna za kvalitetno sudjelovanje u kaznenom postupku (primjerice, kada je žrtva spremna aktivno sudjelovati u svim fazama kaznenog postupka). Budući da djeca žrtve, bez obzira na vrstu kaznenog djela, imaju pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava, objašnjenje tog prava djeteta dano je ranije⁶⁴.

Primjer:

Budući da ste žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode (kaznenog djela trgovanja ljudima), imate pravo na besplatnu pravnu pomoć opunomoćenika. Opunomoćenik je odvjetnik, tj. pravnik koji dobro poznaje pravila kaznenog postupka i prava žrtava u kaznenom postupku. On će vam pomoći da bolje razumijete kazneni postupak i prava koja imate u tom postupku te da ih koristite na najbolji način u svojem interesu. Također, on će Vas zastupati na sudu i pomoći Vam da ostvarite neka prava, poput onog na naknadu štete. Opunomoćenika postavlja sud, a troškovi njegovih usluga naplaćuju se iz sredstava državnog proračuna. Jeste li me razumjeli? Imate li odvjetnika kojeg biste željeli da Vas zastupa? Želite li da Vam sud odredi opunomoćenika?

4.3.4.3. Pravo žrtve da je u policiji i državnom odvjetništvu ispita osoba istog spola te da je u slučaju ponovnog ispitivanja, ako je moguće, ispituje ista ta osoba (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 3.)

Prema Direktivi, jedan od minimalnih standarda zaštite žrtava kaznenih djela jest omogućavanje da budu saslušane tijekom kaznenog postupka te da pritom mogu pružiti dokaze (Direktiva, članak 10. stavak 1). S obzirom na prirodu spolnih delikata i delikata trgovanja ljudima koji su najteža, a istodobno najmanje prijavljivana kaznena djela, društvena opasnost od njih je velika, bez obzira na to je li riječ o spolnom zlostavljanju, silovanju, iskorištavanju spolnih izravnih usluga ili iskorištavanju za pornografiju te drugim načinima izrabljivanja, odnosno trgovanja ljudima.

Prema statističkim podacima u svijetu i kod nas, žrtve tih kaznenih djela najčešće su osobe ženskog spola i djeca, a u posljednje vrijeme bilježi se porast broja žrtava muškog spola, što može biti rezultat promjene u javnom poimanju štetnosti spolnog nasilja i trgovanja ljudima na temelju veće senzibiliziranosti javnosti za taj problem, ali i normativne uređenosti i kaznenih politika država. Stoga žrtve tih kaznenih djela, kao i kaznenih djela rodno uvjetovanog nasilja te nasilja među bliskim osobama, ovisno o njihovim osobnim obilježjima i vrsti kaznenog djela počinjenog na njihovu štetu, najčešće pripadaju posebnoj kategoriji žrtava. Naime, zbog i dalje prisutne rodne neravnopravnosti, postojanje mogućnosti sekundarne viktimizacije žrtava, Direktivom se nalaže državama članicama omogućavanje žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, ovisno o individualnoj procjeni žrtvinih potreba, konzumiranje prava da ih u policiji, državnom odvjetništvu i na sudu ispituje osoba istog spola (Direktiva, članak 23. stavak 2. točka d. i članak 24.).

To ne znači da će žrtvu tih kaznenih djela obligatorno ispitati osoba istog spola, nego je važno da se žrtvama ponudi mogućnost izbora spola osobe koja će je ispitati i osigura korištenje tog prava, što će često ovisiti o njezinu trenutačnom stanju i potrebama. Uvažavanje želje žrtve u pogledu spola osobe

⁶⁴ Vidi poglavlje 4.3.3.1.

koja je ispituje može pridonijeti stvaranju osjećaja sigurnosti i povjerenja u instituciju, a samim time i dobivanju cjelovitog iskaza, kao i ustrajnosti tijekom kaznenog postupka (bez odustanka, korištenja blagodat i nesvjedočenja, promjena iskaza i sl.), što, imajući u vidu da dokazivanje tih kaznenih djela uvelike ovisi o iskazu žrtve, može pridonijeti uspješnosti kaznenog postupka.

Ispitivanje punoljetne žrtve predstavlja dokaznu radnju, koju mogu provesti državni odvjetnik, policijski istražitelj po nalogu državnog odvjetnika, sudac istrage na dokaznom ročištu, odnosno predsjednik vijeća i članovi vijeća na raspravi (ZKP, članci 41., 219., 283., 292., 383. 420. i dr.). Ispitivanje djeteta žrtve također je dokazna radnja koju provodi isključivo sudac istrage, a na raspravi sudac za mladež, i to posebno obzirno „da ispitivanje ne bi štetno utjecalo na psihičko stanje djeteta“ (ZKP, članak 292.). Budući da zaprimanje kaznene prijave na zapisnik, odnosno policijsko prikupljanje obavijesti od žrtve predstavlja neformalne radnje, obveza osiguranja tog prava žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, nije obligatorna. Međutim, omogućavanje žrtvi da, u tom slučaju, razgovara s osobom istog spola može pridonijeti osjećaju uvažavanja, sigurnosti i povjeravanja policijskim službenicima u punom smislu, što je preduvjet za kvalitetnije provođenje kriminalističkog istraživanja i u konačnici sprječavanje njezine sekundarne viktimizacije.

Zakonom o kaznenom postupku propisano je da se ponovno ispitivanje žrtve kaznenog djela u svojstvu svjedoka provodi kada je to potrebno radi razjašnjavanja okolnosti, a na zahtjev okrivljenika i njegova branitelja, državnog odvjetnika ili suca istrage (ZKP, članak 43. stavak 5., članak 213.a i članak 43.a). Ponovno ispitivanje žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima ili ako je kazneno djelo počinjeno u obitelji, može se provesti samo iznimno, ako sud procijeni da je ispitivanje doista nužno i to, radi zaštite žrtve, na poseban način: bez prisutnosti drugih stranaka u postupku, u drugoj prostoriji, putem audio-vizualnog uređaja (ZKP, članak 292. stavak 4.). Kada žrtvu tih kaznenih djela ponovno ispituje ista osoba znači da je, ako se ispitivanje provodi u policiji, potrebno voditi računa da to bude osoba koja je žrtvu ispitala i prvi put, što se odnosi, analogno tome, i na državnog odvjetnika koji bi (isti) trebao žrtvu ispitati i drugi put, a ne pribjegavati praksi davanja naloga policijskom istražitelju.

Primjer:

Svrha razgovora u policiji jest dobivanje osnovne informacije o kaznenom djelu kako bismo mogli prijaviti počinitelja i osigurati Vam odgovarajuću zaštitu. Taj razgovor nije dokaz u kaznenom postupku. Nakon policije ispitat će vas državni odvjetnik ili sudac, a može naložiti i policijskom istražitelju da Vas ispita. Tada se zapisnik o ispitivanju može koristiti kao dokaz u kaznenom postupku. Osim prava koje sam Vam rekao/la, imate pravo i birati želite li da s Vama u policiji i državnom odvjetništvu razgovara osoba istog ili suprotnog spola. Također, ponekad, ako je to nužno radi razjašnjavanja nekih okolnosti u kaznenom postupku, postoji mogućnost da Vas policija i državni odvjetnik ponovno ispituju. Tada imate pravo da Vas ispituje isti policijski službenik ili službenica/istražitelj, odnosno isti državni odvjetnik/ica, sudac/tkinja koji vas je već ispitao/la. Jeste li me razumjeli? Želite li da Vas ispita policijski službenik i kasnije državni odvjetnik/sudac Vašeg spola? Ako bude potrebno ponovno ispitivanje, želite li da to budu iste osobe?

4.3.4.4. Pravo žrtve na uskratu odgovora na pitanja koja nisu u izravnoj vezi s kaznenim djelom, a koja se odnose na strogo osobni život (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 4.)

Zaštita privatnosti žrtava svih kaznenih djela u sudskim postupcima, a posebno kod kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, jedna je od prioriteta svih država potpisnica brojnih

konvencija⁶⁵. Također, brojnim direktivama EU konkretiziraju se mjere osiguranja zaštite žrtava, posebno od sekundarne viktimizacije. Jedna od mjera za sprječavanje dodatne viktimizacije žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima jest izbjegavanje nepotrebnog ispitivanja žrtava o detaljima njihova privatnog života koji nisu u izravnoj vezi s kaznenim djelom, čime se naglašava potreba poštovanja dostojanstva žrtava, bez obzira na njihov raniji život ili ponašanje⁶⁶.

Ustavom Republike Hrvatske u članku 35. svakome su zajamčeni (pa tako i žrtvama kaznenih djela) poštovanje i pravna zaštita osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti, zaštita od zadiranja u strogo osobni život žrtava. Stoga, policijsko prikupljanje obavijesti od žrtava, posebno kaznenih djela protiv spolne slobode, trgovanja ljudima i kaznenih djela nasilja u obitelji mora biti provedeno s osobitom pažnjom, uvažavajući osobne karakteristike svake pojedine žrtve i stupanj njezine traumatizacije kaznenim djelom, pri čemu je posebno važno voditi računa o okolnostima počinjenja kaznenog djela (Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, NN 70/18., poglavlje 1.1.3.).

Traženje olakotnih okolnosti za počinitelja i utvrđivanje stupnja krivnje na temelju činjenica vezanih uz osobni život žrtve (posebno u kaznenim djelima počinjenim na štetu djece ili kaznenim djelima počinjenim bez pristanka žrtve, odnosno nad osobama koje su u odnosu na počinitelja u položaju zavisnosti ili osobama koje zbog bilo kojeg razloga nisu mogle izraziti svoje odbijanje), nedopustivo je, kako prilikom samog prikupljanja obavijesti ili ispitivanja žrtve tako i prilikom pojašnjavanja činjenica u sudskom postupku. Naime, počinitelji kaznenih djela često nastoje prikazati žrtvu u lošem svjetlu tako da neka ponašanja iz njezina života predoče kao opravdanje za poduzimanje protupravne radnje ili olakotnu okolnost u ocjeni stupnja krivnje s ciljem, za njih, pozitivnog ishoda kaznenog postupka (odbačaja kaznene prijave, obustave postupka, oslobađajuće presude). Tako su, primjerice, žrtvu spolnog delikta skloni prikazati kao otprije promiskuitetnu osobu ili upućivati na način njezina izazovnog odijevanja, a kod kaznenih djela trgovanja ljudima kao osobu koja je i ranije za novac bila spremna činiti neke radnje u zoni kažnjivosti (npr. prosjačiti ili kockati).

Žrtva stoga mora biti upoznata s pravom uskraćivanja odgovora na pitanja koja nisu u izravnoj vezi s kaznenim djelom, a odnose se na njezin strogo osobni život, čime se kod nje može stvoriti osjećaj povjerenja i sigurnosti. Žrtva će se ujedno osjećati ugodnije i biti suradljivija, što u konačnici može pridonijeti ustrajnosti u iskazu tijekom kaznenog postupka.

Primjer:

Tijekom razgovora možda ću Vas pitati nešto o Vašem osobnom životu, nešto čega se možda sramite ili Vam je neugodno o tome razgovarati. Morate znati da mi ne morate odgovoriti na pitanja ako smatrate da to za Vaš slučaj nije važno. Ako je to meni važno zbog razjašnjavanja kaznenog djela, reći ću Vam zašto Vas to pitam, odnosno zašto mi je važan Vaš odgovor. Također, na takva pitanja niste dužni odgovarati ni u daljnjem postupku, bez obzira na to postavi li Vam ih državni odvjetnik, sudac, osumnjičenik ili njegov branitelj.

⁶⁵ EU Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. (NN MU 18/97., 6/99., 14/02., 13/03., 9/05., 1/06., 2/10., 13/17.), članak 8., Konvencija VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja iz 2007. (NN 11/11., 13/11., 15/11.), članak 31. stavak 1. točka e., Konvencija VE o suzbijanju trgovanja ljudima iz 2005. (NN 7/07.), članak 11.

⁶⁶ Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, 15. 4. 2011., članak 12. stavak 4. točka d. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32011L0036> 19. 6. 2020., Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2011. o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije, SL L 335, 17. 12. 2011., članak 20. stavak 6. Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093> 19. 6. 2020., Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća (2012.), članak 23. stavak 3. točka c., Preuzeto s <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EN>, 19. 6. 2020.

4.3.4.5. Pravo žrtve zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 5.)

S obzirom na posebnu ranjivost žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, kako u odnosu na osobna svojstva žrtava tako i na sama obilježja tih kaznenih djela, sva tijela pretkaznenog i kaznenog postupka trebala bi primarno težiti pružanju sveobuhvatne zaštite žrtvama, a potom i osiguranju povjerenja žrtava prema institucijama. Žrtve tih kaznenih djela, bez obzira na to jesu li djeca ili odrasle osobe, zbog posljedica izazvanih povredom njihova tjelesnog, spolnog ili psihičkog integriteta, najčešće teško govore o onome što im se dogodilo, žele što prije zaboraviti neugodna iskustva i najčešće su u strahu od zastrašivanja i odmazde počinitelja i njemu bliskih osoba. Takav stav otežava postupanje policijskim službenicima u razotkrivanju obilježja kaznenih djela i pronalaženju, odnosno procesuiranju počinitelja. Naime, žrtve koje pred državnim tijelima budu izložene sekundarnoj viktimizaciji u smislu učestalog ponavljanja iskaza, ponekad se i pred počiniteljem na sudu ne osjećaju zaštićeno i ne samo da nisu spremne aktivno sudjelovati u kaznenom postupku nego i osjećaju dodatni pritisak te se često odlučuju, ako su primjerice u policiji dale iskaz, na sudu takav iskaz uskratiti, odnosno ponekad ga i mijenjati u odnosu na trenutačne okolnosti ugroze ili straha.

Stoga i Direktiva nalaže usku suradnju među tijelima pretkaznenog i kaznenog postupka kako bi se izbjegle višestruke i nepotrebne interakcije državnih tijela sa žrtvama, poglavito u smislu stvaranja nelagode kod žrtava stalnim ispitivanjem, a potom i omogućavanja vizualnog kontakta s počiniteljima (Direktiva, recital (53)). Pod suradnjom se ovdje podrazumijeva planiranje kaznenog postupka u smislu ispitivanja žrtava tih kaznenih djela, što primarno pretpostavlja dobru komunikaciju policije i državnog odvjetništva, a u kasnijim fazama kaznenog postupka i državnog odvjetništva i suda.

Naime, osiguranje zaštite žrtvi od sekundarne viktimizacije prema Direktivi pretpostavlja ograničenje broja ispitivanja žrtve te sprječavanje izravnog kontakta žrtve s počiniteljem tijekom ispitivanja⁶⁷, a ono se može učinkovito postići ispitivanjem žrtve putem audio-vizualnog uređaja, što žrtva može zahtijevati (konzumirajući to pravo) ako državno tijelo nije samo, uvažavajući okolnosti i potrebe žrtve, donijelo odluku o posebnom načinu ispitivanja (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 5.). S tim u vezi, Republika Hrvatska je, sukladno sa smjernicama za prijenos i provedbu Direktive, bila obvezna osigurati preduvjete za ispitivanje putem audio-vizualnih uređaja, uključujući i posebno odvojene prostorije za žrtve kako bi se izbjegao njihov kontakt s počiniteljima⁶⁸. Implementacijom odredbi Direktive u Zakon o kaznenom postupku propisane su mogućnosti i načini audio-vizualnog ispitivanja žrtava – svjedoka u kaznenom postupku. Kod žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, kao i kod djece žrtava tih (ali i drugih kaznenih djela) ispitivanje se može provesti na zahtjev žrtve, kako u prostorijama suda tako i u svom stanu ili drugom prostoru u kojem borave putem audio-vizualnog uređaja kojim rukuje stručna osoba, sa ili bez prisutnosti stranaka, tako da joj stranke mogu postavljati pitanja (ZKP, članak 292. stavci 3. i 4.). Korištenjem snimke tako ispitane žrtve u svojstvu svjedoka tijekom kaznenog postupka (koja će se zapečatiti i dodati zapisniku) sprječava se sekundarna

⁶⁷ DG Justice Guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU, članak 18., str. 39. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/13_12_19_3763804_guidance_victims_rights_directive_eu_en.pdf, 7. 4. 2021.

⁶⁸ DG Justice Guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU, članak 19., 20. i 24. Preuzeto s: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/13_12_19_3763804_guidance_victims_rights_directive_eu_en.pdf

viktimizacija žrtava, s obzirom na to da se takav svjedok može iznimno ponovno ispitati ako sud takvo ispitivanje ocijeni potrebnim (ZKP, članak 292. stavak 4.).

Kada su djeca žrtve spolnih delikata ili delikata trgovanja djecom u spolne svrhe, Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (Lanzarotska konvencija), Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije i Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava postavljaju načela istrage i kaznenog progona u postupovnom smislu, kojima se države obvezuju na usvajanje zakonskih i drugih mjera tijekom istraga i kaznenog progona kojima se osigurava provedba mjera zaštite djece u skladu s njihovim pravima i najboljim interesima, vodeći računa da se tijekom postupaka ne pogoršavaju traume koje je dijete iskusilo. Među ostalim, propisuju obavezu država na posebno postupanje prema djeci prilikom obavljanja obavijesnih razgovora i ispitivanja djece žrtava u svojstvu svjedoka. Kako bi se postigla adekvatna zaštita djece žrtava općenito, a posebno kod kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, razgovori i ispitivanje djece moraju se provesti žurno u prostorijama uređenim u tu svrhu, a trebaju ih provoditi posebno obučeni stručnjaci (najbolje isti ako je potrebno više razgovora), uz pratnju osobe od povjerenja. Radi posebne zaštite djece, *kako ne bi bila u istoj prostoriji s počiniteljem, razgovori i ispitivanja mogu se bilježiti* videozapisom i trebali bi se moći koristiti kao dokaz⁶⁹. Policijski službenici koji najčešće prvi obavljaju razgovor s djecom žrtvama ne koriste audio-video uređaje za snimanje razgovora jer se prema ZKP-u takve snimke ne mogu koristiti kao dokaz. Naime, prema ZKP-u, ispitivanje djeteta žrtve ovlašten je provesti samo sudac istrage za mladež na točno propisan način (ZKP, članci 292. i 297., ZSM, članak 115.). Kako ne bi došlo do izloženosti djece višestrukim ispitivanjima prvo na policiji, a potom na sudu (Lanzarotska konvencija, članak 35. stavak 1. točka e.) i spomenutih direktiva, potrebno je dijete žrtvu i njegova zakonskog zastupnika uputiti na mogućnost korištenja tog prava.

Žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima to pravo mogu *zahtijevati*, za razliku od žrtava drugih kaznenih djela koja to pravo mogu *predlagati*, ali je načelno postupak ostvarenja tog prava identičan⁷⁰.

⁶⁹ Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, članci 30., 35. i 36. stavak 2. Preuzeto s: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1d1> . 5. 5. 2023.; Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2004/68/PUP, članak 20.; Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, 15. 4. 2011., članak 12. stavak 4. točka d.; Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2002/629/PUP Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093> . 5. 5. 2023., članak 15. stavak 3. i 4.

⁷⁰ Više o ovom pravu opisano je u poglavlju Općih prava žrtava 5.3.1.11.

Primjer:

Iako ćemo danas nasamo razgovarati o onome što Vam se dogodilo, taj razgovor nije dokaz na sudu pa će Vas na sudu još jednom ispitati. Ispitivanje se provodi pred osumnjičenikom i njegovim odvjetnikom koji Vam mogu postavljati pitanja. Ako ne želite da osumnjičenik bude prisutan prilikom Vašeg ispitivanja na sudu, možete biti ispitani drugačije i Vaše je pravo to zahtijevati. U tom slučaju može Vas se ispitati u Vašem domu, ali i u prostorijama suda. Ako budete ispitivani na sudu, nalaziti ćete se u posebnoj prostoriji u kojoj, kako biste se osjećali sigurnije, mogu biti Vaša osoba od povjerenja i opunomoćenik. U drugoj će prostoriji biti okrivljenik, kojega nećete vidjeti ni čuti, što znači da Vam on neće moći postavljati pitanja, nego će to učiniti sudac koji vodi ispitivanje. Ispitivanje će se snimati uređajem za audio-video snimanje pa Vas u pravilu više nitko neće ispitivati jer će se ta snimka koristiti kao dokaz te u slučaju potrebe reproducirati će se na raspravi. Ako sud ipak procijeni da Vas treba ponovno ispitati, što je iznimka, to se može provesti potpuno jednako, tj. bez prisutnosti okrivljenika. Želite li koristiti to svoje pravo? Ako želite, o tome ću obavijestiti državnog odvjetnika.

4.3.4.6. Pravo žrtve na tajnost osobnih podataka (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 6.)

Direktivom je propisano da su države članice dužne poduzeti odgovarajuće mjere za zaštitu privatnosti, osobne nepovredivosti i osobnih podataka žrtava tijekom kaznenog postupka. Među ostalim, to su mjere za sprečavanje javnog širenja svih informacija koje bi mogle dovesti do otkrivanja identiteta djeteta žrtve (Direktiva, članak 21.). U odnosu na specifične individualne karakteristike i obilježja tih kaznenih djela, žrtve trgovanja ljudima uvijek su dovedene u stanje u kojem nemaju drugu stvarnu ili prihvatljivu mogućnost, osim da se podvrgnu zlouporabi kojoj su izložene.

Kada je riječ o spolnom izrabljivanju ili drugim oblicima spolnog nasilja kojima se povređuje spolni integritet žrtve, najčešće je kod njih prisutan strah od ponavljanja djela, odmazde počinitelja zbog podnesene prijave, osude okoline, ali i iznošenja neugodnih i intimnih detalja o kaznenom djelu. Zbog toga je spolno nasilje jedan od najmanje prijavljivanih zločina s najvećom proporcijom tamnih brojki, kako kod odraslih osoba tako i kod djece. Stoga su te žrtve u velikom riziku od sekundarne viktimizacije. Kako bi se to spriječilo, svim nadležnim tijelima koja postupaju u slučaju spolnog nasilja i trgovanja ljudima propisana je obaveza zaštite žrtava, među ostalim i čuvanjem u tajnosti njihovih osobnih podataka, koje mogu ustupati drugim tijelima samo pod određenim uvjetima (ZKP, članak 186. i 188.a).

U policijskom postupanju primijenit će se upozorenje svima onima koji sudjeluju u izvidima i kriminalističkim istraživanjima tih kaznenih djela na obavezu čuvanja svih činjenica, pa tako i osobnih podataka (ZKP, članak 206. f). Također, tijela javne vlasti u kojima se vode prethodni i kazneni postupak mogu ograničiti pristup informacijama, među ostalim i osobnim podacima žrtve (Zakon o pravu na pristup informacijama, NN 25/13., 85/15., 69/22., članak 15.). Kada je riječ o djeci žrtvama tih kaznenih djela, posebnu pozornost potrebno je posvetiti zaštiti njihova identiteta, odnosno spriječiti širenje informacija koje bi mogle voditi njihovoj identifikaciji (Lanzarotska konvencija, članak 31.e)⁷¹.

⁷¹ Više o pravu djeteta na tajnost osobnih podataka vidi u potpoglavlju 5.3.3.2.

Primjer:

Kao žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode ili kaznenog djela trgovanja ljudima imate pravo na tajnost osobnih podataka kako bi Vas se zaštitilo. To znači da svi sudionici kaznenog postupka, policijski službenici, državni odvjetnici, suci, svjedoci, vještaci i drugi koji sudjeluju u kaznenom postupku, ne smiju nikome davati Vaše podatke koji bi mogli otkriti Vaš identitet.

4.3.4.7. Pravo žrtve zahtijevati isključenje javnosti s rasprave (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 7.)

Prema Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava, države članice dužne su posebno vulnerabilnim žrtvama, kojima pripadaju i žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, pružiti adekvatnu zaštitu radi sprječavanja sekundarne viktimizacije izbjegavanjem, među ostalim, davanja iskaza na javnoj raspravi (članak 12. stavak 4.c). Za razliku od djece žrtava tih kaznenih djela kojima to pravo pripada automatizmom, punoljetne žrtve imaju pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave (ZKP, članak 44. stavak 4. točka 6.). Nakon zahtjeva žrtve podnesenog sudu, odluku o isključenju javnosti donosi vijeće rješenjem, koje mora biti obrazloženo i javno objavljeno, pri čemu žalba ne zadržava izvršenje (ZKP, članak 390.)⁷².

4.4. Prava žrtava nasilja u obitelji

Pod nasiljem u obitelji podrazumijeva se bilo koji oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja prema bliskoj osobi, odnosno širok dijapazon ponašanja člana obitelji (primjenom sile, zastrašivanja, manipulacije i sl.) kojim se uspostavlja moć i kontrola nad drugim članom obitelji, odnosno bliskom osobom (Pence, Paymar, 1986) bez obzira na njihove biološke ili zakonske obiteljske veze (Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, 2014, recital 41. članak 3.b.)⁷³, u daljnjem tekstu: Istanbulska konvencija). Nasilje u obitelji najčešće je posljedica složenosti narušene dinamike interakcijskih odnosa među članovima obitelji uvjetovane faktorima rizika kojima su izloženi svaki od njih pojedinačno, ali i u odnosu na cjelokupno društvo (Šeparović, 1998:110).

Procesni položaj žrtava nasilja u obitelji unaprijeđivan je tijekom povijesti razvojem zakonodavstva, kako na međunarodnom tako i na nacionalnom planu, uvažavanjem specifičnosti u obilježjima samih žrtava, šteti nastaloj kaznenim djelom, prirodi kažnjivih radnji počinjenih na njihovu štetu te specifičnostima odnosa između žrtava i počinitelja. Naime, nasiljem u obitelji najčešće su pogođene žene – rodno uvjetovano nasilje, djeca, osobe s invaliditetom i osobe starije životne dobi (Martinjak, Kikić, Kovčo Vukadin, 2020), a s obzirom na to da se događa najčešće unutar četiri zida, ostaje nepoznato sve dok posljedice nisu posebno izražene ili postoji neposredna opasnost za život žrtava. Ujedno, riječ je o deliktima nasilja najčešće počinjenih s namjerom, koji gotovo uvijek imaju tendenciju ponavljanja, odnosno progresije u teže oblike.

⁷² Više o isključenju javnosti s rasprave vidi u potpoglavlju 5.3.3.3.

⁷³ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Dostupno na: <https://ravnoopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf> . Pristupljeno 8. 5. 2023.

Sveobuhvatnu zaštitu žrtava obiteljskog nasilja, osim Direktive, donosi i Istanbulska konvencija, koja obvezuje zemlje članice na zaštitu prava i interesa žrtava, uključujući i njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim stadijima istrage i sudskog postupka, stavljajući prava žrtve u prethodnom i kaznenom postupku u središte svih mjera (Istanbulska konvencija, članak 56., članak 7. stavak 2.). Također, Konvencija o pravima djeteta u članku 19. jasno definira zaštitu djece od svih oblika nasilja kao jedno od temeljnih dječjih prava pa se djeca žrtve kriminaliteta, zbog svojih osobnih obilježja i prirode odnosa s počiniteljem, smatraju posebno ranjivim žrtvama u kontekstu obiteljskog nasilja (Kovčo Vukadin, Martinjak, Kikić, 2021).

Budući da je u Republici Hrvatskoj nasilje u obitelji kažnjivo kao prekršaj (ZZNO, čl. 10.) i kao kazneno djelo (KZ, članak 179.a⁷⁴), prava žrtava koja im pripadaju ponešto se razlikuju u pogledu kaznenih djela i prekršaja. Naime, kada je riječ o kaznenim djelima s elementima nasilja u obitelji, žrtvama pripadaju sva opća prava žrtava⁷⁵ te, ovisno o vrsti počinjenog nasilja i dobi žrtve, dodatna prava: prava žrtava kaznenih djela nasilja počinjenih s namjerom, prava djece žrtava, kao i prava žrtava kaznenih djela protiv spolne slobode (ZKP, članci 43. i 44.).

Žrtve prekršaja nasilja u obitelji imaju pravo:

1. na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji
2. na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji
3. na zaštitu od zastrašivanja i odmazde
4. na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka
5. na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje
6. da na njezin zahtjev, bez nepotrebne odgode, bude obaviještena o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika te stavljanju izvan snage odluke o izricanju zaštitnih mjera i ukidanju mjera opreza koje su određene radi njezine zaštite ili otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora
7. na tajnost podataka čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njezina sigurnost ili sigurnost osoba iz članka 8. stavaka 1. i 2. ovoga Zakona (ZZNO) te pravo zahtijevati isključenje javnosti u postupku pred sudom
8. na opunomoćenika u postupku
9. na vlastiti zahtjev, biti obaviještena o poduzetim radnjama u povodu prijave i o ishodu postupka
10. biti ispitana bez neopravdane odgode nakon podnošenja prijave, pravo zahtijevati da bude ispitana u postupku pred sudom te pravo da se daljnja ispitivanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe prekršajnog postupka
11. da je u policiji ispita osoba istog spola
12. na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, osim ako prekršajni postupak zahtijeva takav kontakt
13. na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu sukladno s posebnim zakonom
14. na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda, radi neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva
15. druga prava propisana zakonom kojim se uređuje kazneni postupak, osim onih prava koja po naravi stvari može imati samo žrtva kaznenog djela (ZZNO, članak 6.).

Iz navedenih prava vidljivo je da žrtve prekršaja nasilja u obitelji, bez obzira na oblik nasilja i dob žrtve, uz opća prava žrtava, imaju pravo:

⁷⁴ Osim kaznenog djela Nasilje u obitelji iz članka 179.a, u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu kaznena djela počinjena prema bliskim osobama predstavljaju kvalifikatorni oblik drugih kaznenih djela (npr. Prijetnje iz članka 139. stavak 2., Tjelesna ozljeda iz čl. 117. stavak 2., Teška tjelesna ozljeda iz članka 118. stavak 2., i dr.).

⁷⁵ Više o općim pravima žrtava vidi u poglavlju 5.1.

- na tajnost podataka
- zahtijevati isključenje javnosti u sudskom postupku
- da ih u policiji ispita osoba istog spola
- izbjegavanja kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka
- na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu
- na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda, radi neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva.

Kako bi se pojednostavilo postupanje policijskih službenika koji izravno pružaju intervencije u povodu dojava o nasilju u obitelji, Ravnateljstvo policije izradilo je poseban obrazac obavijesti o pravima žrtve prekršaja nasilja u obitelji (prilog 10.)

Budući da je većina prava žrtava obrađena u ranijim poglavljima, u nastavku su prikazana specifična prava žrtava prekršaja nasilja u obitelji.

4.4.1. Pravo žrtve na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 12.)

Utemeljenje za uvođenje tog prava žrtava prekršaja nasilja u obitelji nalazi se u specifičnosti položaja žrtava u odnosu na počinitelje. Naime, bliska povezanost s počiniteljem, dijeljenje životnog prostora, zajednička skrb o djeci i drugim članovima obitelji, ekonomska nesigurnost ili ovisnost o počinitelju, nedostatak socijalne podrške, strah i neizvjesnost o budućim događanjima, najčešći su razlozi zbog kojih žrtve nevoljko prijavljuju nasilje, a kada i prijave, nerijetko odustaju od svjedočenja, posebno kada se ono odvija na raspravi u nazočnosti počinitelja.

Da bi se žrtve zaštitile i mogle neometano davati iskaze pred policijom i na sudu, tj. kako bi se spriječila njihova sekundarna viktimizacija, a istodobno pridonijelo uspješnosti prekršajnih izvida i u konačnici sudskih postupaka, Istanbulskom konvencijom naloženo je državama koje su je ratificirale da poduzmu potrebne zakonodavne ili druge mjere kako bi zaštitile prava i interese žrtava, uključujući i njihove posebne potrebe kao svjedoka u svim stadijima istrage i sudskog postupka. Jedna od obaveza jest, kad god je to moguće, osigurati da se izbjegne kontakt između žrtava i počinitelja u prostorijama policije, državnog odvjetništva i suda (Istanbulska konvencija, članak 56. stavak 1. točka g.) kako bi se spriječila nelagoda koju žrtve doživljavaju tijekom policijskog i sudskog postupka uslijed vizualnog kontakta s počiniteljem, njegovom obitelji i osobama iz okruženja počinitelja.

Direktiva također potiče države članice na poduzimanje niza mjera za sprječavanje rizika pojave sekundarne viktimizacije i dodatne traumatizacije žrtava, poput odvojenih ulaza u zgradama sudova (i policije), pozivanja počinitelja i žrtava u različito vrijeme, korištenja audio-vizualnih uređaja i drugih tehnologija prilikom ispitivanja i sl. (Direktiva, članci 19. i 23. stavak 2. točka a.). Implementacijom tih međunarodnih standarda zaštite žrtava u hrvatsko zakonodavstvo, u ZZNO je uvedeno pravo žrtve na izbjegavanje kontakta s počiniteljem (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 12.).

Načini omogućavanja izbjegavanja kontakta žrtve s počiniteljem u okviru pravosudnih tijela propisani su ZKP-om, čije se odredbe supsidijarno primjenjuju i u prekršajnom postupku. Na primjer, sprječavanje kontakta žrtve s počiniteljem u prostorijama suda, omogućit će djelatnici Odjela za podršku žrtvama i svjedocima, koji u okviru svoje djelatnosti mogu odvesti žrtvu u posebnu prostoriju (ne javnu čekaonicu ili pred sudnicu) te je u dogovoru sa sucem dovesti u sudnicu dok počinitelj nije prisutan, što je povezano s pravom žrtve na djelotvornu psihološku i drugu pomoć tijela, organizacija i ustanova za pomoć i

potporu žrtvama (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 2.)⁷⁶. Također, sudac za prekršaje može pozvati osumnjičenika i žrtvu na raspravu u različito vrijeme (PZ, članci 128. i 147.) ili pak provesti dokaznu radnju ispitivanja svjedoka audio-video uređajem (PZ, članak 173., ZKP, članak 292. stavci 3. i 4.)⁷⁷ ili isključenjem javnosti s rasprave (PZ, članak 165. stavci 2. i 6., članak 169. stavci 3. i 4. i članak 223. stavak 11., ZKP, članci 338. do 390.).

Kada govorimo o postupanju policije, jedna od mjera osiguranja tog prava propisana je već i ranije Standardnim operativnim postupkom policije u slučaju nasilja u obitelji (Ravnateljstvo policije, 2011; u daljnjem tekstu: SOP), prema kojem su policijski službenici već pri samom dolasku na intervenciju dužni razdvojiti počinitelja i žrtvu te prikupiti obavijesti od žrtve neometano, u odvojenoj prostoriji, bez nazočnosti počinitelja (SOP, hodogram 2., točke 8. i 17.).

Osim punoljetnih žrtava prekršaja obiteljskog nasilja, i djeca imaju pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem, bez obzira na to u kojem su bliskom odnosu s njim (roditelj, brat/sestra, djed/baka i sl.). Djeca žrtve obiteljskog nasilja uživaju posebnu zaštitu i prema međunarodnom i prema hrvatskom zakonodavstvu. Prema Direktivi, osim prava koja imaju odrasle žrtve, djeca trebaju posebnu potporu zbog velikog rizika od sekundarne i ponovljene viktimizacije te zastrašivanja i odmazde povezanih s takvim nasiljem. Naime, djeca mogu biti izravno izložena nasilju, ali i svjedočiti nasilju, primjerice među roditeljima. Takvo nasilje koje nije izravno usmjereno prema djeci također može ostaviti teške posljedice te ugroziti njihov pravilan rast i razvoj.

Jedno od prava djece žrtava jest da se sve radnje prema djetetu moraju poduzimati u nazočnosti roditelja. Međutim, kada je roditelj počinitelj, policija i druga nadležna tijela dužna su zlostavljajućim roditeljima onemogućiti pristup ispitivanju djece zbog mogućeg postojanja sukoba interesa između djeteta kao žrtve i nositelja roditeljske skrbi. Tada će se razgovori s djetetom i ispitivanja obaviti u nazočnosti socijalnog radnika ili drugog ovlaštenog zastupnika djeteta, odnosno posebnog skrbnika (Direktiva, članak 24.).

I Istanbulska konvencija obvezuje sva nadležna tijela država članica na posebne mjere zaštite djece jer će dijete obično biti izloženije nego odrasla osoba i vjerojatnije je da će biti zastrašeno, što može uključivati mjere poput neobvezivanja djeteta na svjedočenje u prisutnosti počinitelja (Istanbulska konvencija, članak 26. i 56.(239):86).

SOP-om je propisano da se i djetetu žrtvi mora omogućiti neometano iskazivanje bez nazočnosti počinitelja. Ako je potrebno obaviti obavijesni razgovor s djetetom ili maloljetnom osobom, a oba su roditelja/zakonska zastupnika osumnjičena za nasilje u obitelji ili nezlostavljajući roditelj/zakonski zastupnik ne može prisustvovati obavijesnom razgovoru, potrebno je odmah izvijestiti stručnog djelatnika Zavoda za socijalni rad koji treba biti prisutan radi zaštite prava i interesa djeteta žrtve i eventualnog zbrinjavanja djeteta (ZSM, članak 115., ZKP članak 53. stavak 1., članak 108. stavak 5. točka 3.).

Postupanje u slučaju da je dijete žrtva obiteljskog nasilja provodit će specijalizirani policijski službenik za mladež posebno obučen za zaštitu djetetovih prava, a koji će u suradnji sa zakonskim zastupnikom poduzeti sve mjere kako dijete ne bi bilo u kontaktu s počiniteljem (SOP, hodogram 2., 25.).

Ako žrtva želi koristiti pravo na izbjegavanje kontakta s počiniteljem, policijski će službenik, osim poduzimanja mjera u sprječavanju kontakta žrtve s počiniteljem, u okviru pojedinačne procjene potreba žrtve, o htijenju žrtve obavijestiti suca za prekršaje.

⁷⁶ Više o poslovima Odjela za podršku žrtvama vidi u potpoglavlju 4.1.1.

⁷⁷ Više o ispitivanju putem audio-video uređaja vidi u potpoglavlju 4.1.12.

Primjer:

Kao žrtva prekršaja obiteljskog nasilja, radi zaštite imate pravo ne susretati se s počiniteljem, kako kod nas u policiji tako i na prekršajnom sudu. To znači da ako postoji neki razlog, npr. da se bojite počinitelja ili njegove obitelji, poduzet ćemo sve da se ne sretnete s njim ili njemu bliskim osobama. Ako to pravo želite koristiti i na sudu, ako Vas budu zvali na saslušanje, od njih možete zatražiti da Vas jednako zaštite. To se može postići zakazivanjem rasprave u različito vrijeme, ispitivanjem audio-video uređajem iz zasebne prostorije, a ako se odlučite obratiti tijelima za podršku, o kojima sam Vam već nešto rekao/la, oni Vas mogu smjestiti u posebnu čekaonicu i osigurati Vam da s ne sretnete s počiniteljem na hodniku suda. O Vašem ću zahtjevu obavijestiti prekršajni sud (u obrascu pojedinačne procjene potreba žrtve).

4.4.2. Pravo žrtve na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu sukladno s posebnim zakonom (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 13.)

Državama članicama Direktivom se nalaže da pruže specijalističku potporu i pravnu zaštitu osobama koje su posebno ranjive ili se nalaze u situacijama koje ih izlažu posebno velikom riziku štete, poput osoba koje podliježu ponovljenom nasilju u bliskim odnosima, žrtava rodno uvjetovanog nasilja ili osoba koje su žrtve drugih vrsta kaznenih djela u državi članici čiji nisu državljani ili u kojoj nemaju boravište (Direktiva, recital (38)).

Radi pružanja potpore žrtvama, Direktiva obvezuje članice na uspostavu općih službi za potporu žrtvama i besplatnih specijalističkih službi, koje mogu biti javne ili nevladine organizacije, a kojima se žrtve mogu obratiti dobrovoljno, bez obzira na to je li žrtva nadležnom tijelu podnijela formalnu prijavu za kazneno djelo (Direktiva, članak 8.). Pod minimalnom specijalističkom potporom, među ostalim, podrazumijeva se i pružanje utočišta ili drugog prikladnog privremenog sigurnog smještaja, osobito u odnosu na posebne potrebe žrtava koje su pretrpjele znatnu štetu zbog težine kaznenog djela ili su u neposrednom riziku od sekundarne i ponovljene viktimizacije i/ili zastrašivanja i odmazde (Direktiva, članak 9.).

I Istanbulska konvencija posebnu pozornost pridaje specijaliziranim oblicima potpore i pomoći radi zaštite žrtava obiteljskog nasilja, pri čemu obvezuje države potpisnice na poduzimanje potrebnih zakonodavnih i drugih mjera kako bi se osigurao dovoljan broj odgovarajućih i lako dostupnih skloništa radi omogućavanja sigurnog smještaja i proaktivne pomoći žrtvama, osobito ženama i njihovoj djeci (Istanbulska konvencija, članak 23.).

Transponiranjem odredbi Direktive i Istanbulske konvencije u hrvatsko zakonodavstvo, žrtve nasilja u obitelji mogu ostvariti pravo na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, kao pravo na uslugu organiziranog stanovanja u kriznim situacijama u kojima je ugrožen život, zdravlje ili dobrobit osobe dok s ne osiguraju uvjeti za njezin povratak u obitelj ili drugi smještaj, a najdulje do godinu dana (ZOSS, članak 107. stavak 9., 112. stavak 2. točka 7., 113. stavak 2. točka 5.). Usluge organiziranog stanovanja žrtvama nasilja u obitelji mogu pružiti ustanove socijalne skrbi, jedinice lokalne i područne samouprave, udruge, vjerske zajednice i druge pravne osobe i udomiteljske obitelji (ZOSS, članak 162.)⁷⁸. Uz uslugu stanovanja, ovisno o potrebama pojedine žrtve, pruža im se stalna ili povremena stručna pomoć i potpora u osiguranju osnovnih životnih potreba te socijalnih, radnih, kulturnih, obrazovnih i drugih potreba radi uspostavljanja i održavanja njihovih

⁷⁸ Popis ustanova koje pružaju tu uslugu na lokalnoj razini daje se žrtvi u sklopu upoznavanja s njezinim pravima (vidi potpoglavlje 5.1.1. i Prilog 2.).

socijalnih uloga, izjednačavanja mogućnosti, poboljšanja kvalitete života, poticanja aktivnog i samostalnog življenja te socijalnog uključivanja (ZOSS, članak 106.). Žrtvama nasilja u obitelji, kojima je priznata usluga smještaja u kriznim situacijama, priznaje se pravo na zajamčenu minimalnu naknadu u visini 50% od zajamčene minimalne naknade ako nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba (ZOSS, članak 28. stavak 2. i članak 23.).

Sva državna i javna tijela, kao i organizacije za pomoć i potporu s kojima dolaze u kontakt, dužne su žrtve nasilja u obitelji upoznati s pravom na siguran smještaj bez obzira na to jesu li one formalno prijavile nasilje (ZKP, članak 43. stavci 4. i 5.).

Budući da u Republici Hrvatskoj nasilje u obitelji, ovisno o kontinuitetu i intenzitetu radnje počinjenja, može biti kvalificirano kao prekršaj, ali i kazneno djelo, potrebno je voditi računa o zakonitom upoznavanju žrtava s tim pravom. Naime, kada je riječ o prekršaju nasilja u obitelji, policijski će službenik s tim pravom upoznati žrtvu na temelju odredbe članka 6. ZZNO-a te joj uručiti pisanu obavijest o pravima žrtve prekršaja. Kada se radi o kaznenom djelu Nasilja u obitelji (KZ, članak 179.a) ili kvalificiranom obliku drugog kaznenog djela počinjenog prema bliskoj osobi (npr. Prijetnje iz članka 139. stavak 3., Tjelesna ozljeda iz čl. 117. stavak 2., Teška tjelesna ozljeda iz članka 118. stavak 2. i dr.), policijski će službenik s tim pravom upoznati žrtvu kaznenog djela na temelju objašnjenja prava na zaštitu od zastrašivanja i odmazde (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 3.), odnosno drugim pravima propisanim zakonom (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 13.) te joj uručiti opću obavijest o pravima žrtve. Uz obavijest o pravima žrtve, policijski službenik dužan joj je dati popis ustanova putem kojih može ostvariti to pravo (SOP, hodogram 3., točka 5.).

Ako žrtva odluči koristiti to pravo, policijski službenik dužan je odmah uspostaviti kontakt sa stručnim osobama Zavoda za socijalni rad, koji će na temelju ovlasti propisanih ZOSS-om donijeti odluku o osnovi za korištenje tog prava konkretne žrtve, organizirati smještaj u kriznoj situaciji, odvesti žrtvu na lokaciju smještaja te joj pružiti druge oblike pomoći i potpore. Ako postoji procjena da je žrtva posebno ugrožena, policija može, na obrazloženi zahtjev Zavoda za socijalni rad⁷⁹, pružiti pomoć (asistenciju) stručnim osobama Zavoda, odnosno prevesti žrtvu do skloništa i zaštititi njezinu sigurnost (PONPPS, članci 6. do 11.).

Primjer:

Ako ste u strahu od počinitelja i ne želite se vratiti kući, a trenutačno nemate gdje živjeti ili se bojite da bi Vas počinitelj mogao pronaći i nauditi Vam, imate pravo na besplatan privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu. To znači da možete sami kontaktirati neku ustanovu s popisa koji sam Vam dao/la, a mogu Vam i ja pomoći pozivom Zavodu za socijalni rad, čiji će stručni djelatnici razgovarati s Vama i vidjeti gdje će Vas smjestiti. S Vama mogu ići i Vaša djeca. U ustanovi možete biti šest mjeseci, a najdulje godinu dana. U to vrijeme dobit ćete svu potrebnu podršku i pomoć, od psihološke do materijalne. Ako se odlučite na smještaj, sve detalje objasnit će Vam stručni djelatnici Zavoda. Želite li smještaj? Ako želite, odmah ću nazvati Zavod i zatražiti da dođu i osiguraju Vam to. Ako se kasnije odlučite sami kontaktirati Zavod, molim Vas da me o tome obavijestite kako bih mogao/la o tome obavijestiti sud, za slučaj da Vas budu trebali. Pritom mi ne morate reći svoju adresu ako je ona tajna iz sigurnosnih razloga. Tada će Vas sud pozvati putem stručnih djelatnika Zavoda.

⁷⁹ Zahtjev za pružanje pomoći može se staviti i usmeno ako postoje iznimne okolnosti, ali je Zavod dužan naknadno dostaviti i pisani zahtjev (PONPPS, članak 7. stavak 2.).

4.4.3. Pravo žrtve na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda, radi neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 14.)

Žrtve nasilja u obitelji specifične su i po tome što najčešće žive s počiniteljem u istom kućanstvu. Žrtvina odluka o napuštanju zajedničkog kućanstva najčešće ovisi o više čimbenika: koliko je dugo bila izložena nasilju, kakav je bio intenzitet nasilja, kakva ponašanja očekuje od počinitelja nakon podnošenja prijave i sl., ali i kakvu je zaštitu dobila od državnih tijela. U nekim slučajevima, kada se žrtva zbog nasilja odluči napustiti zajedničko kućanstvo, može naići na prepreke u realizaciji odlaska, što ovisi o okolnostima u kojima se našla, najčešće zbog straha da joj počinitelj neće dopustiti pristup kućanstvu, kao ni da uzme svoje i stvari djece s kojom je odlučila otići.

Kako bi se izbjegle situacije da žrtva mora napustiti zajedničko kućanstvo, a da pritom bude zaštićena njezina sigurnost, zemljama članicama Direktivom se nalaže poduzimanje mjera za zaštitu sigurnosti i dostojanstva žrtava i članova njihovih obitelji od sekundarne i ponovljene viktimizacije te od zastrašivanja i odmazde, kao što su privremeni sudski nalozi, nalozi za zaštitu ili nalozi kojima se ograničavaju slobode (Direktiva, recital (52)). I Istanbulska konvencija obvezuje zemlje stranke na poduzimanje potrebnih zakonodavnih ili drugih mjera radi osiguranja da su odgovarajući nalozi o zabrani pristupa ili nalozi o zaštiti dostupni žrtvama svih oblika nasilja u obitelji te da počinitelji kojima su takve mjere izrečene i koji ih krše budu adekvatno sankcionirani (Istanbulska konvencija, članci 52. i 53.).

I prije implementacije spomenutih odredbi Direktive i Istanbulske konvencije, Republika Hrvatska predviđala je zakonsku mogućnost izricanja mjera počiniteljima nasilja u obitelji, kojima je bio cilj da žrtve ostanu u kućanstvu, a počinitelj, koji krši zakon, preuzme odgovornost za svoje ponašanje i bude udaljen, odnosno onemogućen u ponavljanju. Tako policija naredbom može samostalno izreći mjere opreza počiniteljima svih prekršaja i to: zabranu posjećivanja određenog mjesta ili područja, zabranu približavanja određenoj osobi, zabranu uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, u trajanju do 8 dana, a nakon toga predložiti sudu produljenje ili samostalno izricanje mjera koje izvršava policija, a mogu trajati najdulje do okončanja postupka (PZ, članak 130.). Međutim, upitna je učinkovitost tih mjera s obzirom na to da je za kršitelja mjere predviđena isključivo novčana kazna (PZ, članak 132. stavak 5.).

Isto tako, u prvom Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji iz 2003. sud je počiniteljima prekršaja nasilja u obitelji mogao prije i tijekom prekršajnog postupka izreći zaštitne mjere, i to: mjere obveznog psihosocijalnog tretmana, zabrane približavanja žrtvi nasilja, zabrane uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, udaljenja iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, osiguranja zaštite osobe izložene nasilju, obveznog liječenja od ovisnosti, oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja, sa svrhom da se njihovom primjenom spriječi nasilje u obitelji, osigura nužna zaštita zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju te otklone okolnosti koje pogoduju ili poticajno djeluju na počinjenje novog prekršaja (ZZNO, NN 116/03., članci 7. i 8.). Problem je u praksi bio što su sudovi vrlo rijetko izricali mjere udaljenja iz stana i zabrane približavanja žrtvi počiniteljima, a kada su i bile izrečene, nisu doneseni propisi o načinu njihove provedbe. S druge strane, takve se mjere nisu mogle izreći počiniteljima kaznenih djela s elementima nasilja u obitelji (osim određivanja istražnog zatvora počinitelju). Recidivizam nasilja u obitelji i povećan broj ubojstava žrtava nakon prijavljenog nasilja bili su razlozi kontinuiranog unaprjeđenja legislative u ovom području, a implementacijom Direktive i Istanbulske konvencije, prihvaćeni su međunarodni standardi zaštite žrtava kojima su

naprijeđeni zakonski instrumenti za onemogućavanje počinitelja, kako prekršaja tako i kaznenih djela nasilja u obitelji⁸⁰.

Unatoč zaštitnim mjerama predviđenim zakonom (PZ, članak 50., ZZNO, članak 13.), čija je provedba vremenski ograničena (pojedine se mogu izreći najdulje do dvije godine), žrtve se u pojedinim situacijama ipak odlučuju napustiti počinitelja i zajedničko kućanstvo. U pogledu fizičke zaštite žrtava radi uzimanja iz kuće, stana ili drugog stambenog prostora osobnih isprava, odjeće, novca i drugih stvari koje su joj nužne u svakodnevnom životu, u ZZNO-u iz 2003. postojala je zaštitna mjera kojom je policija bila ovlaštena otpratiti osobu izloženu nasilju i štiti je prilikom uzimanja njezinih stvari i izlaska iz kuće, stana ili drugog stambenog prostora (ZZNO, NN 116/03., članak 13.). Međutim, u praktičnoj provedbi te mjere sudovi nisu davali nalog policiji za njihovo izvršenje, nego su policijski službenici na traženje žrtve odlazili s njom u stan i omogućavali joj da uzme stvari, pritom joj pružajući fizičku zaštitu od počinitelja i drugih članova kućanstva. Zbog takvog načina postupanja, policijski službenici bili su izloženi predstavkama počinitelja u kojima su optuživani da su pomogli žrtvi da, osim dokumenata i odjeće, iz kućanstva uzme stvari i novčana sredstva koja su njihovo vlasništvo ili bračna stečevina, što bi bilo predmet spora u imovinskopравnim odnosima. Stoga je izmjenama ZZNO-a to područje uređeno tako da se postupak provodi u okviru prava žrtve na policijsku zaštitu i osiguranje, prema nalogu suda, radi neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva, i to tako da žrtva ili policija (kao ovlašteni tužitelj u prekršajnom postupku) zatraže sudski nalog u kojem su taksativno navedeni osobni predmeti koje žrtva može uzeti iz zajedničkog kućanstva (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 14., SOP, hodogram 2. točka 23.). To pravo mogu koristiti i žrtve kaznenih djela s elementima nasilja u obitelji u okviru općih prava žrtava, odnosno prava na zaštitu od zastrašivanja i odmazde (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 3.) i drugih prava propisanih zakonom (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 13.).

Primjer:

Ako ste odlučili napustiti zajedničko kućanstvo i razdvojiti se od počinitelja, a zbog nekog se razloga bojite da bi Vam počinitelj ili njemu bliske osobe mogli onemogućiti uzimanje osobnih stvari iz kućanstva, imate pravo na našu fizičku zaštitu dok to radite. To možemo poduzeti tek kada sud da nalog policiji. Da bismo mogli zatražiti nalog, bilo bi dobro da pokušate napraviti popis svojih i stvari svoje djece (ako ona idu s Vama), koji ćemo priložiti našem zahtjevu. Moram Vas upozoriti da možete uzeti samo osobne isprave, odjeću, novac, lijekove i druge stvari koje su Vam nužne u svakodnevnom životu. Nećete moći iznositi stvari koje su zajednička imovina (npr. namještaj, kućanske uređaje i sl.) jer ćete u vezi toga, ako se ne dogovorite s počiniteljem, morati pokrenuti sudski postupak o podjeli imovine. Kada dobijemo nalog, otpratit ćemo Vas do stana i biti s Vama dok uzimate stvari, a potom ćemo Vas otpratiti do nove adrese stanovanja. Jeste li me razumjeli? Hoćete li koristiti to pravo?

⁸⁰ Uvođenjem mjera opreza u kazneno procesno zakonodavstvo, kojima se počinitelju kaznenog djela nasilja u obitelji mogu izreći mjere opreza u slučaju da nije određen istražni zatvor, postignuta je adekvatna i učinkovita zaštita žrtava (ZKP, članci 98. do 101.).

4.4.4. Druga prava propisana zakonom kojim se uređuje kazneni postupak, osim onih prava koja po naravi stvari može imati samo žrtva kaznenog djela (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 15.)

Pravila vođenja prekršajnog postupka propisana su PZ-om. Međutim, kako su žrtve prekršaja obiteljskog nasilja u posebnom procesnom položaju u prekršajnom postupku zbog odredbi ZZNO-a o njihovim pravima, odnosno imaju posebna dodatna prava u odnosu na druge oštećenike u prekršajnom postupku, supsidijarnom primjenom ZKP-a pripadaju im i sva prava žrtava kaznenih djela prema ZKP-u, osim onih koja može imati samo žrtva kaznenog djela. To znači da žrtve prekršaja nasilja u obitelji mogu ostvarivati ostala prava predviđena ZKP-om i drugim zakonima (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 13.), kao što su prava oštećenika poput onog na uvid u spis, prava na besplatno prevođenje bitnih informacija (ako ne govori hrvatskim jezikom), podnošenje imovinskopravnog zahtjeva te ostala prava predviđena ZKP-om i drugim zakonima, poput prava na jednokratnu novčanu naknadu i dr.

Zbog razlika u naravi kaznenog i prekršajnog postupka, žrtve prekršaja nasilja u obitelji **ne mogu** ostvarivati sljedeća prava, koja inače mogu ostvarivati žrtve kaznenih djela:

- pravo na podnošenje prijedloga za progon i privatne tužbe, sudjelovanje u kaznenom postupku kao oštećenik, obavještanje o odbacivanju kaznene prijave ili odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 8.) jer se to pravo odnosi na kazneni postupak

- pravo na obavijest državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 9.), osim u slučaju da je državni odvjetnik podnositelj optužnog prijedloga, dok će to pravo u prekršajnom postupku moći koristiti na temelju ZZNO-a (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 9.)

- pravo da na svoj zahtjev bez nepotrebne odgode bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te poduzetim mjerama radi njezine zaštite (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 10.) jer se to pravo odnosi isključivo na kazneni postupak, ali ga žrtva prekršaja ostvaruje na temelju ZZNO-a (ZZNO, članak 6. stavak 1. točka 6.)

- pravo da na svoj zahtjev bude obaviještena o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak (ZKP, članak 43. stavak 1. točka 11.) zbog prirode postupka

- pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva (ZKP, članak 43. stavak 2.) jer u prekršajnom postupku kao oštećenik može sama postaviti imovinskopravni zahtjev i ima pravo na opunomoćenika koji joj može pomoći u njegovu podnošenju

- pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna (ZKP, članak 43. stavak 3.) s obzirom na to da žrtve prekršaja nisu obuhvaćene ZONNŽKD-om (ZONNŽKD, članak 1.).

Stoga je važno prilikom informiranja o njihovim pravima žrtve prekršaja nasilja u obitelji upozoriti i na to da navedena prava žrtava iz ZKP-a, zbog njegove prirode, ne mogu ostvarivati.

LITERATURA

Knjige, članci:

1. Ajduković, M. (2000.). *Krizni događaji i kriza kao psihičko stanje*. U: Arambašić, L. (ur.), Psihološke krizne intervencije. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć, 33-35.
2. Ajduković, M., Hudina, B. (1996). *Značaj učinkovite komunikacije u radu pomagača*, U: Stres, trauma, oporavak: udžbenik programa „Osnove psihosocijalne traume i oporavka“, ur. Jasenka Pregrad. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
3. Arambašić, L. (2000.). *Stresni i traumatski događaji i njihove posljedice*. U: L. Arambašić (ur.), Psihološke krizne intervencije (11. – 31.). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
4. Arbanas, G. (2010). *Posttraumatski stresni poremećaj kod žrtava silovanja*, u: Mužinić, L., Vukota, Lj., Tretman seksualnih delinkvenata i zaštita zajednice, Zagreb: Medicinska naklada.
5. Baboselac-Marić, M. (2014). *Obilježja policijske kulture*. Policija i sigurnost, 23(3), 239-250.
6. Bezić, R., Šprem, P. (2020). *Zaštita žrtava u kaznenom postupku – praktična implementacija Direktive 2012/29/EU*. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 27 (2), 603-636.
7. Bežovan, G. (2003). *Razvoj organizacija civilnog društva kao pretpostavka uspješne reforme socijalne države u Hrvatskoj*, Politička misao, XL(1), 72-91.
8. Borovac Zekan, S., Gabrić, K. (2021). *Neverbalna komunikacija kao alat uvjeravanja u javnom nastupu*. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, 15 (3-4), 143-158.
9. Burić, Z. (2015). *Novi položaj žrtve u kaznenom postupku – u povodu obveze transponiranja odredaba Direktive 2012/29/EU u hrvatski kaznenopravni sustav*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 22 (2), 383-410.
10. Cajner Mraović, I., Puhovski, Ž. (2005). *Policija i građani. Priručnik za građane*. Zagreb: MUP i HHO.
11. Cvitanović, L., Derenčinović, D., Turković, K., Munivrana Vajda, M., Dragičević Prtenjača, M., Maršavelski, A., Roksandić Vidlička, S. (2018). *Kazneno pravo posebni dio*. Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu.
12. Doležal, D. (2007). *Prevenција trgovanja ljudima*. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 28(2), 1399-1420.
13. Furlan, I., Kljaić, S., Kolesarić, V., Krizmanić, M., Petz, B., Szabo, S., Šverko, B. (2005) *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Naklada Slap.
14. Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension*. Garden City: Doubleday.
15. Jülich, S. (2005). *Stockholm Syndrome and Child sexual Abuse*. Journal of Child Sexual Abuse Vol. 14(3).
16. Karmen, A. (2003). *Crime Victims: An Introduction to Victimology*, Length: Wadsworth Publishing.
17. Kalem, D. (2014). *Međusobni odnosi i poslovno ponašanje policijskih službenika*. Policija i sigurnost, 23(2/2014.).
18. Kikić, S., Martinjak, D., Šoronda, R. (2021). *Policijsko prikupljanje obavijesti od žrtava nasilja u obitelji*, Policija i sigurnost, 30(2), 295-310.
19. Kos, D. (2002). *Glavna rasprava-izmjena i dopuna odredaba ZP-a iz 2002.godine – praktični i teoretski aspekt*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), 9(2), str. 275-299.
20. Kovčo-Vukadin, I., Martinjak, D., Kikić, S. (2021), *Nasilna viktimizacija djece u pandemijskim uvjetima življenja u Hrvatskoj*, Zbornik radova VI. međunarodne naučne konferencije „Društvene devijacije“ – unapređenje kvaliteta života djece i mladih, 602-612.
21. Mandić, N. (1993). *Posttraumatski stresni poremećaj (PTSP)*. Medicinski vjesnik, 25(1-2), 43-51.
22. Martinjak, D., Kikić, S., Kovčo Vukadin, I. (2020). *Viktimološka obilježja obiteljskog nasilja s posebnim osvrtom na pravnu kvalifikaciju događaja*, Zbornik radova međunarodne znanstveno-stručne konferencije - 7. Istraživački dani Visoke policijske škole u Zagrebu „Razumijevanje novih sigurnosnih izazova“, 303-325, ISSN 2718-3386.

23. Miljković, D., Rijavec, M. (1997). *Razgovori sa zrcalom: psihologija samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
24. Pence, E., Paymar, M. (1986). *Power and control: Tactics of men who batter*. Duluth: MN: Minnesota Program Development Inc.
25. Petz, Boris (2005). *Psiholgijski rječnik*. Zagreb: Naklada Slap.
26. Rittossa, D. (2021). *The Institute of Vulnerability in The Time of COVID-19 Pandemic – All Shades of the Human Rights Spectrum*, ECLIC, vol. 5, 820–852.
27. Šeparović, Z., (1998). *Viktimologija: studije o žrtvama*. 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb: Informator.
28. Thomas, J. (1995). *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. London: Longman.
29. Triva, S., Dika, M. (2004). *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb: Narodne novine.
30. Vuković, S. (2019). *O nasilju i hrabrosti: psihološka podrška u sigurnoj kući*. Zagreb: Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“.

Pravni izvori:

1. Direktiva 2011/99/EU Europskog parlamenta i Vijeća o europskom nalogu za zaštitu, SL L 338, Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN> . 25. 5. 2020.
2. Direktiva 2011/36/EU Europskog parlamenta i Vijeća o sprečavanju i suzbijanju trgovanja ljudima i zaštiti njegovih žrtava (2)SL L 101, Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A32011L0036> . 25. 5. 2020.
3. Direktiva 2011/93/EU Europskog parlamenta i Vijeća o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece te dječje pornografije, SL L 335. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0093> . 25. 5. 2020.
4. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. SL L 315/57 Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=SK> . 31. 3. 2023.
5. Konvencija o pravima djeteta. Preuzeto s: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf . 7. 8. 2019.
6. Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. SL L 143I. Preuzeto s: <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%20C4%87a%20Europe%20o%20spre%20C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf> . 8. 5. 2023.
8. Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, NN 7/07.
9. Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, NN 11/11., 13/11., 15/11.
10. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ets br. 5, 1950) MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.
11. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966., Preuzeto s: https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo%20na%20pristup%20informacijama/Zakoni%20i%20ostali%20propisi/UN%20konvencije/Medjunarodni_pakt_o_gradjanskim_i_politickim_pravima_HR.pdf , 7. 8. 2019.
12. Opća deklaracija o ljudskim pravima. Preuzeto s: https://www.pariter.hr/wp-content/uploads/2014/10/opca_deklaracija_o_ljudskim-pravima.pdf . 7. 8. 2019.
13. Okvirna odluka Vijeća Europe o položaju žrtava u kaznenom postupku (2001/220/PUP), Službeni list Europske unije, 19/Sv. 3.

14. Službeni list Europske unije. Pročišćene verzije ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije (2016/C 202/01). Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=OJ%3AC%3A2016%3A202%3AFULL> .7. 8. 2019.
15. Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ. Preuzeto s: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016R0679&from=PT> . 3. 7. 2023
16. Akcijski plan za provedbu nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2018. do 2020. godine. Preuzeto s: [Akcijski plan 2019-2020.pdf \(gov.hr\)](#) . 10. 7. 2023.
17. Etički kodeks policijskih službenika, NN 62/12.
18. Kazneni zakon, NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21., 114/22.
19. Nacionalna strategija razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, NN 75/15.
20. Pravilnik o načinu izvršavanja mjera opreza, NN 92/09., 66/14.
21. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, NN 89/10., 76/15.
22. Pravilnik o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve, NN 106/17.
23. Pravilnik o načinu provedbe zaštitnih mjera zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva, NN 28/19.
24. Pravilnik o potvrdi prijave ili evidencije kaznenog djela, NN 129/13.
25. Pravilnik o snimanju dokazne ili druge radnje u prethodnom i kaznenom postupku, NN 85/14.
26. Pravilnik o uvjetima i načinu uzimanja krvi i urina od okrivljenika i drugih osoba te o uvjetima koje ovlaštene ustanove i tijela moraju ispunjavati da bi mogle obavljati poslove analize krvi i urina, NN 86/14., 41/19.
27. Prekršajni zakon, NN 107/07., 39/13., 157/13., 110/15., 70/17., 118/18., 114/22.
28. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, NN 70/18.
29. Ravnateljstvo policije (2011). Standardni operativni postupci, 511-01-42-370/715/7-10-2.
30. Uredba o izgledu odora policijskih službenika Ministarstva unutarnjih poslova, NN 88/11., 129/11., 100/13.
31. Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90., 135/97., 08/98., 113/00., 124/00., 28/01., 41/01., 55/01., 76/10., 85/10., 05/14.
32. Zakon o kaznenom postupku, NN 70/17.
33. Zakon o kaznenom postupku, NN 80/22.
34. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17., 126/19., 130/20., 80/22.
35. Zakon o medijima, NN 59/04., 84/11., 81/13., 114/22.
36. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, NN 80/08., 27/11.
37. Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22., 156/22.
38. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09., 92/14., 70/19.
39. Zakon o pravu na pristup informacijama, NN 25/13., 85/15., 69/22.
40. Zakon o socijalnoj skrbi, NN 18/22., 46/22., 119/22.
41. Zakon o sudovima za mladež, NN 84/11., 143/12., 148/13., 56/15., 126/19.
42. Zakon o tajnosti podataka, NN 79/07., 86/12.
43. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, 116/03.
44. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, NN 70/17., 126/19., 84/21., 114/22.
45. Zakon o zaštiti svjedoka, NN 163/03., 18/11., 73/17.
46. Zakon o zdravstvenoj zaštiti, NN 100/18., 125/19., 147/20., 119/22., 156/22., 33/23.

Internetski izvori:

1. DG Justice Guidance document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU Preuzeto s: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=05758a3a-9e2e-49a5-a7ec-3737c3ad6876> . 19. 4. 2023.
2. European Court of Human Rights Beizaras and Levickas v. Lithuania (2020). Preuzeto s: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-200344%22%7D> . 8. 11. 2023.
3. European Court of Human Rights. Al Nashiri v. Poland (2015.). Preuzeto s: [AL NASHIRI v. POLAND \(coe.int\)](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-200344%22%7D) . 8. 11. 2023.
4. Gentleman. 10 grešaka koje nesvjesno radimo neverbalnom komunikacijom. Preuzeto s: <https://gentleman.hr/popravite-komunikaciju-10-gresaka-koje-radimo-prilikom-kontakta-ocima/> . 15. 5. 2023.
5. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Poslovna sposobnost. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto s: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49664> . 16. 6. 2023.
6. Hrvatski jezični portal. Žrtva. Preuzeto s: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f15jXRJ%2B . 31. 3. 2023.
7. Hrvatski pravni centar. VICATIS – Unapređenje sustava podrške iz perspektive žrtava kaznenih djela Istraživačko izvješće – Hrvatska. Preuzeto s <https://www.hpc.hr/wp-content/uploads/2018/02/Istra%C5%BEiva%C4%8Dko-izvje%C5%A1%C4%87e-1.pdf> . 12. 8. 2019.
8. Hrvatski zavod za socijalni rad. Socijalne usluge. Preuzeto s: [Socijalne usluge \(socskrb.hr\)](https://www.socskrb.hr/) . 12. 7. 2023.
9. Ministarstvo pravosuđa i uprave. Kontakti odjela za podršku žrtvama i svjedocima. Preuzeto s: <https://mpu.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-6366/iz-pravosudnog-sustava-6372/podrska-zrtvama-i-svjedocima/kontakti-odjela-za-podrsku-zrtvama-i-svjedocima/19913> . 17. 4. 2023.
10. Ministarstvo pravosuđa i uprave. Mreža podrške i suradnje za žrtve i svjedoke kaznenih djela, Ministarstvo pravosuđa RH, Preuzeto s: <https://mrezapodrskeisuradnje.com/hr/> 14. 4. 2023.
11. Ministarstvo pravosuđa i uprave. Podrška žrtvama i svjedocima. Preuzeto s: <https://pravosudje.gov.hr/podrska-zrtvama-i-svjedocima/6156> . 9. 8. 2019.
12. Odbor ministara VE (2010). Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci, Vijeće Europe. Preuzeto s: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a450a> . 11. 5. 2020.
13. UNICEF (2014) Priručnik za stručnjake i donositelje odluka o pravosudnim pitanjima koja uključuju djecu žrtve i svjedoke kaznenih djela. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku Preuzeto s: <https://www.unicef.org/croatia/reports/prirucnik-za-strucnjake-i-donositelje-odluka-o-pravosudnim-pitanjima-koja-ukljucuju-djecu> . 4. 7. 2023.
14. UNICEF (2006.) Suradnja stručnjaka u radu s djecom žrtvama i svjedocima kaznenih djela. Preuzeto s: <https://www.unicef.org/croatia/media/701/file/Suradnja%20stru%C4%8Dnjaka%20u%20radu%20s%20djecom%20svjedocima%20i%20%C5%BErtvama%20kaznenih%20djela%20.pdf> . 25. 4. 2023.
15. Udruga za podršku žrtvama i svjedocima (2019). #imašpravo na savjetnika. Preuzeto s: <http://pzs.hr/2019/02/21/pravo-na-savjetnika/> . 25. 5. 2020.
16. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Bljakaj i drugi protiv Hrvatske. Preuzeto s: <https://uredzastupnika.gov.hr/vijesti/nova-presuda-bljakaj-i-drugi-protiv-hrvatske/219> . 19. 7. 2023.

17. Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. D. J. protiv Hrvatske. Preuzeto s: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Presude%20i%20odluke//D.J.,%20presuda.pdf> . 19. 7. 2023.
18. Vive žene Tuzla (2016). Priručnik za obuku – pristup u radu sa žrtvama/svjedocima u sudskim postupcima, Vive žene Tuzla, 2016, www.vivezene.ba, Preuzeto s: <https://www.vivezene.ba/download/Prirucnik%20za%20obuku%202016%20A4.pdf> . 31. 3. 2023.
19. Ženska soba – Žrtve kaznenih djela u hrvatskom kazneno-pravnom sustavu. Preuzeto s: <https://pzs.hr/wp-content/uploads/2023/02/Zrtve-kaznenih-djela-u-hrvatskom-kaznenopravnom-sustavu-rezultati-istrazivanja.pdf> . 15. 6. 2023.

Popis tablica i grafikona:

- Tablica 1.: Uzroci i indikatori akutnog stresnog poremećaja
- Tablica 2.: Uzroci i indikatori akutnog stresnog poremećaja
- Tablica 3.: Uzroci i indikatori sindroma traume silovanja
- Tablica 4.: Uzroci i indikatori stockholmskog sindroma
- Tablica 5.: Poslovi i zadaće Službe za podršku žrtvama i svjedocima u Ministarstvu pravosuđa
- Grafikon 1.: Prikaz posebno ranjivih kategorija žrtava s obzirom na njihov osobni status i protupravnost djela
- Grafikon 2.: Prikaz klasifikacije prava žrtava kažnjivih radnji

PRILOZI

1. Obavijest žrtvi kaznenog djela – opća
2. Popis tijela i organizacija koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima
3. Obavijest oštećeniku kaznenog djela
4. Obavijest oštećeniku kaznenog djela – pravna osoba
5. Imovinskopravni zahtjev oštećenika
6. Potvrda o prijavi kaznenog djela
7. Obrazac zahtjeva za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela
8. Obavijest žrtvi kaznenog djela – dijete
9. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, s utvrđenim posebnim potrebama zaštite
10. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima – dijete
11. Obavijest žrtvi nasilja u obitelji

Prilog 1. Obavijest žrtvi kaznenog djela – opća

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 43. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku daje se

OBAVIJEST ŽRTVI KAZNENOG DJELA

IME I PREZIME		OIB									
IME RODITELJA	DATUM I MJESTO ROĐENJA		KONTAKT PODACI (kontakt adresa, kontakt osoba, telefon, odgovorna osoba ustanove i dr.)								
PREBIVALIŠTE											
ŽRTVA KAZNENOG DJELA (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)											

U skladu s člankom 43. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

1.	na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela	DA / NE
2.	na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom	DA / NE
3.	na zaštitu od zastrašivanja i odmazde	DA / NE
4.	na zaštitu dostojanstva kada se ispituje kao svjedok	
5.	da budete saslušani bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka	
6.	na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjelujete IME I PREZIME, ADRESA OSOBE OD POVJERENJA:	DA / NE
7.	da se medicinski zahvati prema vama poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka	
8.	podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati	

u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika

9.	na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)	
10.	da na vaš zahtjev bez nepotrebne odgode budete obaviješteni o ukidanju istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi vaše zaštite	DA / NE
11.	da na vaš zahtjev budete obaviješteni o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak	
12.	predložiti da budete ispitani putem audio-video uređaja	DA / NE
13.	druga prava propisana zakonom	
14.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a trpite teže posljedice kaznenog djela, imate pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva	
15.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom imate pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako ste prethodno ostvarili imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako ste prethodno ostvarili novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna	
16.	sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik i ostvarivati prava propisana zakonom	DA / NE

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

(žrtva kaznenog djela)

(tumač)

(policijski službenik)

(osoba od povjerenja)

(druga osoba, svojstvo)

**GRAD ZAGREB, ZAGREBAČKA ŽUPANIJA, KRAPINSKO-ZAGORSKA,
MEĐIMURSKA I VARAŽDINSKA ŽUPANIJA**

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Zagrebu.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom od **8 do 15 sati** na:

broj telefona: 01/4801-062

faks: 01/4801-062

e-mail adresu: podrska-svjedocima-zg@pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi.

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana od **8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

**SISAČKO-MOSLAVAČKA, BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA,
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA I KARLOVAČKA ŽUPANIJA**

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Sisku.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom od **8 do 15 sati** na:

broj telefona: 044/525-419

faks: 044/811-755

e-mail adresu: podrska-svjedocima-sk@zssk.pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi.

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana od **8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA I BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Vukovaru.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom **od 8 do 15 sati** na:

broj telefona: 032/452-529

faks: 032/452-529

e-mail adresu: podrska-svjedocima-vu@pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana **od 8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

SPLITSKO-DALMATINSKA I DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Splitu.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom **od 8 do 15 sati** na:

broj telefona: 021/387-543

faks: 021/387-660

e-mail adresu: podrska-svjedocima-st@pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana **od 8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

ISTARSKA, PRIMORSKO-GORANSKA I LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Rijeci.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom od **8 do 15 sati** na:

broj telefona: 051/355-645

faks: 051/355-645

e-mail adresu: podrska-svjedocima@zsri-pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana **od 8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

OSJEČKO-BARANJSKA, POŽEŠKO-SLAVONSKA I VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Osijeku.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom od **8 do 15 sati** na:

broj telefona: 031/228-500

faks: 031/228-499

e-mail adresu: podrska-svjedocima@zsos.pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana **od 8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

ZADARSKA I ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA

U slučaju da ste bili žrtva ili svjedok kaznenog djela ili prekršaja te Vam je potrebna pomoć ili podrška kontaktirajte:

Odjel za podršku žrtvama i svjedocima na Županijskom sudu u Zadru.

Svrha Odjela jest pružiti emocionalnu podršku i praktične informacije žrtvama i svjedocima.

Možete se obratiti službenicima Odjela radnim danom **od 8 do 15 sati** na:

broj telefona: 023/203-640

faks: 023/203-641

e-mail adresu: podrska-svjedocima@pravosudje.hr

ili osobno posjetiti Odjel prema prethodnoj najavi

ili

Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja na:

broj telefona **116 006** ili e-mail adresu: pzs@pzs.hr.

Broj je dostupan svakog radnog dana od **8 do 20 sati** te **besplatan** za sve građane Republike Hrvatske neovisno o tome zovete li s mobilnog ili fiksnog uređaja.

Popis udruga koje pružaju psihosocijalnu i pravnu pomoć na području Republike Hrvatske

TELEFON	UDRUGA	RADNO VRIJEME
116 000	Nacionalni broj za prijavu nestale djece Centar za nestalu i zlostavljano djecu	svaki dan 0 – 24
116 111	Hrabri telefon za djecu	radnim danom 9 – 20
0800 0800	Hrabri telefon za roditelje	radnim danom 9 – 20
0800 77 99	SOS linija za suzbijanje trgovanja ljudima	svaki dan 10 – 18
0800 55 44	Žensko savjetovalište za žrtve nasilja Autonomna ženska kuća Zagreb	radnim danom 11 – 17
0800 655 222	SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Ženska pomoć sada	svaki dan 0 – 24
0800 200 144	Besplatna pravna pomoć žrtvama nasilja u obitelji B.a.B.e.	radnim danom 9 – 15
01 6119 444	Centar za žrtve seksualnog nasilja Ženska soba	radnim danom 10 – 17
01 48 28 888	Psihološka pomoć Psihološki centar TESA	radnim danom 10 – 22
01 48 33 888	Plavi telefon	radnim danom 9 – 21
01 48 11 320	Besplatna pravna pomoć Pravna klinika Pravnog fakulteta u Zagrebu	radnim danom 10 – 12, srijedom i četvrtkom 17 – 19

Prilog 3. Obavijest oštećeniku kaznenog djela

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 51. stavka 1. Zakona o kaznenom postupku daje se

OBAVIJEST OŠTEĆENIKU KAZNENOG DJELA

IME I PREZIME		OIB									
IME RODITELJA	DATUM I MJESTO ROĐENJA	KONTAKT PODACI (kontakt adresa, kontakt osoba, telefon, odgovorna osoba ustanove i dr.)									
PREBIVALIŠTE											
KAZNENO DJELO (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)											

U skladu s člankom 51. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

DA / NE

- služiti se vlastitim jezikom uključujući i znakovni jezik gluhih i gluhoslijepih i na pomoć tumača ako ne razumije ili se ne služi hrvatskim jezikom, odnosno prevoditelja ili tumača znakovnog jezika ukoliko se radi o gluhom i gluhoslijepom oštećeniku
- podnijeti prijedlog za ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva te privremenih mjera osiguranja
- na opunomoćenika
IME I PREZIME, ADRESA OPUNOMOĆENIKA: _____
- upozoravati na činjenice i predlagati dokaze
- prisustvovati dokaznom ročištu
- prisustvovati raspravi i sudjelovati u dokaznom postupku te iznijeti završni govor
- izvršiti uvid u spis predmeta sukladno čl. 184. st. 2. Zakona o kaznenom postupku
- zatražiti obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njegove prijave (članak 206.a) i podnijeti pritužbu višem državnom odvjetniku (članak 206.b)
- podnijeti žalbu
- zatražiti povrat u prijašnje stanje
- biti obaviješten o ishodu kaznenog postupka

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____ , u _____ sati.

(oštećenik)

(tumač)

(policajski službenik)

(opunomoćenik)

(druga osoba, svojstvo)

Prilog 4. Obavijest oštećeniku kaznenog djela – pravna osoba

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 43. stavka 7. Zakona o kaznenom postupku daje se

OBAVIJEST OŠTEĆENIKU KAZNENOG DJELA – PRAVNA OSOBA

NAZIV PRAVNE OSOBE	OIB PRAVNE OSOBE									
ODGOVORNA OSOBA ILI OSOBA OVLAŠTENA ZA ZASTUPANJE (ime i prezime)	OIB FIZIČKE OSOBE									
SJEDIŠTE, ADRESA PRAVNE OSOBE	KONTAKT PODACI (odgovorne osobe ili osobe ovlaštene za zastupanje)									
KAZNENO DJELO (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)										

U skladu s člankom 43. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

1. podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika	DA / NE
2. na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)	
3. da na vaš zahtjev budete obaviješteni o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak	

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

(odgovorna osoba ili osoba ovlaštena za zastupanje)

(tumač)

(policijski službenik)

(druga osoba, svojstvo)

Prilog 5. Imovinskopравни zahtjev oštećenika

**REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA**

Broj: _____

(mjesto i datum)

IMOVINSKO – PRAVNI ZAHTJEV OŠTEĆENIKA

Oštećenik, _____
(ime i prezime)

OIB: _____

MBS: _____

ime oca _____ zanimanje _____

prebivalište _____ ulica _____ broj _____

rođen/a _____ u _____ općina-grad _____

zbog kaznenog djela _____ iz članka _____
(naziv kaznenog djela)

KZ-a, počinjenog dana _____ u _____, temeljem članka
(datum počinjenja) (mjesto počinjenja)

154. i 155. stavak 1. Zakona o kaznenom postupku podnosi prijedlog za ostvarivanje imovinsko – pravnog zahtjeva
za nadoknadu štete koja je prouzročena na štetu _____
fizička / pravna osoba

počinjenjem naprijed navedenog kaznenog djela u novčanom iznosu od _____ kuna.

Kao žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom ostvario/la je naknadu ili podnio/la zahtjev za ostvarenje
naknade prema članku 43. stavak 3 Zakona o kaznenom postupku

a) DA

b) NE

(Oštećenik)

(Policijski službenik)

Ova izjava je sastavni dio kaznene prijave.

Prilog 6. Potvrda o prijavi kaznenog djela

NAZIV USTROJSTVENE JEDINICE MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA

(u kojoj je kazneno djelo prijavljeno/evidentirano)

BROJ _____

DATUM _____

Na temelju članka 21. stavka 2. Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (»Narodne novine« broj 80/08 i 27/11), na zahtjev

(ime i prezime žrtve, spol, adresa, državljanstvo te OIB ako je poznat)

zastupan po _____
(ime i prezime, OIB, adresa, državljanstvo zakonskog zastupnika, ime, prezime i adresa punomoćnika)

izdaje se

POTVRDA

kojom se potvrđuje da je dana _____ prijavljeno/evidentirano kazneno djelo u

kojemu je _____ (ime i prezime žrtve) zadobio/la

zadobio tešku tjelesnu ozljedu / smrtno stradao.
(zaokružiti jednu opciju)

Navesti zadobivenu tjelesnu ozljedu _____

Kazneno djelo se dogodilo dana _____ u _____
(vrijeme događaja) (mjesto događaja)

Kratki opis događaja; _____

Povodom predmetnog događaja upućena je:

a) kaznena prijava

b) posebno izvješće

Vrsta kaznenog djela _____ broj _____

državnoodvjetničkog spisa _____ (ako je poznat)
(Ispuniti samo ako je nadležnom državnom odvjetništvu upućena kaznena prijava)

Prethodni podaci su pribavljeni:

– uvidom u spis broj _____ ustrojstvene jedinice Ministarstva
unutarnjih poslova _____

– uvidom u informacijski sustav Ministarstva unutarnjih poslova pod brojem
unosa _____

Potvrda se izdaje radi ostvarivanja prava u skladu sa Zakonom o novčanoj naknadi
žrtvama kaznenih djela i u druge svrhe se ne može koristiti te temeljem članka 29.
stavka 1. Zakona, ne podliježe plaćanju upravne pristojbe.

M.P.

NADLEŽNI RUKOVODITELJ

Prilog 7. Obrazac zahtjeva za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela

OBRAZAC ZAHTJEVA ZA NOVČANU NAKNADU ŽRTVAMA KAZNENIH DJELA (podaci se upisuju kemijskom olovkom, čitkim rukopisom, štampanim slovima)

U slučaju nejasnoća pri ispunjavanju zahtjeva, podnositelj se može za pomoć obratiti na besplatni telefon: 116 006

Primjerak obrasca dostupan je na službenoj internetskoj stranici Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske: www.mprh.hr

I dio

Podaci podnositelja zahtjeva:

Ime i prezime: _____

Rođeno prezime: _____

Ime i prezime oca: _____

Ime i prezime majke: _____

Dan, mjesec i godina rođenja: _____

Mjesto i država rođenja: _____

Državljanstvo: _____

Osobni identifikacijski broj (OIB) odnosno drugi identifikacijski broj za osobe koje nisu državljani

RH: _____

Adresa prebivališta ili boravišta: _____

Telefonski br: _____ Mobilni tel. _____

E-mail adresa: _____

Zanimanje i zvanje: _____

Naziv, adresa sjedišta poslodavca: _____

Adresa radnog mjesta podnositelja zahtjeva: _____

Poduzete radnje u otkrivanju počinitelja i suradnja s policijom ili drugim nadležnim tijelom:

Podaci o zakonskom zastupniku ili skrbniku podnositelja zahtjeva

(ukoliko je podnositelj maloljetan ili mu je oduzeta poslovna sposobnost)

Ime i prezime: _____

OIB: _____

Adresa prebivališta ili boravišta: _____

Telefonski br: _____ Mobilni tel. _____

E-mail adresa: _____

Podaci o žrtvi

(podaci se ispunjavaju ako podnositelj Zahtjeva nije neposredna žrtva)

Ime i prezime preminule žrtve: _____

Datum smrti žrtve: _____

Odnos srodstva podnositelja zahtjeva sa neposrednom žrtvom kaznenog djela: _____

(navesti da li su živjeli u zajedničkom kućanstvu ili izvanbračnoj odnosno istospolnoj zajednici i koliko dugo)

Navesti da li je podnositelj korisnik obiteljske mirovine po preminuloj žrtvi

(ispuniti samo u slučaju kada je podnositelj zahtjeva izgubio pravo na uzdržavanje sukladno zakonu)

II dio

Podaci o počinitelju i kaznenom djelu

Ime, prezime i nadimak počinitelja (ako je poznat) _____

Datum počinjenja kaznenog djela _____

Mjesto počinjenja kaznenog djela _____

Kratak opis događaja:

a) okolnosti koje su prethodile kaznenom djelu _____

b) okolnosti i način počinjenja kaznenog djela _____

c) postupanje neposredno nakon kaznenog djela _____

Datum prijave kaznenog djela: _____

Da li se protiv počinitelja vodi kazneni postupak, pred kojim sudom, te poslovni broj kaznenog spisa: _____

Da li je ostvarena naknada u svezi sa štetnim događajem (u kaznenom, parničnom ili nekom drugom postupku ili nagodbom): _____

Ako jest; navesti temelj za ostvarenu naknadu, te kada, kako i u kojem iznosu je naknada isplaćena: _____

Vrsta i visina naknade koju žrtva potražuje

Naknada troškova liječenja: _____

Naknada za izgubljenu zaradu: _____

Naknadu zbog gubitka uzdržavanja: _____

Naknada pogrebnih troškova: _____

Navesti da li je podnositelj osiguranik obveznog zdravstvenog osiguranja i da li su mu podmireni troškovi liječenja i u kojem iznosu: _____

III dio

Isprave koje je podnositelj dužan priložiti uz zahtjev:

(navedene isprave podnose se u izvorniku ili ovjerovljenoj preslici)

1. Dokaz o državljanstvu
2. Uvjerenje o prebivalištu
3. Smrtni list žrtve
4. Potvrda da je kazneno djelo prijavljeno
5. Ovjerenu Izjavu podnositelja zahtjeva da nije ostvario naknade priznate Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela po drugoj pravnoj osnovi
6. Medicinska dokumentacija žrtve na temelju koje se traži naknada (bolnička prijava, liječnički nalazi i potvrde, otpusno pismo, izvješće o bolovanju, računi za pružene zdravstvene usluge)
7. Računi za uobičajene pogrebne troškove
8. Ostale relevantne potvrde ili isprave koje bi mogle biti od značaja za odluku o naknadi

Ispunjavanjem i potpisom ovog obrasca podnositelj je suglasan da se njegovi osobni podaci obrađuju u svrhu ostvarivanja prava na novčanu naknadu i u druge svrhe se ne mogu koristiti.

Potpis podnositelja zahtjeva

Datum: _____

Osobni podaci navedeni u ovom obrascu i dokumentaciji koja mu je priložena, obrađuju se u skladu s odredbama Zakona o zaštiti osobnih podataka („Narodne novine“ broj 106/12).

Upozorenje:

Lažno prijavljivanje kaznenog djela i počinitelja predstavlja kazneno djelo u smislu odredaba Kaznenog zakona.

U slučaju da je podnositelj u zahtjevu naveo lažne podatke, propustio obavijestiti nadležno tijelo o činjenicama koje utječu na ostvarivanje prava na naknadu ili nadležno tijelo utvrdi da u konkretnom slučaju nema kaznenog djela nakon što podnosiocu bude isplaćena naknada, sukladno čl. 40 Zakona o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela („Narodne novine“ broj 80/08,27/11), podnositelj zahtjeva dužan je Republici Hrvatskoj vratiti isplaćeni iznos naknade uvećan za troškove postupka.

Prilog 8. Obavijest žrtvi kaznenog djela – dijete

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 43. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku daje se

OBAVIJEST ŽRTVI KAZNENOG DJELA - DIJETE

IME I PREZIME		OIB									
IME RODITELJA	DATUM I MJESTO ROĐENJA		KONTAKT PODACI (kontakt adresa, kontakt osoba, telefon, odgovorna osoba ustanove i dr.)								
PREBIVALIŠTE											
ŽRTVA KAZNENOG DJELA (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)											

U skladu s člankom 43. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

1.	na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela	DA / NE
2.	na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom	DA / NE
3.	na zaštitu od zastrašivanja i odmazde	DA / NE
4.	na zaštitu dostojanstva kada se ispitujete kao svjedok	
5.	da budete saslušani bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka	
6.	na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjelujete IME I PREZIME, ADRESA OSOBE OD POVJERENJA:	DA / NE
7.	da se medicinski zahvati prema vama poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka	
8.	podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni	

progon umjesto državnog odvjetnika		
9.	na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)	
10.	da na vaš zahtjev bez nepotrebne odgode budete obaviješteni o ukidanju istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi vaše zaštite	DA / NE
11.	da na vaš zahtjev budete obaviješteni o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak	
12.	predložiti da budete ispitani putem audio-video uređaja	DA / NE
13.	druga prava propisana zakonom	
14.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a trpite teže posljedice kaznenog djela, imate pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva	
15.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom imate pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako ste prethodno ostvarili imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjerenju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako ste prethodno ostvarili novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna	
16.	sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik i ostvarivati prava propisana zakonom	DA / NE

Budući da ste dijete, odnosno osoba mlađa od 18 godina, osim prava iz točke 1-16. ove obavijesti, u skladu s člankom 44. stavak 1 *Zakona o kaznenom postupku* imate pravo i na:

17.	opunomoćenika na teret proračunskih sredstava IME I PREZIME, ADRESA OPUNOMOĆENIKA:	DA / NE
18.	tajnost osobnih podataka	
19.	isključenje javnosti	

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

_____	_____	_____
(žrtva kaznenog djela)	(tumač)	(policajski službenik)

(osoba od povjerenja)		

(opunomoćenik)		

(roditelj/druga osoba, svojstvo)		

Prilog 9. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima s utvrđenim posebnim potrebama zaštite

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 43. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku daje se

**OBAVIJEST ŽRTVI KAZNENOG DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE /
TRGOVANJA LJUDIMA / S UTVRĐENIM POSEBNIM POTREBAMA ZAŠTITE**

IME I PREZIME		OIB									
IME RODITELJA	DATUM I MJESTO ROĐENJA		KONTAKT PODACI (kontakt adresa, kontakt osoba, telefon, odgovorna osoba ustanove i dr.)								
PREBIVALIŠTE											
ŽRTVA KAZNENOG DJELA (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)											

U skladu s člankom 43. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

1.	na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela	DA / NE
2.	na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom	DA / NE
3.	na zaštitu od zastrašivanja i odmazde	DA / NE
4.	na zaštitu dostojanstva kada se ispitujete kao svjedok	
5.	da budete saslušani bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka	
6.	na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjelujete
IME I PREZIME, ADRESA OSOBE OD POVJERENJA:	DA / NE
7.	da se medicinski zahvati prema vama poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka	
8.	podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak	

206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika	
9. na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)	
10. da na vaš zahtjev bez nepotrebne odgode budete obaviješteni o ukidanju istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi vaše zaštite	DA / NE
11. da na vaš zahtjev budete obaviješteni o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak	
12. druga prava propisana zakonom	
13. ukoliko ste žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a trpite teže posljedice kaznenog djela, imate pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva	
14. ukoliko ste žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom imate pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako ste prethodno ostvarili imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjeravanju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako ste prethodno ostvarili novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna	
15. sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik i ostvarivati prava propisana zakonom	DA / NE

Budući da ste žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode / žrtva trgovanja ljudima, osim gore navedenih prava iz ove obavijesti, u skladu s člankom 44. stavak 4 Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

16. prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava IME I PREZIME, ADRESA SAVJETNIKA:	DA / NE
17. na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava (<i>ispunjava se samo za žrtvu kaznenog djela protiv spolne slobode / trgovanja ljudima</i>) IME I PREZIME, ADRESA OPUNOMOĆENIKA:	DA / NE
18. da vas u policiji ispituje osoba istog spola, te da Vas ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba	DA / NE
19. uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a koja se odnose na vaš strogo osobni život	DA / NE
20. zahtijevati da budete ispitani putem audio-video uređaja prema čl. 292., st. 4. Zakona o kaznenom postupku	DA / NE
21. na tajnost osobnih podataka	
22. zahtijevati isključenje javnosti s rasprave	

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

(žrtva kaznenog djela)

(tumač)

(policajski službenik)

(osoba od povjerenja)

(opunomoćenik)

(savjetnik)

(druga osoba, svojstvo)

Prilog 10. Obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima – dijete

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA

Broj: _____

(mjesto i datum)

Na temelju članka 16. i 43. stavka 4. Zakona o kaznenom postupku daje se

**OBAVIJEST ŽRTVI KAZNENOG DJELA PROTIV SPOLNE SLOBODE /
ŽRTVA TRGOVANJA LJUDIMA - DIJETE**

IME I PREZIME		OIB									
IME RODITELJA	DATUM I MJESTO ROĐENJA	KONTAKT PODACI (kontakt adresa, kontakt osoba, telefon, odgovorna osoba ustanove i dr.)									
PREBIVALIŠTE											
ŽRTVA KAZNENOG DJELA (NAZIV, ČLANAK, ZAKON)											

U skladu s člankom 43. Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

1.	na lako dostupan, povjerljiv i besplatan pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela	DA / NE
2.	na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela u skladu sa zakonom	DA / NE
3.	na zaštitu od zastrašivanja i odmazde	DA / NE
4.	na zaštitu dostojanstva kada se ispitujete kao svjedok	
5.	da budete saslušani bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka	
6.	na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjelujete
IME I PREZIME, ADRESA OSOBE OD POVJERENJA:	DA / NE
7.	da se medicinski zahvati prema vama poduzimaju u najmanjoj mjeri i samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka	
8.	podnijeti prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona, sudjelovati	

u kaznenom postupku kao oštećenik, biti obaviješteni o odbacivanju kaznene prijave (članak 206. stavak 3.) i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te preuzeti kazneni progon umjesto državnog odvjetnika

9.	na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom vaše prijave (članak 206.a) i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku (članak 206.b)	
10.	da na vaš zahtjev bez nepotrebne odgode budete obaviješteni o ukidanju istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi vaše zaštite	DA / NE
11.	da na vaš zahtjev budete obaviješteni o svakoj odluci kojom se pravomoćno okončava kazneni postupak	
12.	druga prava propisana zakonom	
13.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela za koje je propisana kazna zatvora teža od pet godina, a trpite teže posljedice kaznenog djela, imate pravo na stručnu pomoć savjetnika na teret proračunskih sredstava pri podnošenju imovinskopravnog zahtjeva	
14.	ukoliko ste žrtva kaznenog djela nasilja počinjenog s namjerom imate pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom. Ako ste prethodno ostvarili imovinskopravni zahtjev uzet će se u obzir njegova visina pri odmjerenju novčane naknade, a tako će postupiti i sud pri dosuđivanju imovinskopravnog zahtjeva ako ste prethodno ostvarili novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna	
15.	sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik i ostvarivati prava propisana zakonom	DA / NE

Budući da ste dijete, odnosno osoba mlađa od 18 godina, osim prava iz točke 1-15. ove obavijesti, u skladu s člankom 44. stavak 1 Zakona o kaznenom postupku imate pravo i na:

16.	opunomoćenika na teret proračunskih sredstava
IME I PREZIME, ADRESA OPUNOMOĆENIKA:	DA / NE
17.	tajnost osobnih podataka	
18.	isključenje javnosti	

Budući da ste žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode / žrtva trgovanja ljudima, osim gore navedenih prava iz ove obavijesti, u skladu s člankom 44. stavak 4 Zakona o kaznenom postupku imate pravo:

19.	prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava
IME I PREZIME, ADRESA SAVJETNIKA:	DA / NE
20.	da vas u policiji ispituje osoba istog spola, te da Vas ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba	DA / NE
21.	uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a koja se odnose na vaš strogo osobni život	DA / NE
22.	zahtijevati da budete ispitani putem audio-video uređaja prema čl. 292., st. 4. Zakona o kaznenom postupku	DA / NE

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

(žrtva kaznenog djela)

(tumač)

(policijски službenik)

(osoba od povjerenja)

(opunomoćenik)

(savjetnik)

(roditelj/druga osoba, svojstvo)

Prilog 11. Obavijest žrtvi prekršaja nasilja u obitelji

POLICIJSKA UPRAVA _____

POLICIJSKA POSTAJA _____

Na temelju članka 6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji daje se:

OBAVIJEST ŽRTVI NASILJA U OBITELJI

(ime i prezime žrtve)

(datum i mjesto rođenja žrtve)

(OIB žrtve)

da u skladu s člankom 6. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji imate pravo:

- na pristup službama za potporu žrtvama nasilja u obitelji i na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama nasilja u obitelji¹
- na zaštitu od zastrašivanja i odmazde
- na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja kao svjedoka
- na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju svih radnji u kojima sudjeluje

(ime i prezime, adresa osobe od povjerenja)

- da na vlastiti zahtjev, bez nepotrebne odgode, bude obaviješten/a o ukidanju zadržavanja ili bijegu okrivljenika te stavljanju izvan snage odluke o izricanju zaštitnih mjera i ukidanju mjera opreza koje su određene radi zaštite ili otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora,
- Izjavljujem da **ŽELIM / NE ŽELIM** primiti takvu obavijest²
(zaokružiti)
- na tajnost podataka čijim bi se otkrivanjem mogla ugroziti njegova/njezina sigurnost ili sigurnost bliskih osoba iz članka 8. stavak 1. i 2. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji³, kao i pravo zahtijevati isključenje javnosti u postupku pred sudom
- pravo na opunomoćenika u postupku
- da na vlastiti zahtjev, bude obaviješten/a o poduzetim radnjama povodom prijave, kao i o ishodu postupka
- Izjavljujem da **ŽELIM / NE ŽELIM** primiti takvu obavijest⁴
(zaokružiti)
- biti ispitan/a bez neopravdane odgode nakon podnošenja prijave, da ima pravo zahtijevati da budem ispitan/a u postupku pred sudom kao i da se daljnja ispitivanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe prekršajnog postupka
- u policiji biti ispitan/a od strane osobe istog spola
- na izbjegavanje kontakta s počiniteljem prije i tijekom postupka, osim ako prekršajni postupak zahtijeva takav kontakt

¹ adresar s kontakt podacima službi, tijela, organizacija ili ustanove koje pružaju pomoć i podršku žrtvama nasilja u obitelji se nalazi u prilogu obavijesti o pravima žrtve nasilja u obitelji

² ako je žrtva nasilja u obitelji dijete, obavijest se daje po službenoj dužnosti, neovisno o želji djeteta

³ bračni drug, izvanbračni drug, životni partner, neformalni životni partner, njihova zajednička djeca te djeca svakog od njih, srodnici po krvi u ravnoj lozi, srodnici u pobočnoj lozi zaključno do trećeg stupnja, srodnici po tazbini u bračnoj i izvanbračnoj zajednici do zaključno drugog stupnja, posvojitelj i posvojenik, bivši bračni drug, bivši izvanbračni drug, bivši životni partner, bivši neformalni životni partner, osobe koje imaju zajedničko dijete te osobe koje žive u zajedničkom kućanstvu

⁴ ako je žrtva nasilja u obitelji dijete, obavijest se daje po službenoj dužnosti, neovisno o želji djeteta

- na privremeni smještaj u odgovarajuću ustanovu sukladno posebnom zakonu
- na policijsku zaštitu i osiguranje, po nalogu suda, u svrhu neometanog uzimanja osobnih stvari prilikom napuštanja zajedničkog kućanstva
- na druga prava propisana zakonom kojim se uređuje kazneni postupak, osim onih prava koja po naravi stvari može imati samo žrtva kaznenog djela _____

(po potrebi navesti)

Izjavljujem da sam dane obavijesti o pravima u potpunosti razumio/la.

Obavijest je sastavljena u dva primjerka od kojih se jedan predaje Vama, a drugi ulaže u spis predmeta.

U _____ dana _____, u _____ sati.

(žrtva nasilja u obitelji)

(tumač)

(policijski službenik)

(osoba od povjerenja)

(opunomoćenik)

(druga osoba, svojstvo)

KAZALO POJMOVA

A

akutni stresni poremećaj, 14

B

besplatno prevođenje, 49-50, 58, 86

bijeg okrivljenika, 27, 43-44, 79, 86

biološki materijal, 37-39

bliska osoba (srodnik), 10, 13, 14, 18, 20, 23, 32-33, 35, 45-46, 73, 78, 82, 86

D

dodatna prava pojedinih žrtava, 24-25, 59, 62, 68, 79, 86

dokazi – predlaganje, izvođenje, 8, 34-36, 38, 48, 50, 53-56, 72, 76, 81

dokazni postupak, 40, 47, 55

dokazno ročište, 36, 48, 54, 73

druga prava propisana zakonom, 27, 47-48, 80, 86

F

fizička osoba, 7, 8, 37

fizička zaštita, 19, 33-34, 48, 85, 86

I

imovinskopравни zahtjev, 8, 40, 48, 50-52, 54-55, 60, 62, 71, 86-87

informiranje (upoznavanje) s pravima, 6, 19, 25-26, 28-30, 44

ishod kaznenog postupka, 49, 59, 79

isključenje javnosti s rasprave, 67-68, 78, 79, 80

ispitivanje žrtve - svjedoka, 35-37, 45-46, 73

- bez prisutnosti okrivljenika, 47, 77, 81-82

- djeteta, 68, 73, 76-77, 81

- korištenjem audio-video uređaja, 27, 45, 70-71, 75-76, 81

- od strane osobe istog spola, 47-48, 69, 72-73, 79, 80

- ponovno ispitivanje, 73-74, 76

- ugroženog svjedoka, 35

istražni zatvor, 27, 32-33, 43, 54-55, 86

izbjegavanje kontakta s počiniteljem, 79-82

izravna (neposredna) žrtva, 7, 31, 64

K

komunikacijske vještine policijskih službenika, 13, 19-22

M

medicinska pomoć, 31, 64, 71

medicinski zahvati, 27, 37-39

međunarodni standardi zaštite žrtava, 7, 9-10

mjere opreza, 33, 44, 57, 79, 84

motiviranost policijskih službenika, 17

N

nacionalni standardi zaštite žrtava, 10-12, 24

naknada

- jednokratna novčana naknada, 86

- naknada štete od počinitelja, 50-51, 60, 71

- naknada za troškove opunomoćenika, 53

- novčana naknada iz državnog proračuna, 28, 47, 61-62, 70, 71, 89

- zajamčena minimalna naknada za životne potrebe, 83

nasilje u obitelji, 74, 78-79, 81

neizravna (posredna) žrtva, 7, 31, 64

neometano uzimanje osobnih stvari, 48, 80, 84-86

neverbalna komunikacija, 19-22

– odijevanje, 19-20

– tjelesni pristup, 20-21

– geste, 21

– kontakt očima, 21

nezakonit dokaz, 35, 57

O

obraci, 27, 62, 70, 80-109

– obrazac – obavijest žrtvi kaznenog djela – opća, 27, 93-94

– obrazac – popis tijela i organizacija koje pružaju pomoć i podršku žrtvama i svjedocima, 29-30, 83, 95-98

– obrazac – obavijest oštećeniku kaznenog djela, 49, 99-100

– obrazac – obavijest oštećeniku kaznenog djela – pravna osoba, 49, 101-102

– obrazac – imovinskopravni zahtjev oštećenika, 52, 103

– obrazac – potvrda o prijavi kaznenog djela, 62, 104-105

– obrazac – zahtjev za novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela, 62, 106-109

– obrazac – obavijest žrtvi kaznenog djela – dijete, 64, 110-111

– obrazac – obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, s utvrđenim posebnim potrebama zaštite, 70, 112-114

– obrazac – obavijest žrtvi kaznenog djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima – dijete, 70, 115-117

– obrazac – obavijest žrtvi prekršaja nasilja u obitelji, 80, 118-119

obavijest o ishodu kaznenog postupka, 49, 50, 59, 79

obavijest o poduzetim radnjama, 43, 56-57, 59, 79, 86

obustava postupka, 44, 51, 54-55, 58, 59

odbačaj, 44, 58-59

odjel za podršku žrtvama, 28-30, 36, 70, 81

odmazda, 25, 27, 32-33, 44, 45, 67, 75, 77, 79, 81, 82, 83, 84, 85

odustanak od progona, 42, 44, 54, 57, 58, 59, 69

operativni zahvati na žrtvi, 38

opunomoćenik, 8, 11, 41, 48, 52-53, 54, 55, 56, 60, 64-65, 69, 70, 72, 79, 87

organizacija civilnog društva, 7, 11, 30, 31, 32, 33, 71

osiguranje uzimanja stvari iz zajedničkog kućanstva, 48, 80, 84-86

osoba lišena poslovne sposobnosti, 8, 37, 41

osoba od povjerenja, 27, 36-37, 68, 76, 79

osoba s invaliditetom, 9, 19, 23, 24, 32, 79

osobine policijskih službenika, 17-18

osobni status žrtve, 23-24
ovlašteni tužitelj, 8, 39, 85

P

podnošenje pritužbe, 27, 36, 42-43, 48, 56-57, 59, 86
pojedinačna procjena potreba žrtve, 10, 19, 23-24, 26, 29, 32, 35, 46, 67, 71, 82
policajska zaštita i osiguranje, 48, 80, 84-85
pomoć i potpora žrtvama, 27, 29, 31-34, 69, 71, 79, 82
– emocionalna (psihološka), 27-28, 60, 83
– financijska, 28, 30, 70
– stručna pomoć, 27, 31, 42, 49, 60, 83
– pravna, 28, 30, 52, 64, 7, 72, 86
popis tijela i organizacija za pomoć i podršku, 29, 30, 83, 95-98
posebno ranjive žrtve, 10, 23-25, 53, 64, 79, 83
posttraumatski stresni poremećaj, 14, 15
potvrda o prijavi kaznenog djela, 62, 104-105
povrat u prijašnje stanje, 42, 59
prava žrtava
– opća prava žrtava, 27, 79, 93-94
– prava djece žrtava, 25, 62, 64-70, 110-111, 115-117
– prava oštećenika, 41-42, 48-59, 86, 99-105
– prava žrtava kaznenih djela počinjenih s namjerom, 25, 52, 59, 61-62, 79
– prava žrtva kaznenih djela protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, 24, 25, 46, 59-60, 65, 68-78, 112-117
– prava žrtva prekršaja nasilja u obitelji, 9, 11, 24, 25, 79-87, 118-119
– prava žrtva teških kaznenih djela, 25, 60
pravna osoba, 8, 41, 59, 101-102
pravomoćna odluka o okončanju kaznenog postupka, 44-45
preuzimanje kaznenog progona, 27, 41-42, 55, 57-58, 59
prijedlog za progon, 27, 39-40, 41-42, 55, 57-48, 59
pristup žrtvama, 6, 9, 10, 13-22
pritužba žrtve, 27, 36, 42-43, 48, 56-57, 59, 86
pritvor, 227, 32-33, 34, 43-44, 84
privatna tužba, 27, 39-41, 55, 58, 59, 86
privremene mjere osiguranja, 50-52
procjena rizika, 10, 32, 34-35, 44, 46, 67, 73, 82-83
profesionalnost policijskih službenika, 16-19
prosudba, 33-34
puštanje na slobodu, 43-44, 58

R

rasprava, 55-56, 58, 67-68, 73, 78, 81

S

saslušanje žrtve, 35-36, 49-50, 81-82
savjetnik, 60, 70-71
sekundarna viktimizacija, 25, 28, 32, 36, 45-46, 67, 73-78, 80, 81, 82
siguran smještaj, 11, 31-32, 34, 44, 47-48, 71, 79, 80, 82-84
sindrom traume silovanja, 14-15

služba za podršku žrtvama, 28-30
služenje vlastitim jezikom, 48, 49-50
socijalne usluge, 11, 31
starije i nemoćne osobe, 23-24, 32, 33, 79
stockholmski sindrom, 14, 16
stres, 16, 21, 23, 29, 32, 33, 79
sustav podrške, 11-12, 28-29

T

tajnost podataka, 64-67, 70, 77-78, 79, 80
taksonomija prava žrtava, 23-25
tehnička zaštita, 33-35, 44
tjelesni pristup žrtvi, 20-21
trauma, 13, 21, 26, 31, 64, 76
traženje obavijesti od državnog odvjetnika, 56-57
tumač, 48, 49-50

U

udruge građana, 32-34
ugroženi svjedok, 46, 48
uljudnost policijskih službenika, 17-18
uskrata odgovora, 45, 69, 74-75
uvid u spis, 42, 56, 86
uzimanje uzoraka, 37-38

V

verbalna komunikacija, 21-22
vještine policijskih službenika, 16-22

Z

zabrana približavanja, uznemiravanja i uhođenja, 34, 52, 84
zakonski zastupnik, 8, 36, 41, 64, 65, 67, 68, 71, 77, 81-82
zastrašivanje i odmazda, 25, 27, 32-34, 44, 45, 67, 75, 78, 79, 81-85
zaštita dostojanstva, 18, 27, 29, 32, 34-35, 63, 74, 79, 84
zaštita privatnosti, 19, 25, 66, 67, 74, 77
zaštitne mjere, 33, 85
zavod za socijalni rad, 31, 32, 71, 81, 83
završni govor, 42, 48, 56
zdravstvene ustanove, 31-32
znanja policijskih službenika, 16, 17-19
znanstvena istraživanja, 6

Ž

žalba, 44, 48, 57-58
- na presudu, 44-45, 58
- na odluku o posebnom načinu ispitivanja, 46
- na rješenje o odbijanju prevođenja, 49, 48
- na presudu o imovinsko-pravnom zahtjevu, 51, 55
- na odluku o troškovima postupka, 55, 57

- na odluku o puštanju počinitelja na slobodu, 58
- na odluku o obustavi postupka, 58
- na odluku o povratu u prijašnje stanje, 58
- na odluku o isključenju javnosti s rasprave, 78

žrtva kaznenog djela, 7-9

žrtva prekršaja, 9, 82, 86